ВІСТІ КОМБАТАНТА

3

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1991

Printed by Beskyd Graphics, 2559 Dundas St. W., Toronto, Ont. M6P 1X6

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1991 Торонто — Нью Йорк — Ч. 3(173)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1991 РІК:

В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 23.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:
AUFC – H.Q
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:
Mr. Bojczuk Lew
7 Yorkshire St. Unit 4
Grange, S.A.
5022
AUSTRALIA

Коментарі

Мирослав Малецький

ЯКИМ ШЛЯХОМ?

Читаючи нашу пресу та прислуховуючися до дискусій, не тяжко запримітити, що питання вибору засобів, тобто яким шляхом має прямувати український народ до своєї, вже від соток років тому поставленої мети — здобути й закріпити українську державу — стало актуальним і пересадно контроверсійним. Не бракує на цю тему авторитетних голосів активних діячів сучасного визвольного руху в Україні; про це говорять і пишуть в поселеннях. Недавно на доповіді у Торонті Левко Лук'яненко пригадав нам про часто вживані, але не зовсім правильно інтерпретовані слова — ідеологія і політика.

,,Ідеологія — це сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, що характеризують те або інше суспільство, клясу, політичну партію.''

,,Політика — це цілі й завдання, що їх ставляють суспільні групи в боротьбі за свої інтереси; методи й засоби досягнення тих цілей і завдань. Політика — це напрямок діяльности держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період.'' (Із словників).

Ідеологія буває замкненим світоглядом з готовими відповідями на всі прояви суспільного життя. Пробуючи часом свої погляди й вартості накинути іншим, ідеологія стає авторитативною і єдиноправильно думаючою. На практиці вона, у більшості випадків, заперечує свободу слова й дії громадянам інших переконань.

Клясичним прикладом таких екстримістичних світоглядів стали в нашому столітті націонал-соціялізм та комунізм. Зайво було б на цьому місці повторяти вже багато разів написане. Зрештою, трагічні наслідки їх дій та монопольного панування стали наявними й широко відомими.

Придержуючись рамок єдиноправильности, своїм змістом ідеології з бігом часу мінялися. Світські ідеології — бо про них тут мова — не виправдали себе. Вони поставали на ґрунті існуючих обставин та суспільних відносин, з котрих найважливішими показалися економічні, соціяльні й національні відносини. Стало зміняючіся відносини міняли й усучаснювали зміст ідеологій молодим поколінням, за правилом, проти волі старшого. Для прикладу візьмімо історію лібералізму. У минулому столітті лібералізм означав у першій мірі свободу економічної діяльности, майже неограничену свободу слова, коротко — свободу людини. Після другої світової війни лібералізм став носієм лівих, майже соціялістичних ідей, а вони по своїй суті забагато ограничують свободу людини.

Слово ,,капітал'' стало основним поняттям різних світоглядів, доктрин і теорій. Один з тих світоглядів — ,,капіталізм'' також змінив своє обличчя. Нужденні умовини життя робітника вчасного (XIX століття) капіталізму навіть приблизно не можна порівнювати з сучасним стандартом життя західнього робітника, який живе в часах (через брак відповідного слова, умовно скажімо) соціяльного капіталізму.

На відміну від ідеологій, які міняють частково й повільно свій зміст, політика може мінятися відповідно до потреб дня. Власне, неоднакове розуміння слів ,,ідеологія'' і ,,політика'' стали джерелом непорозуміння між організованими групами в Україні та поселенні. Ідеологія, яка вона не була б, мусить мати свою політику, а політика вимагає гнучкости. Вибір такої чи іншої політики не означає заперечення ідеології. Маючи мету, вона змагає її осягнути найкраще доступними засобами у відповідному часі.

Мета українців для усіх ясна — здобути українську державу. До цього необхідно правильно оцінити сили та засоби ворога, освідомити стан наших реальних можливостей та, врешті, встановити плян дії.

Революція Горбачова почалась вертикально від провідних установ з метою покращання економічного стану держави. Під сучасну пору вона перемінюється на революцію низів з іншими провідниками та дещо іншими методами. Недавні вибори в Росії (хоч про наслідки ще вчасно говорити) довели, як хтось ще не вірив, до повного банкрутства комуністичної ідеології у тій домінантній республіці Союзу. Залишилася ще адміністративна комуністична бюрократія, але переможці в російських виборах заповідають з ними боротьбу. Чи ця боротьба відбуватиметься мирним способом — тяжко вгадати. Беручи до уваги тренди теперішньої революції, треба сподіватися, що так.

Події в середній та східній Европі вказували б, що в минулі пару років також вплинули на форми боротьби з тотолітарними режимами, а зокрема боротьби за самостійність. Країни Европи, що були під контролем Совєтського Союзу, позбулись його без проливу крови (вийняток Румунія). Мирне визволення явище не нове. Деякі колонії Великої Британії вже давніше пішли цим шляхом (Індія), але в Европі воно нове і багатозначне. Визвольні процеси вже дійшли до самого нутра СССР. Можна припускати, що при сприятливих умовах також мирно усамостійняться теперішні республіки СССР.

Польського президента Лєха Валенсу світ вшанував за те, що він в 1980 році започаткував і згодом провів першу безкровну революцію. При цій нагоді варто пригадати, що скоріше, бо в 1960-их роках, про мирні засоби боротьби говорили ген. Петро Григоренко й Левко Лук'яненко. У програмі заплянованої в той час Української робітничо-селянської партії Лук'яненко гостро скритикував існуючий стан прав

робітників, селян, службовців, а також у висуванні українських національних прав. ,,Водночас ця програма означала початок нового стану в національно-визвольному русі українського народу, тобто замість попередньої збройної боротьби вона проголошувала основним методом досягнення своєї мети — відокрепмлення України від Радянського Союзу — мирними засобами.'' (Радіо ,,Свобода'') Ген. Григоренко пише в своїх спогадах: ,,Все частіше і частіше я звертався до питання про практику захисту від сваволі властей. І все більше переконувався, що коли й можна чогось добитися, то тільки шляхом відкритої смілої боротьби.'' (Спомини, стор. 499).

Змінилися умовини й відносини між громадянами республік. Помітним стало чисельне відношення різних національних груп в поодиноких республіках через міграцію, примусові переселення і заслання. Дійсністю став факт, що сьогодні в Союзі немає однонаціональних республік.

Змінилося і обличчя ворогів. Серед них на перше місце висунулася командно-адміністративна бюрократія режиму або ,,партократія''. (За це слово довелося ген. Григоренкові пережити багато неприємностей від деяких середовищ у поселенні.)

Не маючи найменшого наміру оправдувати комуністів, хочемо звернути увагу на факт, що серед мільйонів членів партії не всі були переконаними ворогами державности України. З-поміж них вийшли майже всі наші дисиденти. Певне число членів, покинувши партію, стали рушіями й організаторами рухів визволення України. Можна мати оправдані надії, що ще значна кількість членів партії з тих, що були переконаними і віруючими комуністами, і з тих, які в партію пішли з конечности чи під примусом, опиняться в лавах свідомих громадян України.

Яке відношення мають оці завваги до наголовку цієї статті? Вони поможуть нам познайомитися з станом в Україні. Пізнання стану впливає на формування політичної думки, а вона, політична думка, вможливлює вибір найкращих методів і засобів боротьби за державність.

Тепер в Україні найбільшою популярністю і ефективністю втішається РУХ. Про його позиції говорить голова Львівського осередку Любомир Сеник; ,,Рух — це ідея українського відродження. Це масовий порив уже не людей, а народу до волі. Це велика організаторська сила, яка особливо себе проявила в час минулорічних парляментських виборів. Активісти Руху забезпечили перемогу демократичним силам як по горизонталі, так і по вертикалі суспільного життя... В Рух прийшли, а згодом влилися представники майже всіх верств народу, не зважаючи на їх погляди — радикальні, ліберальні чи навіть, скажімо, подекуди стримані. Проте найцінніше те, що їх єднає

одна мета — незалежна Україна. Отже ми згуртували в себе людей не тільки від великих справ, тобто великої політики, але і тих від щоденної копіткої роботи... Рух не є націоналізмом, побоювання безпідставні. Рух — це широкий політичний процес, в якому є різні групи, але крайні погляди не є найголовніші і найсильніші. Це демократична течія в нашому національному відродженні.'' (,,Наше слово'', ч. 20, 1991).

Дехто може не зовсім погоджуватися з думками Сеника. Більшість, одначе, признає, що вони стали організуючою і рушійною силою українського руху за незалежність.

Тут і там чується застереження супроти самої організації та деяких її членів. Одні кажуть, що багато там бувших комуністів; другі додають, що там їх післали ,,режимники''. Може і декого післали, але це не відбилося на діяльності Руху. Критикують і саму організацію, мовляв, замало працює. Цьому заперечує хочби порівняння стану в Україні з-перед двох і пів року з теперішнім. Різниця наглядна в користь самостійницьких зусиль. Два і пів року тому Україною рядив твердою рукою партократ Щербицький. Сьогодні вплив на події має, як ззовні виглядає, реформаторський Л. Кравчук, а сама комуністична партія вже не моноліт. Національна свідомість поширилася на південні й східні області України. Появляється щораз більше газет, періодиків, журналів і книжок, які ширять правду про українську історію та бажання українців. Постала низка самостійницьких організацій. Незважаючи на це, песимісти допускають думку про можливий пролив крови і масакру самостійницьких елементів. Така можливість існує, бо бюрократи можуть спробувати силою втримати себе та ,,єдинонеділиму''. Не виключаємо такої можливости, але не віримо, щоб Совєтський Союз, при майже повному господарському банкрутстві, зміг повернутися до практики сталінських чи брежнівських часів.

Осяги Руху за такий відносно короткий час наявні й переконливі, тому заслуговують на нашу підтримку й допомогу.

Публічні виступи провідних людей Руху признають осяги українців в поселеннях — вони вдячні за моральну й матеріяльну допомогу. Однак вони не захоплені спробами деяких груп перещеплювати ідейні позиції минулих часів в їхню сучасну дійсність. Про це треба нам пам'ятати.

Цей коментар не пропонує вибір конкретних методів і засобів боротьби. Вказуючи на зміни, які пройшли в нашому суспільстві за останніх п'ятдесят років, хочемо, із свого боку, піддержати думки тих, що сьогодні у проводі боротьби, бо ми переконані, що тільки вони можуть рішати про політику сьогоднішнього визвольного руху.

Торонто, 16 червня 1991.

Іван Кедрин

КОМУНІЗМ — ПРОКЛІН НАРОДІВ

У сучасному світі існують дві монструальні супердержави: Китай і Совєтський Союз. Китай територією рівняється цілій Европі від Атлантику по Урал, Совєтський Союз сягає від Балтики по Тихий океан і від Чорного по Біле море. Населення Китаю нараховує тепер приблизно один мільярд і 200 тис. осіб, — населення Совєтського Союзу досягає 300 мільйонів душ. В обох тих велетенських країнах існує комуністичний устрій, але внутрішня державно-політична структура, внутрішні відносини й атмосфера таки поважно різняться. В останніх шости роках, відколи до влади на Кремлі прийшов Михаїл Ґорбачов — там таки значно покращало. Людям стало легше жити. Хоч інколи все ще чути про поворот пресової цензури, все ж в отих останніх роках можна було критикувати й самого Ґорбачова. Привернено свободу релігійного культу, дозволено на засновування, поруч Комуністичної партії, й інші (це дало Україні нездорове явище — забагато партій), скасовано пашпортові візи на виїзд за кордон. У кожній із 15-ти Республік, членів Совєтського Союзу, існує власна проблематика й твориться власна національна культура. Деякі примітивніші народи проявляють слабший гін до самостійности, інші сильніший.

Китай етнічно у величезній більшості однородний. Після того, як два роки тому танки й панцерні вози перевели на центральній площі Пекіну масакру демонстрантів, які вимагали більшої свободи, у Китаї по нинішній день є суворий однопартійний режим, опертий на фізичній силі. Міжнародна Амнестія у Лондоні, організація, яка пильно стежить за людськими і громадськими правами у кожній країні світу, ставить Китай на перше місце, як країну, де цих прав нема. Зате в Китаї люди не голодують, бо в ділянці економіки китайська комуністична верхівка відступила від марксистського принципу — строгої партійно-державної контролі над усією продукцією і розподілом. Тому в Китаї нема такої абсурдної ситуації, як це буває в СССР, що то зникає то появляється хліб чи картопля. У Совєтському Союзі створилася каста партійної верхівки, яка гуртує справжніх ,,совєтських буржуїв'', які мають усе, коштом мільйонів бідних людей. У Совєтському Союзі найпершою проблемою стала економіка, яка опинилася над пропастю. Ґорбачов, який впродовж шости років веде свою політику зиґзаґами, зрозумів, що поліційний режим, опертий на військових баґнетах та апараті КҐБ, ізолює імперію від зовнішнього світу й доведе неминуче до економічного банкрутства. Зрозумів, що голодні люди не будуть боятися танків, страйки спаралізують промисл, сотні тисяч демонстрантів мусять провалити режим. Ми тут стежучи за подіями в імперії не виключали,

що в СССР може повторитися історія протикомуністичного вибуху в Румунії, де частина війська перейшла на сторону демонстрантів, схоплено під час утечі диктатора Ніколяї Чаушеску і його дружину й обоїх розстріляно. Ґорбачов — хаотик, має покищо роздвоєну особовість — вірність комунізмові й уперту віру у правильність ,,перестройки'', але він має високу освіту і є настільки інтеліґентний, що зрозумів, що ставка на ,,сильну руку'', у практиці на армію і КҐБ — це його власне політичне самогубство. Завернув, замирився з Борисом Єльциним, переконав представників 9-ти Республік — між ними й України — що здецентралізує владу й заведе демократію та зберігся при владі. Колишній президент Ричард Ніксон — знаменитий обсерватор і знавець людей — побувавши у Москві і годинами розмовившись з Ґорбачовим, проголосив в інтерв'ю, що Ґорбачов ,,переживе'' всі кризи. Як дотепер — виходить, що Ніксон говорив правду.

Цікава річ, що західній демократичний світ з Америкою у проводі ставиться більш як толерантно супроти обох тих комуністичних суперпотуг.

Президент Буш проголосив недавно, що надав знову на один рік Китаєві статус ,,найбільш упривілейованої країни'', себто американська держава ґарантує кредити Китаєві за імпортований з Америки крам. Це спричинило різку реакцію збоку Конґресу, в якому демократи мають більшість. Буш арґументує, що при співпраці можна з більшим успіхом переконати режим у Пекіні, щоби признав людські й громадські права, як при проголошенні проти Китаю санкцій та ізолювання Китаю від демократичного світу. Може так а може ні — але Буш був ще за призидентури Ніксона першим дипломатичним представником Америки у Пекіні, фактично першим амбасадором, знає всіх тамошніх комуністичних головачів особисто і орієнтується у тамошніх відносинах краще, як будь-котрий сенатор чи конґресмен. Що стосується американської політики супроти Совєтського Союзу — то нема розбіжностей між Бушем і Конґресом. Американські демократи завжди схилялися більше до соціялізму, як до консерватизму і вони теж у більшій мірі русофіли. Саме два дні раніше, як писані ці рядки, Буш призначив нового амбасадора до Москви — недавнього голову Демократичної партії Стравса. Це зручна тактика, щоби спаралізувати будь-яку критику збоку демократів. Рахунок всього европейського Заходу й Америки такий, що ,,краще хай у Кремлі вирішний голос має Ґорбачов, як має його мати маршал Язов чи голова КҐБ Крючков''. Крім того — грає тут ролю проблема зброї. Після перегонів у зброєнні за холодної війни прийшла епоха ,,стримування'' (совєтської експансії), а після неї, вже за Буша — епоха ,,співпраці'' — бодай на папері. Політика підтримки для Ґорбачова має різні причини. Це острах, щоби

на Сході Европи не настав хаос. Це вірність американського фінансово-промислово-торговельного світу теорії про примат ,,великого господарського простору'', щоб мати одного контрагента і один ринок збуту. Покищо існує совєтська імперія, покищо існує центральна влада для всього СССР у Москві і Захід той фактичний стан гонорує. А крім того — европейський Захід та особливо Америка все ще бачать на Сході Европи не 15 країн, поярмлених і зброєю підчинених Москві. Західні країни пробували економічно співпрацювати, але співпраця шкультигає, бо 1) СССР не має твердої валюти і перестав платити золотом, 2) комунізм здеправував людей і зробив їх ледащими і 3) західні (американські) капіталісти-промисловці не мають ніякої ґарантії, що інвестований в СССР капітал дасть якийсь зиск. Найгірше, що в СССР все ще існує той абсурд, що КҐБ втручається до економіки.

Коли знаходиться смільчак, який отримує дозвіл на заснування такої-то фірми, якогось малого підприємства, і має хист його розбудувати та мати поважні зиски — негайно стає підозрілою особою, звідкіля він став у комуністичній країні ,,буржуєм'' — і його шиканують.

Є ще одно спільне для Китаю і Совєтського Союзку. В обох тих країнах продукують зброю та експортують її. У недавній війні проти Іраку виявилося, що іракські танки совєтської продукції та бомбардувальники і ракети також совєтської продукції — паршиві, не дорівнюють американським, куди кращі китайські. Американська преса, яка здебільша опанована приятелями Ізраїлю, зняла крик, що Китай продав стільки-то ракет Сирії і що таким чином у випадку нової ізраїльсько-арабської війни — Сирія зможе торощити по Ізраїлеві китайськими ракетами. Покищо мови нема, щоби можна було переговорювати з Китаєм про редукцію якихось родів зброї. З Ґорбачовим можна і вже заповіджено, що на найближчій ,,вершинній'' зустрічі Буша й Ґорбачова підпишуть договір про значну редукцію збройних сил в Европі та редукцію ракет на далеку віддаль. Крім того, Буш заповів боротьбу проти продукції й зберігання газової і бактеріологічної зброї. Покажеться, чи захочуть говорити про це держави, які таку зброю мають. Має їх усе ще Саддам Гуссейн, диктатор Іраку і цікаво, чи вдасться Америці ту його зброю мирно бодай зредукувати, якщо не знищити. Війною не вдалося зробити це.

У зв'язку з існуванням такого китайського велетня — виринає у декого острах перед ,,жовтою небезпекою''. Покищо це фантазії, бо Китай має найбільшу журбу — зберегти свою комуністичну державну систему. Вона не зможе зберегтися у тій гострій і різкій формі, як тепер, на довгий час. Кожна епоха має свої закони. Стоїмо на переломі XX і XXI сторіч. Історична доба диктатур минулася. І комунізм на наших очах загибає. Ми є свідками, як після упадку комунізму в шости сателітських країнах і його захитання в СССР — воно відбилося на

комуністичній Юґославії й Альбанії. Це рештки комунізму в Европі. А поза Европою комунізм на Кубі загибає, бо Москва перестала купувати кубинський цукор по високих цінах, перестала давати високі субвенції і там настала невидана дотепер нужда з харчевими картками і такими ж чергами перед крамницями, як в СССР. Тільки країни з диктаторськими режимами мають імперіялістично-експансивний характер. Тому націонал-соціялістична Німеччина Гітлера змовилася з большевицьким СССР — ганебний договір Ріббентропа-Молотова у серпні 1939 р. — щоби поділити між себе Европу. Демократія тієї експансії не знає, бо у демократичному устрої рішає про мир-війну обраний народом парлямент і годі думати, щоби якийсь парлямент рішив вести неспровоковану війну проти сусіда.

Чому ми взагалі займаємося також ніби далекою від нас тематикою? Бо комунізм є пістряком на живому народному організмі, а Україна знаходиться у війні проти комунізму. В підсовєтській дійсності російський шовінізм і єдинонеділимство та комунізм — це те саме. Коли тепер в Україні настало явище локального патріотизму, який у практиці диктує росіянам, жидам і полякам голосувати з Українським Народним Рухом у Верховній Раді у Києві — то це солідарність проти економічної експлуатації України Кремлем і проти таких катастроф, яким був Чорнобиль. Ми звернули увагу, що в Америці демократичний Конґрес підтримує політику республіканського президента Джорджа Буша супроти СССР, — політику толеранції й співпраці. Вона, на перший погляд, неприємна, на перший погляд, трудно симпатизувати з компліментами на адресу Ґорбачова, зустрічами з ним і спільним фотографуванням. Але в політиці нема сантиментів. В інтересі української визвольної політики лежить, щоби могти поглиблювати національно-державну свідомість у нашому народі. Не тільки серед інтеліґенції й молоді, не тільки в Західній Україніі, але на всьому просторі від Сяну по Дін і в усіх верствах народу, особливо в українському селі і серед українського робітництва. Без цього не зможе постати і зберегтися українська самостійна держава, бо коли б навіть чудом постала — зазнає долю Української Народної Республіки.

Покищо цілий імперсько-адміністраційний апарат є в руках тих, що їх називають ,,апаратчіками''. Вся верхівка — ворожа національним рухам. У ділянці культури теж іде повільний процес за українізуванням шкільництва. Не тільки мова і правопис зрусифіковані, але й психіка не змогла врятуватися на 100 відсотків від русифікації. Найгірше, що наші земляки в Україні не здають собі з цього справи й уважають, що це правильно, коли, наприклад, в іменниках жіночого роду, закінчених м'яким знаком, як ,,осінь'' або ,,злість'' — писати за російським правописом ,,осені'' у другому і третьому відмінку, а не ,,осени'', ,,злости''. Автор цих рядків отримує від освічених земляків з України

листи, адресовані у третьому відмінку ,,Кедрину''. По-російськи є пам'ятник ,,Леніну'' і так воно прийнялось в українській мові. Можна виправдувати, що не було підручників граматики. Нема зрозуміння для вартости чистоти мови і правопису. Не перевелося ще потакування російським ,,да''. І таких примірів, ніби ,,дрібничок'', безліч. А це не дрібнички, чистота рідної мови не є дрібницею. Для визволення себе від русицизму треба часу. Для защеплення в серцях і душах свідомости, що Україна мусить сама правити собою — треба часу. І треба часу для того, щоби наші екстремісти не псували того процесу національного усвідомлення й процесу дерусифікації. Маніфестаціями, фразами, криком, деклямаціями цього не зможемо доконати. Короткий висновок: хай у Москві й на Кремлі вариться, хай Ґорбачов деклямує про ,,перестройку'' — і хай одночасно ступає вперед процес дерусифікації, процес рідної організації в усіх ділянках життя.

І хай партійна програма не буде непорушним табу. Думаймо і творім по-державницьки і по-надпартійному, єдиним фронтом.

Люди, опінії, події

Василь Федорович

,,ПЛЯН ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ''

Ідея не нова. Ще в 1717 р. виступив з нею анонімно один польський шляхтич, що мав на Україні свої добра. Він вибрав підхожий час, бо якраз тоді після Полтавської катастрофи з 1709 р. Україна знаходилася на грані повного упадку. Правобережжя ще від Андрусівського договору з 1667 р. було під Польщею, а на Лівобережжі московський уряд, використовуючи ''зраду'' Мазепи, почав безпощадно нищити рештки автономії України. Польща сподівалася, що саме тепер їй вдасться спільно з Москвою знищити український народ. Спочатку поляки провадили протиукраїнську акцію на всіх українських землях, що входили в склад Польщі, а після розборів (1772 — 1795) обмежилися до Галичини, де під австрійським володінням мали більше можливостей поборювати українців.

Міркування автора ,,Пляну'' такі:

Цілості й безпеці польської держави найбільше загрожує різниця релігійного обряду. В Польщі нема релігійної єдности, бо поляки є римо-католиками, а українці визнають грецьку віру. Православні, які творять більшість українського населення, особливо вороже ставляться до римського обряду, а греко-католики чи пак уніяти, хоч об'єднані Римом і визнають примат Папи римського, заховали свій східний обряд, що зближений більш до православного, ніж римо-католицького, тяготіють більше до Сходу, ніж до Заходу. В інтересі цілости держави поляки повинні поборювати так православних як і греко-католиків, бо грецька церква й окремий обряд найбільше поширюють самостійницький рух на Україні. Отже, обов'язком кожного поляка є старатися викорінити східний обряд і вживати до того всіх можливих заходів: висміювання, принижування, переслідування, утиски.

Конкретно автор пропонує такі заходи:

В зовнішньо-політичній сфері підтримувати приязнь з Москвою, а, на випадок потреби, запропонувати московському цареві польську корону. Тоді Москва як приятель Польщі не буде зголошувати претенсій до України й усі події будуть розвиватися згідно з польськими плянами. В результаті, чим більше впливів здобуде Польща на царському дворі, тим менше скористає Україна.

У внутрішній державній політиці не допускати української шляхти — так православної як і греко-католицької — до публічних урядів, особливо таких, де українці могли б з'єднати собі впливових поляків

та здобути повагу й багатство. З другого боку, кожний поляк повинен триматися здалека від українського товариства, якщо навіть українець є його сусідом. Не втримувати приязних стосунків з українцями, хіба що з того можна мати власну користь. В дискусіях, де беруть участь теж українці, широко говорити з легкою насмішкою про українські забобони й темноту, а тоді напевно деякі українці зі сорому схочуть змінити обряд і відректися своєї національности.

Заможніші поляки не повинні приймати українців до служби, особливо до такої, де вони могли б здобути якесь знання й поправити своє матеріяльне становище, хіба що є певність, що такий українець перейде на польське. Українці, які не схочуть пристосуватися до польських вимог, залишаться в неуцтві й бідноті до кінця свого життя.

Тому що в містах і різних ярмарково-торговельних осередках є ще багато заможних українців, то їх теж треба спихати до стану нужди так, щоб не могли поправити свого буття ані грішми, ані освітою. Це можна осягнути різними методами. Якщо, нпр., місто лежить на терені приватної власности польського землевласника, то він може заборонити українцям поселюватися в місті і там торгувати, а натомість спроваджувати поляків римо-католиків. При тому було б вказаним підтримувати жидів, бо вони зуміють виперти українців на периферії і приневолити їх до панщизняної роботи. Всі міські постанови й декрети, видані на підставі Маґдебурзського права, публікувати тільки в польській, а в ніякому разі в українській мові. Через те навіть знатніші українці ,,здичавіють'', не будуть мати ніякого значення ані поваги, а в результаті втратять у містах всю владу.

Специфічною проблемою є українське духівництво. Тут потрібна подвійна тактика: одна для єпископів, а друга для звичайних священиків. Єпископів треба якось ,,засліпити'', щоб вони не бачили, що навколо них діється. На єпископів призначувати людей шляхетського стану, що в додатку мають римо-католицьких кревних, яких мусять матеріяльно підтримувати і тим самим не зможуть нагромадити багатства, а те, що залишиться після їх смерти, перейде в польські руки. Не допускати теж до того, щоб українські єпископи мали місце в сенаті, бо це піднесе повагу до східного обряду й до українців взагалі. Треба вважати, щоб українські єпископи не здобули собі приятелів серед освічених поляків, від яких могли б припадково довідатися про польські пляни супроти українців.

Польські єпископи повинні спільно подбати про те,щоб українські єпископи мали титул тільки помічників — ''суфраґанів'' і щоб стояли в залежності від римо-католицьких єпископів, які зі свого боку матимуть право перевірювати діяльність українських єпископів і священиків, а навіть карати їх в випадку викриття якогось надужиття чи неправильностей. В результаті українські єпископи і священники

мусять привикнути до римської влади і дисципліни.

Прості українські священники на загал мало освічені й такими повинні залишатися на майбутнє, бо це облегчить реалізацію польських плянів. Для втримання українського духівництва в темноті найкращим заходом є бідність — брак матеріяльних засобів до життя, а її можна осягнути різними способами, нпр., стримати всі дари і пожертви для парафій. Отже, від самого початку поставити священика на межі нужди так, щоб він не міг навіть купити собі книжки.

Члени родини священика мають безумовно підлягати зверхності землевласника чи його управителя, які мають право карати їх публічно для загального упокорення. Священичих синів — ''поповичів'', за винятком тих, що мають ступити на місце батька, не звільняти з підданства й заборонити зміняти місце проживання.

Треба настоювати на тому, щоб українські священики були безженними. До того треба заохочувати їх обіцянками більшої свободи і додатковими матеріяльними користями. Крім того, слід їх впевнити в тому, що вони будуть втішатися більшою повагою, ніж жонаті. З того для поляків користь. Якщо вмирає безженний священник, то він не залишає наслідника, парафія є опорожнена, й тоді можна для неї назначити римо-католицького священника, бо не буде українських кандидатів. Української шляхти, що могла б посилати синів до шкіл, залишилося мало, а, крім того, вона вбога й мало освічена так, що не може дати кандидатів на священиків. З другого боку, селянських дітей не допускали до шкіл, бо найбільш вперті є якраз селянські сини, що здобули освіту. Вони звичайно покидають своїх панів-землевласників, переїжджають в інші місця й там шукають свободи. Тому економи й управителі панських маєтків повинні дбати про те, щоб селянські діти привикали до плуга й лопати, а не до книжки.

Щоб ще більше принизити українських священиків, слід запровадити спеціяльні реєстри і вписувати до них різні неправильності в східному обряді, всілякі образливі виступи проти римо-католицької церкви, а також випадкові скандали деяких священників. Ті реєстри зберігати в таємниці, в разі потреби показати їх світові для оправдання польського поступування супроти греко-католицької церкви. Якщо б не було досить правдивих причин, можна для реалізації пляну вдатися до фікції й подавати навіть видумані причини та під іменем єпископів і священників поширювати фальшиві листівки з наклепами на римо-католицьку церкву. Це може бути добрим документом для ліквідації греко-католицької церкви в Польщі.

Після дбайливих приготувань повести акцію в різних місцевостях одночасно, а починати її там, де найбільше греко-католиків і перед ними обвинувачувати священників у невідповідній поведінці, що ширить загальне зіпсуття. При відповідній тактиці застрашування, українці

можуть стати римо-католиками, а це принесе Польщі славу, що при Божій помочі вона стала повністю католицькою державою.

Правда, українці можуть в обороні своєї церкви підняти збройне повстання. В тому випадку — якщо не можна їх знищити — треба всіх ворохобників передати татарам в неволю (!), а опустілі землі заселити польськими колоністами. При тому нема страху, що Москва виступить в обороні українців, бо відомо, що вона ненавидить уніятів більше, ніж поляків.

Треба пам'ятати, що коли українці залишаться при своєму обряді, то завжди будуть загрозою для Польщі. Якщо при помочі поляків Україна стане католицькою, тобто, прийме римо-католицький обряд, то даремними будуть московські пляни й надії на відвоювання України. Католицька Україна буде польським союзником проти Москви.

* * *

Згаданий ,,Плян'' предложено в 1717 р. польському парляментові до затвердження і залучено до Варшавських актів. Поляки зразу почали стосувати його рекомендації на практиці, хоч публічно про це не говорилося і мало хто знав про існування того акту. Щойно в 1803 р. Ф. Й. Єкель у своїй книжці п. з. ,,Державні переміни в Польщі'' подав до відома ширшого загалу текст того ,,Пляну'', де в 13 параграфах обговорено способи нищення українського народу.

Протягом 18 і 19 ст. поляки, стосуючи передбачені ''Пляном'' заходи,деколи в своїй запопадливості навіть переступали його межі, нпр., на початку 18 ст. примушували до панщизняної праці не тільки священичих синів, але й самих священиків. Політика викорінення греко-католицького обряду продовжувалася в наступних століттях з наміром, при помочі латинізації обряду, довести до польонізації українців.

На переломі 19 і 20 ст. поляки поширили поле своєї протиукраїнської діяльности; бачучи, що їм не вдається знищити українську церкву, вони перекинули свої дії на політичну арену. В Австрії поляки мали поважні впливи на цісарському дворі і старалися використати їх для послаблення українців та скріплення своїх позицій для відбудови польської держави. Польські політичні партії, зокрема ,,Правіца Народова'' і Народно-демократична партія (т. з. ендеки), вели безпощадну боротьбу проти Української Парляментарної Репрезентації у Відні.

Для характеристики тогочасних польських настроїв супроти українців варто навести голоси деяких польських політиків на засіданні ,,Ради Народовей'' в Кракові в травні 1909 р.

Ось кілька прикладів:

Д-р Ст. Смолька (1854 — 1924), університетський професор і член Палати Панів у Відні, твердив, що українці, подібно як білоруси, не є слов'янами, тільки зайшлими азійськими племенами. Чорне волосся гуцулів, як і решти українців, вказує на їх ''дикий'' характер. Селяни в Україні — так римо-католики, що говорять українською мовою, як і греко-католики, що говорять польською мовою, — це не українці, тільки заукраїнізовані поляки, яких треба обов'язково рятувати для польської нації. Українські посли в Відні властиво не є представниками українського народу й поляки не повинні вести з ними ніяких пертрактацій. Можна натомість переговорювати з русофілами, але також дуже обережно, можна їм навіть признавати деякі концесії, якщо це потрібно для боротьби з українцями.

Другий політик, д-р А. Соколовський, погоджуючися з думками свого передбесідника, підкреслив додатково, що українці є ненаситні в своїх домаганнях і не можуть жити без ненависти до поляків. Він також був за співпрацею з русофілами, бо це корисне для поляків.

Відомий ''приятель'' українців Т. Цєнський (1856 — 1925), з приводу вбивства галицького намісника А. Потоцького з огірченням говорив, що полякам бракує відваги до боротьби за польську ідею в Східній Галичині та що Січинського (який виконав замах на Потоцького) треба було повісити продовж трьох днів.

Найбільше ворожости супроти українців виявив д-р Ф. Конечни, історик і редактор журналу ''Swiat Slowianski''. На його думку, поляки мають тепер (початок 20 ст.) розв'язані руки й чисту совість супроти українців. Якенебудь порозуміння з українцями виключене. Їх не вдалося приєднати до співпраці в журналі ''Swiat Slowianski'', бо вони не є слов'янами. Якщо мова про греко-католицьку церкву, то Берестейська унія з 1596 р. погіршила положення Польщі, бо без неї поляки могли зі своїм римо-католицизмом дійти аж до Уралу. Тепер було б краще анулювати конкордат з Ватиканом, а якщо це не вдасться, використовувати всякі непорозумміння між українськими селянами і їх священиками й негайно повідомляти про все римо-католицькі церковні власті. З того буде для поляків подвійна користь: збільшення польського елементу при одночасному зменшенні числа українських священиків, які до речі є опорою українства в Східній Галичині. Одночасно закладати в Східній Галичині римо-католицькі парафії і не жалувати на ту ціль грошей. Всю працю треба поділити: консервативні землевласники і народна партія мають діяти по селах, а в містах — народні демократи (ендеки або вшехполяки). Відповідну пропоґанду треба вести усно й обережно, щоб не було ніякого писаного документу, а, в разі потреби, заперечувати або просто брехати.

До студій допускати тільки поляків. Сільськогосподарські школи засновувати в західній Галичині і приймати до неї тільки поляків і то

безкоштовно. Можна для форми прийняти кількох українців зі Східної Галичини, але за відповідною оплатою, щоб таким чином утруднити їм доступ до школи. Через те освіта польських селян буде вища і перед світом можна буде заявити, що українці ліниві й не хочуть користати з науки. Щодо інших шкіл — то гімназії треба обов'язково утраквізувати, не допустити до заснування українського університету, бо він стане фабрикою української інтелігенції, а це для поляків небажане. Самозрозуміло, треба з'єднати собі русофілів, обіцяти їм катедру російської мови у Львівському університеті, але з призначенням професора зволікати, а вкінці доручити ту посаду полякові.

Всі уряди в Східній Галичині обсаджувати поляками, що розуміють українську мову і, в разі потреби, можуть виступати як українці. Взагалі усунути з публічних урядів усіх українців, а при тому створити публічну опінію прихильну для поляків. Вказано теж виготовити статистику населення Східної Галичини, з якої виходило б, що українці завдячують все полякам: школи, церкви, поляки на все дають гроші, а українці тільки беруть і, замість вдяки, ненавидять поляків. Через українців поляки зубожіли, а українці тим часом нагромадили майно в рублях і німецьких марках і видають великі суми на національні цілі.

Ще один ,,науковець'' д-р Л. Колянковський (1882 — 1956) твердив, що більшість населення Східної Галичини творять поляки, дарма що деякі з них говорять українською мовою. Є села, де раніше було 300 до 400 польських родин, а тепер тільки де-не-де можна стрінути якогось старця, що ще розуміє польську мову і говорить нею. Може полякам було б легше зберегти свою мову, якби не ті ,,прокляті Січі''. Краківським полякам бракує польського духа, тому їх не можна приймати на працю в Східній Галичині, бо вони не знають українців, є надто податливі й не принесуть ніякої користи польській справі. Відомо, що українські священики працюють в Галичині дуже інтенсивно, майже в кожному селі є читальні, українські катехити навчають релігії, народні вчителі й українські урядовці — то правдиві гайдамаки. Нпр., ''відомий терорист'' Цеглинський (Григорій Цеглинський, 1855 — 1912, гімназійний учитель в Перемишлі й посол до австрійського парляменту у Відні) висилає гімназійних учнів на села для аґітації проти поляків. Треба також усунути з університету Грушевського, явного ворога поляків.

Коротко: утраквізація шкіл, ніяких державних посад для українців, все для поляків.

Доцент Краківського університету д-р В. Яворський (1865 — 1930), радив у відношенні до українців вести практичну політику: або об'єднатися з ними або знищити їх. Об'єднання мало правдоподібне, а для знищення українців поляки ще слабі. Отже, який вихід? Перш за все вдержати в Східній Галичині стан польського посідання, бо для

поляків це життєве питання, тим більше, що на Заході німці їх здавлять. Треба затіснити зв'язки з русофілами і Віденським урядом, не попадати в паніку, не осмішувати себе пустими фразами, дбайливо реєструвати різні потягнення українського елементу й доносити про все властям, а в разі потреби вимагати покарання. Те саме з читальнями і ,,Січами''. На дії русофілів дивитися крізь пальці, але при тому звертати увагу на всякі порушення закону. ''коли будемо готові з українцями, тоді безпощадно виявити всі прогріхи русофілів і їх також знищити''.

Такі пляни укладали й обговорювали польські політики на своїх секретних партійних засіданнях, в таємниці перед ширшим загалом, особливо, щоб — борони Боже! — не довідалися про те українці.

Наради ,,Правіци Народовей'' з травня 1909 р. відбулися довірочно в колі обмеженої кількости політиків. Коли ж звіт з тих нарад появився на сторінках українського німецько-мовного журналу ''Ukrainische Rundschau'', це викликало бурю протестів з боку поляків. Найзавзятіше виступав редактор журналу ''Swiat Slowianski'' д-р Конечни, що був одночасно головним промовцем на нараді. Одначе він в основному не заперечував, що така нарада відбулася і що поодинокі бесідники виступали там зі своїми політичними ,,науковими'' промовами. Його турбувало тільки те, яким чином цей звіт попав до редакції українського журналу, бож на нараді були тільки члени партійного клюбу і запрошені гості, не було там ані одного українця. Спершу він думав, що може між кельнерами, які обслуговували гостей, був якийсь українець і приготовив цей звіт, але це було — на його думку — мало правдподібне, бо звітодавець мусів бути інтеліґентною людиною (український кельнер таким не міг бути!). Тоді підозріння д-ра Конечного впало на одного поляка, знаного в Кракові як чесного і нешкідливого ,,менте каптуса'', що ходив на всі засідання, де його загально толерували, бо він сидів спокійно і від часу до часу робив собі записки. Він був теж на згаданій нараді й також робив собі нотатки, що якимсь чином попали до української редакції.

Після тієї полеміки з українським журналом поляки замовкли і більше не порушували в пресі тієї неприємної для них справи.

* **

Перша фаза реалізації ,,Пляну'' закінчилася з Першою світовою війною. Полякам не вдалося знищити українського народу, який, не зважаючи на важкі умови, не лише витримав польський тиск, але ще й піднісся духовно, культурно, інтелектуально, зумів виховати свідому інтеліґенцію і політичних провідників, що своєю послідовною й наполегливою працею здобули в Відні поважні впливи так, що навіть ,,найясніший цісар'' мусів з ними рахуватися.

* * *

В періоді між двома світовими війнами (1920 — 1939), коли Галичина, зглядно, ціла Західна Україна, на підставі рішення Ради Амбасадорів, дісталася Польщі, з обов'язком за 25 років провести плебісцит, — польський уряд ще більш насильно і всебічно заходився здійснювати рекомендації ,,Пляну'' з 1717 р.: постепенна утраквізація і ліквідація українських початкових і середніх шкіл, труднощі при вписах українських студентів до Львівського університету (нумерус клявзус, головно на медичному факультеті), переслідування української церкви через застосування різних шикан до священників (нпр., загально відоме ,,фальшування метрик'', за яке притягувано священників до кримінальної відповідальности), звільнювання українців з державних посад, моральний тиск змінювати обряд, щоб дістати працю в публічному секторі, переношення українських учителів та урядовців з Галичини на захід до Польщі для легшої польонізації їхніх родин в чужому оточенні, пацифікація, Береза Картузька. Ті ,,успіхи'' польської адміністрації дали підставу міністрові освіти В. Ґрабському заявити бундючно, що протягом 25 років українське питання в Польщі перестане існувати, бо тоді вже не буде українців. Але ті надії не справдилися. ,,Тверді русини'' витримали все і пережили поверсайську Польщу.

* * *

Після Другої світової війни поляки вже не могли стосувати порад ,,Пляну'' до Галичини, бо її приєднано до УРСР. Під Польщею залишилася Лемківщина, з якої частину населення переселено до УРСР, а решту на підставі горезвісної акції ,,Вісла'' поляки вивезли насильно на ,,зємє одзискане'' і розпорошили по різних воєвідствах. Опустілу Лемківщину влада старалася якнайшвидше перемінити на істинно польську землю. Українські господарства знищено або передано полякам. Більшість церков зруйновано, а решту перемінено на польські костьоли.

До переселених українців, польський уряд застосував небувалий терор. Їх називали тут не інакше як гайдамаками, бандитами, горлорізами. Українці не мали відваги признатися до своєї національности, боялися говорити рідною мовою, не було українських шкіл ані української церкви. Уряд хотів в рекордовому темпі спольонізувати українців, щоб раз назавжди розв'язати в себе українське питання і мати однонаціональну польську державу.

Правда, в 1956 р., за дозволом міністерства внутрішніх справ, зорганізувалося в Варшаві Українське Суспільно-Культурне Товариство, яке мало вести культурно-освітню роботу серед

переселених українців. Робота Товариства була під контролею міністерства й зазнавала чимало обмежень, нпр., не можна було представникам Товариства працювати на Холмщині й Підляшші.

Польський уряд у Варшаві, хоч формально комуністичний, все таки погоджувався з існуванням і діяльністю римо-католицької і православної церков та признавав їм деякі права і свободи. Натомість, греко-католицька церква офіційно не існувала. Замітне ще й те, що тодішня польська римо-католицька ієрархія під проводом примаса кардинала Вишинського не тільки не виступала в обороні української церкви, а що більше — ставилася до неї явно неприхильно. Положення змінилося й українська церква дістала деякі полегші щойно за понтифікату Папи Івана Павла II, який останнім часом іменував перемиського владику Івана Мартиняка єпископом для всіх українців в Польщі й передав українцям колишню греко-католицьку катедру в Перемишлі. До того рішення Папи поставився прихильно теперішній примас Польщі кардинал Ґлемп.

Слідом за церквою також урядові чинники почали дивитися інакше на українську справу, мусіли вкінці погодитися з фактом існування України й українського народу, з яким треба нав'язати добросусідські взаємини. Видно це з деяких заяв президента Валенси. Але від урядових кіл до широкого польського загалу далека дорога. Пересічний поляк, простий інтеліґент, ще далі ставиться неґативно до українців. Це показалося в зв'язку з плянованим переданням українцям перемиської єпископської катедри. Всупереч рішенню Папи окремі комітети та деякі члени ,,Солідарности'' виступили з протестами проти передачі українцям катедри, що колись мала бути власністю монастиря Кармелітів. Ті групи поширюють різні наклепи на українців, зловживають засобами масової інформації, публікують застрашуючі листівки, на стінах будинків, а навіть на хідниках вулиць, виписують погрози проти українців, включно, з загрозою кровопролиття. До речі, сьогодні навіть у Львові появляються протиукраїнські летючки. Члени тих груп нарікають, що поляки є оточені українцями, а це найгірші націоналісти, що різали поляків, а тепер простягають руки по катедру.

Правда, тут і там трапляються між поляками ,,білі круки'', що дивляться на українську справу більш тверезо й об'єктивно, а не через шовіністичні окуляри. Вони виступають за порозуміння між обома народами. Але вони в меншості. Для прикладу можна назвати журналіста Ґжеґожа Поляка, який, не без кпин, говорить про деякі моменти з поведінки перемиських польських суперпатріотів. На їх жалі, що вони є окружені ворожими українцями, він запитує: ,,Чи справді 2000 українців в Перемишлі є такою загрозою для 80 000 поляків?'' Далі поляки нарікали, що минулого року нелеґально приїхало до Перемишля кілька тисяч українців, щоб вшанувати пам'ять УСС. Вони влаштували

величавий похід на цвинтар, очолюваний хлопцем убраним в мундир УПА. На підставі зібраних інформацій, Поляк ствердив, що в поході взяли участь приблизно 150 осіб, а хлопець мав однострій УСС, а не УПА.

Ще один епізод з Перемишля, що його згадує Ґжеґош Поляк: Один старший пан, з вигляду інтелігент, обурений рішенням Папи передати українцям перемиську катедру, заявив без обиняків: ,,Якщо наш Папа хоче шанувати українців, то краще нехай не приїжджає сюди взагалі''.

Засноване в Польщі Товариство любителів Львова закликає поляків, свідків галицько-волинського терору з часів Другої світової війни, писати удокументовані спомини, щоб на тій підставі притягнути до кримінальної відповідальности тих українців, що брали участь у польських і жидівських погромах.

Серед широких польських мас плекається свідомо великодержавні амбіції, з думкою задержати на Заході ,,зємє одзискане'', а одночасно поширити східні кордони, якщо вже не по Дніпро, то бодай по Збруч, бо ,,кресів'' не можна забути. З тією метою відбуваються масові польські прогулянки — ,,паломництва'' до Львова і до Східної Галичини, щоб таким чином бодай символічно задокументувати перед українським населенням свої претенсії до ,,кресів''.

Коротко — в Польщі підготовляється відомий з історії ,,Дранґ нах Остен'', але тим разом не німецький, тільки польський.

Ну, що ж? Плянувати можна. Але це вже ,,мрії стятої голови''.

Примітки:

1. В польській мові: ''Plan na zniszczenie Rusi''.
2. Ukrainische Rundschau, 1907.
3. F. J. Jeckel. Polens Staatsveraenderungen, 1983.
4. Ukrainische Rundschau, 1909.
5. О. В. Іванусів. Церква в руїні, 1987.
6. Я. Стех. Українців в Перемишлі знова переслідують. ,,Свобода'', 12 і 13 квітня 1991 року.
7. Л. Калинич. Спір за катедру в Перемишлі. ''Свобода'', 14 травня 1991.

Р. Колісник

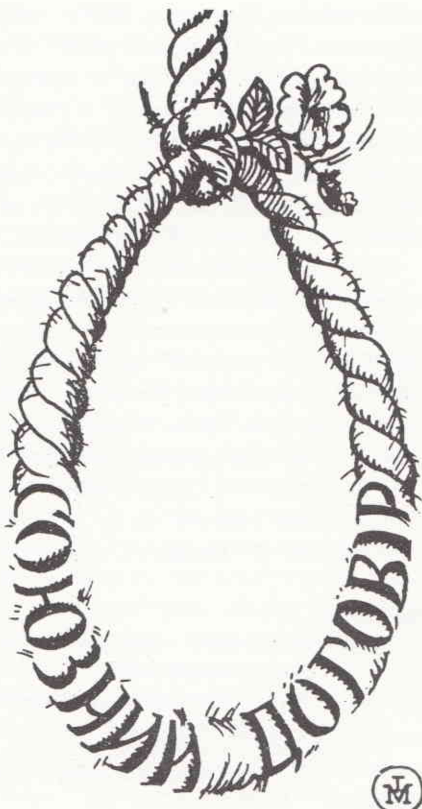
РЕФЕРЕНДУМ В УКРАЇНІ, ЙОГО ВИСЛІДИ Й ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Результати референдуму й окреме опитування на республіканському й галицькому балотах 17 березня ц.р. дали результати, які можна вважати «противорічними». За «оновлений» союз Горбачова голосувала більшість виборців (70% із тих, що голосували, або 58% від загальної кількости виборців), але ще більше голосувало за суверенністю України (80% тих, що голосували, або 67% всіх виборців). За повною незалежністю в Галичині голосувало 83%. В Галичині за повною незалежністю голосувала приблизно половина росіян, що живуть у тих трьох областях.

Чому такі висліди? Поперше, всесоюзний балот мав тільки одне запитання, навмисне заплутане, наприклад, з питанням «оновленого союзу» була пов'язана суверенність республік та гарантія прав людини (sic).

Верховна Рада України додала свій балот: Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути в складі Союзу Радянських суверенних держав на засадах Декляраціі про державний суверенітет України?

Зате додатковий галицький бюлетень ясно питався: Чи хочете Ви, шоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої та зовнішньої політики, забезпечені рівні права громадянам незалежно від національної та релігійної приналежності?

Малюнок **Мирослава ІВАНЮКА**

,,За Вільну Україну'', Львів.

Подруге, партократи тримають у своїх руках засоби масової інформації. «Партія повела шалену пропоґандивну кампанію, яка носила характер залякування, шантажу та брудної дискредитації демократичних сил», — повідомляють з України.

Незважаючи на це, як виказують висліди в Галичині і місті Києві, де населення добре поінформоване про сучасний стан в Україні, виборці ясно сказали своє «ні» на пропозицію Горбачова — залишитися Україні в Союзі, який він, Союз, не був би.

Референдум спонукав створення політичного бльоку «Демократична Україна».

До нього входять (30 січня 1991 р.):

Народний рух України,

Українська республіканська партія,

Партія демократичного відродження України,

Партія «зелених» України,

Українська християнсько-демократична партія,

Українська народно-демократична партія України,

Народна партія України,

Українська селянська демократична партія,

Соціял-демократична партія України,

Об'єднана соціял-демократична партія,

Українська студенська спілка,

Демократична спілка (Київська організація),

Українська ліберально-демократична спілка,

Конференція анархістів України,

Спілка незалежної української молоді,

Українська молодіжна асоціяція,

Асоціяція «Зелений світ»,

Чесько-Словацьке культурне товариство,

Товариство «Меморіял», Союз Українок,

Профспілка журналістів України «Незалежність»,

Завдання ДУ на довшу мету:

1. Надання Деклярації про державний суверенітет України сили конституційного закону;

2. Прийняття Закону про громадянство України;

3. Прийняття нової Конституції України.

Андрій Коморовський

НА ШЛЯХУ ДО КОНСТИТУЦІЇ

Проминув уже рік, як Верховна Рада Української РСР майже одноголосно прийняла Деклярацію про державний суверенітет України. Ця знаменна подія в історичному процесі державного відродження України стала свідоцтвом політичної зрілости українського парляменту. Дав би Бог, щоб вона запалила розум і серце наших парляментаристів і дала їм наснагу для будови української незалежної держави.

Безумовно, що від проголошення принципів декларації до їх втілення в життя ще далеко, але початок зроблено. Ще в жовтні минулого року рішенням Верховної Ради покликано до життя Комісію

для розроблення нової Конституції. Комісію цю очолив сам голова ВР Леонід Кравчук, а один з її членів є відомий Левко Лук'яненко.

Другий чи не найважливіший етап у процесі державного відродження почався на вечірній сесії парляменту 14 травня ц.р. виступом Кравчука, в якому він познайомив парлямент з текстом проєкту концепції нової Конституції. Цей проєкт, розроблений групою юристів ВР, на чолі з проф. Юзьковим, прийнятий за основу Комісією ВР для розроблення нової Конституції. Було ще декілька інших проєктів, між ними і ЦК Компартії України.

На думку В. Філенка, народного депутата України, співголови Партії державного відродження України, і А. Білоуса, депутата Ленінського району Києва, помічника народного депутата, цей проєкт Конституційної комісії ВР найбільше професійно обгрунтований і спрямований на побудову справді демократичного суспільства в суверенній українській державі.

Нижче зв'ясуємо основні відмінності проєктів концепції нової Конституції Комісії Верховної Ради і ЦК Компартії України. Перша відмінність є вже у назві української держави. Республіка Україна — таку назву пропонує Комісія ВР. Автори проєкту ЦК КПУ пропонують не тільки залишити існуючу назву — УРСР, але і закріпити в преамбулі ,,соціялістичний вибір'' народу України, що суперечить з декларованими у цьому ж проєкті принципами багатопартійности і політичного плюралізму.

Подібна справа мається з плюралізмом економічним. В обох проєктах наголошується рівноправність і захист усіх форм власности. Але в проєкті ЦУ КПУ знову бачимо ,,трудову приватну власність, яка виключає експлуатацію'', так гей би експлуатації не було усіх тих 73 роки.

Не абиякої ваги набрало питання форми державного правління. Комуністи обстоюють традиційні Ради народних депутатів, що й є ,,політичною основою республіки''. Така структура суперечить головному принципові правової держави — розподілу влад — і при тому об'єктивно гальмує процеси модернізації економіки і суспільства взагалі. Тому перехід до муніципальної системи є конечністю часу. Проєкт Комісії зовсім не передбачує таких структур, як районна в місті, і обласна Рада. Замість обласних Рад створюється державна адміністрація на чолі з уповноваженим представником Президента.

Наступне важливе питання — Президентська влада. ЦК КПУ за ,,слабким президентом'', який обирається Верховною Радою і відповідальний перед нею, а Комісія ВР за ,,сильним президентом'', де він обирається народом, політично невідповідальний перед парляментом і безпосередньо керує урядом і державною адміністрацією. В той же час ця система містить ряд противаг, зокрема,

заборону Президентові розпускати парлямент, можливість парляментного вета та нормативні укази Президента.

За арґументами проти президенства, як з боку більшости, так і збоку деяких членів опозиції, криється побоювання з причини можливости обрання ,,не свого'' президента.

Всі відмінності цих двох проєктів, а особливо основні, приводили до дуже гострих дебат, а то і до відкритих сварок, і кілька вимушених перерв. В обговоренні проєктів концепції Конституції виступило 64 депутатів (по 10 хвилин). Після обговорення проєкту концепції виступив голова Верховної Ради, який, підсумовуючи сказане, не відступав від своїх основних позицій: Конституція повинна бути деідеологізована, там не повинно бути згадки, що Україна входить до Союзу, і вона повинна мати президента, которого обиратиме народ.

Дальше проходило голосування, наперед за назву Основного Закону. Переголосовуючи двічі, найбільшу кількість голосів набрала назва — **Конституція України.** Яку назву матиме суверенна Україна, як держава, вирішено винести на всенародний референдум. А відтак проголосовано більшою кількістю голосів (але не конституційною більшістю, коли має бути 300 ,,за''): за соціяльний вибір; президентську форму правління (Президентом України затверджуватимуться і визнаватимуться повноваження і права Рад, а голови Рад обиратимуться безпосередньо народом) концепцію Конституції України взято за основу. (Голосування щодо місця органів прокуратури в системі влади відкладено).

Після голосування виступив від імені Народної Ради О. Ємець із заявою, що опозиція не бере на себе відповідальности за спотворену концепцію Конституції.Дві його пропозиції звернутися до народу з проєктами Конституції від більшости та від опозиції, або домагатися розпуску парляменту і перевиборів, були відхилені.

Верховна Рада вирішила винести на референдум чотири основні питання: про назву держави; про соціялістичний вибір; про символіку та форму правління. Конституційна комісія стала перед питанням, чи доцільно найближчим часом проведення такого референдуму, про що вирішиться на найближчих засіданнях Комісії, а тепер Комісія вирішила піднести у компетенцію Президії ВР строки обрання Президента.

Після прийняття проєкту концепції Конституції, вона стане предметом публічного робговорення, евентуальних корект і доповнень, і щойно тоді буде офіційно затверджена парляментом.

І ще кілька спостережень і коментарів. На пресконференції парляментарної опозиції журналісти поставили незвичайно цікаве питання: ,,Чи не можна оцінити сучасну кризу в парляменті як страх певних сил перед тим, що наш Президент стане реальною противагою на Україні Президентові Союзу?''

Інша причина протистояння в парляменті, — кажуть деякі коментатори, — полягає в тому, що стався розкол серед депутаті-комуністів. Однодумці Кравчука ставлять на суверенітет України, а прибічники Комуністичної партії Гуренка дратуються через те, що їхні ряди рідшають.

Журналістка О. Губіна коментує розклад сил в парляменті так: ,,Опозиція підтримує комуністів, прихильників Кравчука. Підтримує в основних позиціях, хоча сама Народна Рада, яка цими днями оформилася в бльок парляментарських фракцій, навіть сама не об'єднується в деталях.

о. митрат Іван Музичка

В РІЧНИЦЮ БОЇВ ПІД БРОДАМИ

Покійний Блаженніший Патріярх Йосиф так писав 15 квітня 1983 року в сороколіття створення Української дивізії ,,Галичина'': ,,В останній світовій війні зударилися між собою дві жорстокі сили за панування над Европою і світом, запалили вони воєнний вогонь на нашій Батьківщині та через довгі роки нанесли жахливу руїну... Нагоду їхнього зудару використав наш нарід, щоб стати в обороні своєї землі з бажанням здобути волю і стати господарем у своїй хаті і на своєму полі. До цього потрібно було створити засоби самооборони, як вияв спротиву проти столітньої неволі і рабства''. І далі, говорячи про добровольців-вояків Дивізії, Патріярх писав: ,,Перед собою мали вони єдину ціль — воля своєї Батьківщини без всякого ворога і супостата в ній''. *(Опера Омнія,* Рим 1985, том XIУ ст. ст. 69-70).

47 років тому на полях біля Бродів ті молоді люди окропили своєю кров'ю те своє бажання і свою святу ціль. Засвідчили вони про ціль свого народу, що на них в онімінні в розгарі війни дивився. Скропили вони своєю кров'ю свою рідну, не чужу землю. Бо за неї пішли в бій, її волю мали перед собою, хоч мали чужий стрілецький мундир, хоч дорога до тієї цілі була незвичайно ускладнена від стільки невідомих можливостей і обставин, які закриті перед людиною. Мислитель старовини Марко Аврелій у своїх ,,Медитаціях'' має на такі ситуації добру рецепту: ,,Нехай ніколи не турбує тебе майбутність. Ти стрінеш її, якщо це доведеться, з тією самою зброєю розуму, якою ти сьогодні озброєний, щоб стрінути сучасне''. Тією зброєю розуму була в нас думка про волю України.

І в цім заслуга тих вояків, наших побратимів і нашої Дивізії, тих, що їх ми під Бродами в могилах залишили: перед невідомим непередбаченим майбутнім складної політичної ситуації мати конкретну

ясну думку і ціль, яку треба осягнути довгим шляхом змагань. Слабодух, коньюнктурист, гречкосій знатиме в таких випадках одну тільки засаду і пораду: сховатись і чекати в прерізний хитрий і нехитрий спосіб. Український вояк під Бродами мав іншу засаду: готовитись і діяти навіть серед неможливого, бо тільки творчі і відважні люди здобувають. Ціле наше XX сторіччя з усіма нашими мілітарними спробами і діями, — а було їх кілька, — як бездержавної нації, були, власне, під тим знаком — *творчих і відважних серед неможливого.*

Тому клонимо перед ними наші голови. Робимо це перед історичним позитивним фактом, що приніс не тільки славу українському імені в часі Другої світової війни, але і свідчення перед світом та історією про наше тверде і непохитне бажання — сильну волю бути самостійним народом на власній землі, про нашу здібність за це бажання зложити всяку жертву, з відданням свого життя включно. Це сталося під Бродами в липні 1944 р. Це вміли потім оцінити і побачити ті, в яких полон ми попали; вони нас докладно простудіювали і не бачили в нас своїх ворогів, хоч ми були ворогом їхнього злощасного союзника.

Своє бажання волі можна виявити в різний спосіб. Однак, так ускладнено творить людське самолюбство історичні ситуації, що, як казав Мазепа у відомій своїй пісні, — ,,през шаблі маєм право''. Сказане це і в елементарнім кожнім підручнику політології, що причиною збросння людини, творення збройних сил, є потреба боронитись перед другими племенами чи народами. Фараон не хотів випустити з неволі корисних невільників для Єгипту, невільники ці були цілковито безборонні і треба було аж великих і живих *Божих* кар та допустів, щоб беззахисний нарід не на своїй землі визволити. Ті, що того щастя не мали, загинули там. Загинули народи, що не змогли подолати сильнішого противника і не хотіли вжити природного права на самооборону перед несправедливістю, поневоленням і підступною силою.

Дивізія і Броди стали черговим прикладом того вислову бажання нашого народу бути вільним. Признатись треба, і це є типовим вислідом довгої неволі, що не все те бажання волі було в нас усіх високе, загальне, свідоме і сильне. Не все історичні нагоди скинути ярмо стрічали нас готовими, рішучими, об'єднаними духом і завзяттям. Не все ми виразно бачили чи й чинно очікували на наш світанок волі. Але все в нас були мужі готові до хвилини, коли могла вдарити для нас щаслива година. То висока медаля Дивізії, то найвище відзначення для тих побратимів під Бродами! *Вони були готові,* вони *хотіли бути готові* до Хвилини! Не все в нас таких було багато... Не сталось в довгій нашій історії поневолення і змагань такого, щоб так багато могли завдячувати такий цінний скарб волі небагатьом... Воля вимагає великої

ціни, про це треба тямити. Це велика людська вартість, за яку людство давало і дає високі ціни!

З гіркістю, щоб ми вміли найвищими почуваннями цінити наших побратимів під Бродами, згадаймо, як мало було в Першій світовій війні тих *Небагатьох* — з великої букви. Темнота неволі, болюча несвідомість і прямо диявольські хитрощі ворога спричинили були таке сумне явище: Петлюра в нерівній боротьбі за волю мав тих *Небагатьох* 40 тисяч. Але в Червоній армії в той самий час було 440 тисяч українців, і навіть була окрема червона дивізія зі самих українців. На мою думку, це найстрашніший вислід нашої неволі, і через те докори робити годі. А однак, хоч число тих *Небагатьох* було мале, вони лишили велике мементо для своїх братів, для ворога, народів світу та історії: *Україна хоче і має бути вільною на своїй землі.* Печаттю під тією заявою, ні, — імперативом, — є кров і могили тих, що за цю вимогу і те право дали своє життя. Це *найважливіше і найбільше значення Дивізії і Бродів!* Не легко зрозуміти багатьом, яку високу ціну має воля!

Це бажання волі вірних синів України має вже свою традицію і Дивізія ,,Галичина'' є історичним звеном, у тій традиції визвольної боротьби в наших часах. Історики зможуть в різний спосіб критикувати чи обезцінювати організаторів тієї ,,Дивізії'', але не сміють обезцінювати тих, що з бажанням волі своїй землі і своєму народові йшли під Броди. Вони продовжували те бажання своїх попередників УСС, Галицької Армії та інших військових формацій Першої світової війни, які залишили безсмертні воєнні чини зразкової безприкладної боєвої відваги, жертвенности і воєнної готовности служити своєму народові навіть життям.

Такою була Дмвізія і такими були вояки під Бродами. Їх одушевленням була *своя, наша, рідна* армія і назва Дивізії ,,Галичина'', хоч так скупо дана хитрими ,,союзниками'', була для них гордістю. Вони хотіли бути *зародком* Української армії і дочекались коротко ним бути і властиву назву отримати. З цим зародком вони хотіли йти назустріч непередвиженій долі і судьбі війни. Не ,,Нова Европа'', не ,,Світовий пролетаріят'', не ,,Світовий комунізм'', не ,,Геніяльне вчення'' були для них маяком, а воля рідної землі, яку — землю — вони так щасливо вітали, коли вишколені копали на ній окопи під Бродами. Вони стрічали там не ворога ,,Нової Европи'', а ворога України, який так окровавив і ограбив її жорстоко за останніх двадцять п'ять років своєї червоної неволі.

Наш нарід знав, що армія і військо нам потрібне так, як потрібні вони кожній державі, кожному народові, навіть коли вони не мають ворогів і до ніякої війни не готуються. Армія — то велика служба народові і державі в час миру, і зокрема на час оборонної і визвольної війни. Небезпек в житті все є багато, і ті небезпеки не кажуть наперед,

що думають вкоїти, ані коли прийдуть в гості. Дивізія і Броди є доказом тієї зрілої в нас *чуйности, готовности, свідомости* і бажання стати в ряди тих, що волю мають здобувати зброєю серед лукавого світу.

Я ужив слова ,,чуйности''. Ще є рівне йому змістом напів церковне дієслово ,,чувати''. На його значення для нас вказав папа Іван Павло II у своїй промові, і то до нашої молоді, напередодні святкувань Ювілею 1000-ліття Хрещення України. Папа казав так: ,,Навечер'я Тисячоліття має бути для вас закликом до чування; а чування означає, — казав папа, — почувати себе відповідальними за майбутню долю Церкви і Народу, без боязні перед можливими новими терпіннями''. Це слова папи і в них знамените окреслення слова ,,чувати'', бути чуйним. *Це почуття відповідальности.* Велика шляхетна *чеснота* справжнього патріотизму, яка звела нас до Дивізії. Таку готовість ,,чування'' над долею свого народу, таку чесноту відповідальности мали в липні 1944 року українські вояки під Бродами.

Зацитую наприкінці слова одного з дивізійників, що недавно покинув цей світ, і залишив їх у своїх споминах: ,,Ми знали, як страшно збита була Росія і ми бачили, як почали бити Німеччину (це мова про 1943 рік). Може, якраз повториться 1918 рік?... Нам треба війська, нам треба збройної сили, щоб вороги не почали знов ділити наших земель без нас у новому Версалі... І в сорок третьому Україна вирішила будувати свою реґулярну армію, без огляду на політичні і воєнні відносини. Власна армія створить сама собою відповідну політичну ситуацію. Ми не знали, чи доля дасть нам ще одну шансу, але якщо вона мала нам її дати — *ми хотіли бути готові.* З такого розуміння потреби власного війська зродилась Дивізія і пізніше Українська Національна Армія''. І дещо дальше він пише: ,,Але в сорок третьому ми не мали часу думати про історичні аналогії. Україна дала вісімдесят тисяч молоді, з яких тільки двадцять знайшли собі місце в лавах дивізії. Пішли, бо так сказала Україна, пішли на заклик своїх Батьків, *пішли по зброю, щоб бути готовими* 1 щоб, як час настане, виставити велику модерну українську армію''. (Роман Лазурко, *На шляхах Европи, 1971, ст. 9.).*

Роман Гаєцький

ІВАН АЛЕКСАНДЕР КЕДРИН-РУДНИЦЬКИЙ

За традиціями козацького війська, старших козаків-запророжців звали ,,характерниками''. Їм приписувано чародійну силу, хоч чорнокнижниками вони не були; їх шанували, а вони із своєї сторони передавали досвід і виховували молодих новиків. Немов би пригадкою цих традицій став ювілеї 95-ліття ред. Івана Кедрин-Рудницького, який закінчив 95 літ дня 22-го квітня 1991-го року.

Зліва: Роман Гаєцький — голова КУ ЗСА Братства, Роман Данилюк — заступник ГУ Братства, вручує хрест ред. Іванові Кедринові-Рудницькому: сидить д-р Падох — голова НТШ в ЗСА.

Це трудолюбиве й визначне життя почалося 1896-го року в Ходорові біля Львова як одного із п'ятьох дітей нотаря Івана Рудницького. По закінченні гімназії 1914 р. ювілят перебув російську окупацію Львова, а 1915 р. по повороті австрійських військ став вояком 35-го — ,,Золочівського'' — полку, переходить старшинський вишкіл і вже 1916-го року був ранений в ,,Бережанському лісі'' (недалеко, де боролися УСС на горі Лисоні) і попадає разом із цілою дивізією до російського полону. Зараз після революції втік з полону до Києва, де поринає в праці відродженої української держави як організатор шкільництва, преси та як вояк Дійової Армії УНР. За це одержав ,,Хрест Симона Петлюри''. 1920-го року, по невдачі походу Петлюри

на Київ, еміґрує до Відня і вже зараз по приїзді стає працювати як журналіст в тижневику ,,Воля''. Там же вперше пише під псевдом ,,Кедрин'', щоби, як він сам каже, ''відрізнити себе від інших Рудницьких''. Часу в Відні ред. Кедрин не гаяв. Він рівночасно із працею студіював у Віденському університеті на філософічному відділі (історичний факультет) і вже 1923-го року дістав абсолюторію і право вчити у вищих школах Австрії історію та німецьку літературу. З цього права він не скористав, лиш повернувся 1922 р. до Львова, де, на рекомен-
дацію полк. Е. Коновальця, прийнято його до редакції ,,Діла'' — репрезентативного українського щоденника, редаґованого не гірше всіх найповажніших західно-европейських газет. В цьому була не мала заслуга ред. Кедрина, бо він працював для цієї газети на різних постах аж до початку II-ої Світової Війни. В рр. 1926-36, як кореспондент ,,Діла'' в Варшаві та ''парляментарний звітодавець'' в польському сеймі, виконував теж і завдання партії УНДО вдержувати зв'язок з полк. Євгеном Коновальцем та екзильним урядом УНР. Від 1936-го року, крім цих обов'язків, був головним політичним редактором ,,Діла''.

Активне життя ред. Рудницького не змінилося по втечі від більшовиків 1939 р. зі Львова до Кракова, де, незважаючи на дуже несприятливі умови, писав (але тільки під псевдом) та заробляв на прожиток видаванням книжок

Перед дальшим походом Червоної армії ред. Іван Кедрин подався також на захід — до Австрії, де в таборах Ді-Пі вчителював в українській гімназії, а у громадському житті його вибрано головою Українського Центрального Допомогового Об'єднання в Австрії. 1949-го року еміґрує (вже третій раз в житті) до ЗСА, де від 1953-го р. до 1973-го р. працював як член редакції щоденника ,,Свобода''. Після відходу його на емеритуру, праця його в ,,Свободі'' не закінчилася. Його передовиці і статті збагачують зміст цього щоденника принаймні кілька разів в тижні.

1989 р. Український Вільний Університет, доцінюючи не лиш журналістичну працю ред. Кедрина, але також його історичні й наукові праці, нагородив його почесним докторатом — Doctor Honoris Causa. Титул доктора належить йому не тільки за безліч наукових довідок та статтей, але також за його історично-політичну літературну працю. Він бо ж є автором знаменитих праць — ,,Берестейський Мир'', ,,Паралелі в історії України'', ,,Викривлена правда'' та ,,Життя — Події — Люди'' і ,,В межах зацікавлення'', перші накладом видавництва ,,Червона Калина'' — а остання накладом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, якого дійсним членом історичної секції він є й досі. Його праці свідчать про хист схоплювати, описувати та інтерпретувати історичні та політичні події, через це він дійсно заслужив собі на псевдо ''Homo

politicus'' (Політична людина). Під цим псевдом він писав в часах німецької окупації.

Не зважаючи на всі так важкі й важливі обов'язки в громадському, політичному і журналістичному житті, ред. Іван Кедрин-Рудницький не занедбував праці для комбатанських організацій. Він служив своїм пером для комбатанських видань та був їх редактором. Вже на Батьківщині перед ІІ-ою Св. Війною він друкувався в журналі ,,Літопис Червоної Калини''. В ЗСА був співосновником та редкатором відновленого видавництва ,,Червона Калина'', яке видало понад 20 праць. Як активний член Головної управи Об'єднання бувших Вояків Українців в Америці, ред. Кедрин старався налагодити міжкомбатанську співпрацю. Завдяки його старанню, разом із сл. п. д-ром Любомиром Ортинським 1961 р., почав виходити український комбатанський журнал ,,Вісті Комбатана''. Редактором цього журналу є й досі ред. Кедрин, який дописує дальше до нього та редаґує його разом із д-ром М. Малецьким.

ОбВУА, оцінюючи працю Ред. І. Кедрина, нагородило вже давніше його званням ''Почесного члена'' цеї, одної із найстарших комбатанських організацій в ЗСА.

В день народин ювілята, дня 22 квітня 1991 р., представники Братства — заст. голови Головної управи Роман Данилюк та голова Крайової управи Роман Гаєцький — привітали ред. Кедрина в його помешканні та вручили йому письмовий привіт Братства.

Президія Головної управи вирішила відзначити ред. Івана Кедрина-Рудницького ,,Золотим хрестом за особливі заслуги'' за всі його незвичайні осяги для добра української справи та за видатну працю в українських комбатанських організаціях.

Дня 27 квітня 1991 р. Наукове товариство ім. Шевченка в Америці влаштувало святочні сходини в честь Івана Кедрин-Рудницького. Від Братства 1-ої УД УНА на цих сходинах привітав ювілята Роман Гаєцький, а Роман Данилюк довершив удекорування цим найвищим відзначенням Братства.

Володимир Молодецький

ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА ПОЛЕГЛИМ ПІД БРОДАМИ

(Репортаж)

,,Як ви умирали, вам дзвони не грали...'' — такими словами львівська газета ,,За Вільну Україну'' з дня 29-го травня 1991 р. повідомила про відбуте в Ясенові відкриття і посв'ячення пам'ятника полеглим під Бродами воїнам дивізії ,,Галичина''.

Про відкриття ми в Торонті довідалися на початку травня, а саме відкриття мало відбутися уже 26-го травня. Часу мало й виглядало, що не вдастся отримати візу. Але завдяки М. Когутові, власникові Bloor Travel Agency, і

Вид на гору Жбир з пам'ятником.

Степанові Кісілеві, власникові Українсько-канадської фірми ,,Міст'', труднощі були переборені. Дня 23-го травня я з дружиною були уже на літаку — їдучи на Україну вперше за 47 літ, щоб взяти участь у тому історичному моменті, коли вперше від закінчення 2-ої світової війни український нарід зможе вільно виявити пошану для українських воїнів дивізії ,,Галичина'', які віддали своє життя за Україну в нерівному бою у бродівському окруженні.

У Києві зустріла нас мила несподіванка. Зараз таки на летовищі привітав нас представник фірми ''Міст'' Степан Праник, і заявив, що має інструкції зайнятися нами й завезти нас до Львова. Після оглядання у кількагодинному турне автом Києва, ми поїхали автом до Львова.

Знову приємна несподіванка. Наша траса вела через Рівне, потім Броди, Ясенів, Олесько, Ожидів, Суходоли, іншими словами, через місцевості, в яких 47 літ тому йшли завзяті бої дивізії ,,Галичина''. Тоді я був учасником тих боїв. Незважаючи на те, що вночі з вікна авта далеко не видно, враження було неймовірне. Вже факт, що я їду дорогою, якою колись котились наші протитанкові гармати, страшенне хвилював мене.

Нарешті ми приїхали до Львова, в якому я колись ходив до гімназії, а останній раз був у тому княжому городі 19-го липня 1943 року, коли Львів прощав перших добровольців Дивізії, які від'їжджали на вишкіл. Дві недоспані ночі зробили своє, і треба було трохи ,,задрімнути'', але не надовго. Завтра посвячення пам'ятника!.

Телефоную до Михайла Бендини, бувшого дивізійника, якого число телефону було на запрошенні. Півгодини пізніше Місько Бендина і його друг Богдан Сенів з'явились у мене в готелі ,,Дністер''. Ми почали згадувати минуле, кожний з нас говорив про свої переживання. Місько розповідав:

— Нас з табору полонених у Бродах везли вантажними вагонами через Київ на Донбас.

Я перебив йому:

— Той ,,табір'' у Бродах — це чисте поле біля кляштору, окружене колючим дротом?

— Так, — згоджується Місько й продовжує дальше, — коли ми виїхали з Бродів, на нас налетіли німецькі літаки...''

Я знову перебиваю йому:

— Вартові затримали поїзд і повтікали в поле, а ми залишились у замкнених вагонах, лежачи на підлозі. Осколки бомб пробивали стелю вагонів над ними...

—Так, — згоджується Місько й продовжує. — У нашому вагоні вісім убитих.

Ми замовкли, глянувши один на одного. Вони оба, Місько і Богдан, їхали разом зі мною тим самим транспортом на Донбас до Сталіно, сьогодні Донецьке. Кілька хвилин тому ми зустрілись вперше в житті, але тепер ми вже старі друзі, за нами спільні переживання.

Наступного дня виїзд до Ясенова на відкриття пам'ятника. Львов'яне їдуть автобусами, а я з дружиною автом в супроводі працівника фірми ,,Міст'' — Юрія Шведа, який став нашим провідником і опікуном.

Біля Ясенова, у підніжжі гори Жбир, збирається маса людей. Жителі довколичних сіл, студенти й дивізійники зі Львова, представники місцевих Рад. Довкруги повівають блакитно-жовті прапори. Запримічую і декілька чорно-червоних.

Пнемося під гору. Дорога вибоїста, мабуть, ніколи її не поправляли. Пам'ять напружується до болю: Чи ж би тою дорогою з'їжджав мій рій на зустріч ворожим танкам? Дещо виглядає знайоме, дещо пізнати не годен. Адже ж це майже пів століття проминуло від того часу.

— Ось там, дещо вище, ще залишилися наші старі окопи, — інформує хтось мене.

Зарослі, повалені, але ще пізнати, що це були колись окопи. Зустрічаємо Андрія Винничука, голову Студенського Братства у Львові, яке взялося за будову цього пам'ятника й його довершило. Спочатку я його не пізнав тому, що він запустив бороду. Коли я стрінув його у Торонті два роки тому, він бороди не мав. Андрій знайомить мене з молодим мужчиною, також з бородою:

— Валерій Потюк — скульптор і творець пам'ятника.

Валерій з гордістю вказує на плід своєї праці й розказує про труднощі, пов'язані з його будовою. Розмовляємо про пам'ятник. Ставлю їм питання, яке не тільки турбує мене, але і всіх дивізійників у діаспорі:

— Як думаєте, панове, чи довго цей пам'ятник буде стояти? Тепер так багато праці на Україні, чи варто витрачувати енергію на будову пам'ятників?

Вони оба думають однаково:

Пам'ятник фотографував побр. Богдан Лешнівський з Англії 4 дні перед зривом.

— Так, варто. На тих пам'ятниках молодь вчиться історії. Це своєрідна освітня праця. А чи буде стояти? Думаю, що так. Він присвячений тим українцям, воїнам всіх армій, які полягли на Бродівщині.

Надіюсь, що вони мають рацію. Вони ж такі повні ентузіязму.

З'являється фотограф ,,Мосту''. Він має взяти на відеоплівку посвячення пам'ятника й передати касетку мені для Братства б. Вояків І-ої Дивізії УНА.

Я вдячний ,,Мостові'', а з окрема його президентові панові Степанові Кісілеві за цю прислугу. Стоячи стиснений у 15 000-ій масі народу, я не міг робити якихнебудь знімок. Мені важко було руку підняти догори.

Богдан Сенів і Місько Бендина розказують, що вони вже віднайшли 60-ох дивізійників, які пережили ,,Броди'' й каторгу, але тільки 53-ох змогло приїхати на відкриття пам'ятника. Решта — це інваліди, й для них прибути сюди було не можливо.

Я і моя дружина — це одинокі гості, які приїхали з-за океану спеціяльно, щоб взяти участь у відкритті пам'ятника. Але моя дружина несподівано стрінула під пам'ятником пані Дусанівську з Торонта, яка, перебуваючи в той час на Україні, почула про відкриття пам'ятника й приїхала сюди. Який же світ малий! І ми, і вона живемо в Торонті, однак дуже рідко зустрічаємося, а тут, тисячі кілометрів від хати, себе знайшли!

Розмовляю з бувшими дивізійниками, які стараються розповісти про свої переживання. Все таке мені знайоме, всі мають майже такі самі переживання — всі говорять про ріки крови, про поля, встелені трупами... Перед моїми очами, мов на екрані, розвиваються жорстокі події, щось давить за горло, аж важко говорити. Одначе я мав щастя. Більшість з них так, як Місько й Богдан, карались по 10 і 11 літ у концтаборах, а мені, пощастило. Я висидів тільки 14 місяців, тоді відіслали мене до Польщі, звідки уже у 1947 р. вдалось мені втекти на захід.

Обступають мене представники преси, деякі кажуть від якої вони газети, деякі не хочуть сказати, дехто питається мене, чи я не боюсь сказати їм, хто я. Кажу їм, що, мабуть, вони більше від мене перелякані, й відповідаю на всі їхні запитання. Питалися, що це за значок на моїм піджаку, показуючи на емблему нашого Братства, яку я мав на вилозі.

— А що це? — показують на медалю учасника брідських боїв.

Пояснюю, як найкраще вмію.

(Наступного дня я з приємністю приглядався репортажам і інтерв'ю зі мною на львівськім і київськім телебаченні. Кажуть, що вночі був навіть репортаж з Москви, але я його не бачив.)

Люди передають мені листи, просять передати їх рідним або знайомим у Канаді, Америці, Німеччині.

Починається відправа. Панахиду за полеглих відправляли греко-католицький і православний священики. Після ,,Вічная пам'ять'' зібрані заспівали ,,Боже єдиний''. Потім почалися промови.

Першим говорив народний депутат України від Бродів, Дмитро Чобіт. Йому часто доводилося зустрічатися з німцями, котрі приїздили й показували документи, підтверджуючи, що їхні рідні тут загинули. Казав, що одна жінка з плачем розказувала, що її єдиний син погиб тут біля Бродів. — ,,Як знайти його могилу?'' — запитувала. — Було б багато військових цвинтарів на Бродівщині, — говорив далі пан Чобіт. — На жаль, ми їх тепер відтворити не можемо.

Розділені тоталітарними режимами, — продовжував він. — із зброєю в руках ішов брат на брата. Нині ж ми не повинні допустити повернення подібного. Вступаючи в дивізію ,,Галичина'', молоді люди свято вірили, що зможуть звільнити свою землю від комуністичного насилля, яке поневолило

й розділило український нарід.

Провідна думка Дмитра Чобота була, що у майбутньому ми повинні поставити пам'ятник не тільки українцям, але усім воякам, котрі загинули тут у Другій світовій війні.

Згодом промовляли: голова Дрогобицької міської Ради народних депутатів, Мирослав Глубиш; дивізійники: Богдан Сенів, Ярослав Верховий, Володимир Соломаха. Я також сказав кілька слів і привітав усіх від Головної Управи Братства б. Вояків 1-ої УД УНА й від президії Секретяріяту СКВУ. Провадив зібранням від імені Студентського Братства Андрій Винничук.

Дивізійники під пам'ятником. Посередині автор репортажу.

Після відкриття, коли люди почали розходитися, дивізійники зібралися під пам'ятником і понад полями колишнього ,,Брідського кітла'' ще раз залунали дивізійні пісні, з яких наймогутніше звучала відома всім ,,Подай дівчино ручку на прощання...'', пісня, яка 47 літ тому не один раз лунала в тому самому Ясенові. Вертаючись до Львова, Місько Бендина поїхав автом разом з нами і завіз нас до села Підгірці, в якому більшовики розстріляли велике число українських полонених. Довше ми затримались на полях під Княжим і зі зворушенням оглядали околицю, через яку рештки Дивізії в боях проривалися на захід.

Ми з дружиною залишилися у Львові ще на 11 днів. Зустріч з студентами і скульптором, відвідини родин наших приятелів з Торонта, прийняття у побратима Богдана Сеніва й зустріч з його милою дружиною, чарівними донечками і внуками, зробили наш побут у Львові незабутнім.

Потім, ще раз завдяки ,,Мостові'' й його представникові Іванові Герегові, поїздка до Коломиї, де виростала й виховувалася моя дружина, відвідини могили її батьків і колишнього їх мешкання, яке зворушило її до сліз:

— Тут, з того балькону мій брат Роман, упівець, зіскочив на той там дах і, відстрілюючись від ґестапо, втік, — згадувала схвильована Орися.

Мені уявлялася ця подія, а вуха немов прорізував давно знайомий свист куль.

Ми знову у Києві. Мене вхопило нестримне бажання знайти вулицю, якою мене, разом з тисячами німецьких полонених, більшовицькі вартові гнали, мов худобу. Знайшов її. Це вулиця Володимирська. Знову емоції, які не можливо описати.

Коли настав час від'їзду до Канади, я з моєю дружиною зробили постанову частіше відвідувати Україну. Адже Канада це тільки наша прибрана батьківщина, а в Україні не тільки наше ,,коріння'', а й пройшла наша молодість, там могили наших рідних, там ми залишили наші серця і наші душі.

* * *

Коли й писав ці рядки, пам'ятника, поставленого в Ясенові, вже нема. Злочинна, зрадлива рука окупанта 18-го червня 1991 р. о годині 4-ій ранку, скрито й боязко висадила пам'ятник в повітря, зневажуючи пам'ять полеглих воїнів. Таке злочинне діло не сталося б у цивілізованій державі, і тільки можливе у звироднілій більшовицькій імперії. Нагадуються слова бувшого прем'єр-міністра Канади Джона Діфенбейкера: ,,Нація, яка не шанує своїх полеглих, не гідна називатись нацією''.

В. Гоцький

ВІДЛИГА Й ДИВІЗІЯ

Над Україною прошуміла відлига. Постепенно заморожені справи в архівах, які мали якесь відношення до пробудження нашої національної свідомости та свідчили про постійні змагання до власної державности та незалежности, почали ставати на свої місця.

Сталінські ,,м'ясорубки'' цілих народів, Хрущовська та Брежнєвська денаціоналізаційна політика. УНР та ЗУНР та її державні акти. З тим пов'язане збройне рам'я УСС, УГА чи УНР станули на своє місце. В літературі почали про них згадувати без всяких ярликів. Почався культ героїв, що за власну державність наклали свої голови. Почали рости наново символічні та фактичні могили воїнів за власну державність.

Партократами все це сприймалось нерадо, але як свого роду ,,крик часу''. Але вже розвінчання стереотипних наклепів на ОУН, УПА, УГВР, чи АБН зустрілося з масовими спробами заглушити голос правди, не допустити до відродження їхніх державницьких ідей та боротьби. Але партійна магія з дня на день втрачає свою чародійну силу. Правда років 1928 — 1950 стає на весь ріст. На Західних Землях вона вже настільки зміцніла, що вулиці перейменовано ім'ям вождів ОУН, ростуть пам'ятники Коновальцеві, Бандері, Чупринці, а на Сході — Грушевському та Петлюрі.

Та не так стихійно здобувала собі місце в національному пантеоні ідея української військової формації, що з ідеєю служити Україні, вдягнула німецькі мундири та військовий виряд. Дивізія ,,Галичина'', ще на п'ятому році перебудови, натрапляє в свідомості пересічного українця, а науковця зокрема, — на певні сумніви. Не диво, бо навіть на Заході деякі наші дослідники додумались до того, що Дивізія була німецьким гарматним м'ясом. В той сам час УСС не були австрійським гарматним м'ясом.

Немов відповіддю на оті сумніви деяких наших громадян, маємо у травні 1991 здвигнений українською студенською молоддю пам'ятник поляглим під Бродами Дивізійникам у Ясенові. Для них таких сумнівів не було. Також Зїзд репресованих та борців за волю України, без всяких ,,але'', прийняв у свої члени теж бувших дивізійників, а навіть в управі зарезервував місце для делеґата від дивізійників.

Тому добре зложилося, що саме тепер появилися дві чепурно видані книжечки з джерельними матеріялами до історії творення та деяких аспектів творення та опіки над Дивізією зі сторони нашого суспільства. Братство кол. вояків 1-ої УД Української Національної Армії в Торонті видало, зокрема для істориків та дослідників, ,,Українська Дивізія Галичина''. На 124 сторінках вміщено матеріяли людей причасних до творення Дивізії або таких, що дали свої фахові зауваження до тої справи.

Перечислимо лиш самих авторів поодиноких праць.

М. Малецький — Вступ.

В. Кубійович — Початки Укр. Дивізії ,,Галичина''.

К. Паньківський — Військові справи — Дивізія Галичина (уривок споминів).

Л. Шанковський — УПА й Дивізія.

П. Шандрук — Правда про 1-шу Українську дивізію і УНА.

В. Д. Гайке — Кінцеві заваги до споминів ,,Укр. Дивізія ,,Галичина''.

Дж. Армстронґ — Чи леґінова політика така безнадійна?

При кінці додано ще покажчик про авторів з їх особистими даними. Хто перегляне кінцеві замітки про авторів, то зразу мусить ствердити, що, як свої, так і чужинці, це люди в більшості безсторонні, отже, їх оцінки є фахові й об'єктивні. А Паньківський та Шанковський одверто заявляли свої застереження у справі творення Дивізії, то до її звеличників їх зачислити не можна.

Друга книжечка, це 170-сторінкова наукова праця дослідна Р. Колісника ,,Військова Управа та Українська Дивізія ,,Галичина'', яку видало НТШ в Канаді, як 30 том своїх праць з ділянки українознавства.

Праця ця містить багато знімок двізійних організаторів, відбиток деяких документів, пов'язаних з організацією Дивізії, та відкликів до численних праць своїх та чужинців. При кінці великий покажчик використаних авторів та список імен згаданих у праці.

Щоб читач мав змогу запізнатися із змістом наведемо його, так як він поміщений при кінці книжки.

1. Творення Дивізії ,,Галичина''.
2. ,,Українці'' чи ,,галичани''.
3. Організація Військової Управи.
4. Склад і побудова Військової Управи.
5. Вербувальна акція.

6. ,,За'' і ,,проти''.
7. Набір добровольців.
8. Старшинські кадри.
9. Духовна опіка.
10. Допомога для родин вояків дивізії.
11. Зв'язок з дивізією.
12. Військова Управа поза межами Галичини.
13. Військова Управа на Заході.
14. Епілог.

А потім всякі додатки, покажчики та бібліоґрафія.

Саме того роду праць, як обі згадані вище, нам було потрібно. Щоб дати в руки молодшим основні відомості про проблематику Дивізії, а теж дослідникам та історикам зібрані в сконденсованій формі потрібні інформації, які досі були розпорошені по різних публікаціях чи газетних статтях.

Того роду появи конечні ще й тому, що наші вороги, — відлига чи ні, всю свою лють та їдь трійливу розсівають у численних публікаціях та публічних виступах.

Москва робить це нині в дещо прихованій формі, але не менш підступно, а зате наші західні сусіди, помимо широко розгорнутої акції для зближення наших двох народів в обличчі небезпеки — як з півночі так і зі заходу — устами Пруса чи Кормана далі поширюють всякі брехні, змонтовані на підставі ,,наочних свідків'', про злочини вчинені Дивізією при здавленні Варшавського повстрання, як теж в погромах в Галичині, вчинені навіть тоді, коли про Дивізію ще згадки не було.

Також дослідник польського підпілля на Підкарпатті наводить часто на підставі рапортів про зудари вже у 1943 й на початку 1944 з відділами Дивізії на Лемківщині. Або про вишколи Дивізії під Кросном та Дуклею і Криницею.

Таких і подібних свідчень та стверджень у польських публікаціях повно ще й в нинішніх днях.

Хоча обі праці мають радше наукове призначення, але написані в такій приступній формі й так цікаво насвітлюють різні справи, що їх радо прочитають і колишні дивізійники і ті, які дорожать рідним військом та збереженням військової традиції.

Все, що досі було написане у книжковій формі про Дивізію, це лиш уривки, якоїсь однієї ділянки проблеми — чи вишкіл, чи боєвий шлях чи, врешті, полон. А згадані дві праці доповнюють саме те й збирають докупи, що треба знати кожній свідомій людині про те, чому та як творилася наша Дивізія та яке її було призначення. А в обличчі отої масової ворожої дезінформації — це конечне й саме на часі.

Всіх післяплатників взиваємо вирівняти залеглости.
З слідуючим числом здержуємо їм висилку журналу!

З України

Данило Кулиняк

НАРОД, ЩО НЕ ПОВАЖАЄ СВОЮ АРМІЮ, ГОДУВАТИМЕ ЧУЖУ

Застосувавши десятників під час недавніх трагічних подій у Вільнюсі, центральний уряд тим самим визнав незалежність Литви. Такий висновок випливає з ,,Бойового статуту повітряно-десантних військ'' де вказано: ,,Повітряно-десантні війська... призначені для виконання завдань у тилу противника''... Основним же гаслом Радянської Армії є: ,,Действуй по уставу — завоюешь честь і славу'' — все життя і діяльність військовослужбовців зарегламентовано статутами. Якщо Міністерство оборони СРСР визнало Литву ,,тилом противників'', то хоч такою дорогою ціною її народ здобув незалежність, якщо ж не визнало, а свідомо порушило ,,Бойовий статут'', то маємо справу з типовим ,,неустачняком'' з людськими жертвами, що є військовим злочином. Така собі ,,дідівщина'' по-генеральськи (відповідно до звання ,,дідів'' з генеральськими погонами і обійшлася вона незрівняно дорожче для народу, ніж сержантські ,,жарти'').

Рік тому в статті ,,Війна без переможців у ,,Молоді України'' я порушував проблему поняття ,,злочинного наказу'' і вимагав його правової розробки. Життя доводить, що за кожен день затримки введення цгеї правової норми в дію будемо платити кров'ю. Військовослужбовець, як і будь-який громадянин, повинен мати право не виконувати злочинні накази свого керівництва, більше того — він зобов'язаний їх не виконувати, щоб не бути співучасником злочину. І будь-які посилання на ,,Військову присягу'' тощо тут недоречні. ,,Народ і армія — єдині''. Це не просто красиве гасло, це подобається комусь чи ні, справді так: адже ж армія складається з синів народів, з наших дітей, а тому армія не може бути сліпим знаряддям у руках політикантів чи вражених ,,дідівщиною'' генералів. А щоб вона не була сліпим знаряддям і щоб унеможливити перетворення її на карально-репресивний орган, ми всі повинні подбати про те, щоб у ній служили свідомі і політично зрілі люди. А тому я вважаю, що зараз кожен юнак, якщо він справжній патріот свого народу, повинен не уникати призову в армію, здобувати військову спеціяльність, вступати у військові училища, школи міліції, тому що зараз як ніколи має значення, хто конкретно носить військову форму. Вільнюська (чи тбіліська, чи ще якась) ситуація може будь-коли виникнути і в інших республіках, зокрема, на Україні, то життєво важливо, щоб у майбутньому військові не виконували злочинних наказів, не стріляли по своїх батьках, братах, сестрах, коханих, а при потребі, змогли обернути зброю і проти тих, хто ці злочинні накази віддає, і вміло використати її, і стати гарантами життя, безпеки і справжнього, а не паперевого, суверенітету своїх народів. Впевнений, що національно свідомі українці та сили інших народів, виховані на загальнолюдських цінностях, не стали б стріляти по людях у Вільнюсі, і в тому, що їх там не виявилося, бо значна частина з них ухилилася від служби в армії, біда не лише литовського народу, це обернулося загальнолюдською трагедією. І буде обертатися доти, доки в Збройних Силах

не будуть служити національно свідомі, політично зрілі, ідейно сформовані воїни. Зараз Радянську Армію з сумною іронією самі ж військові називають ,,робітничо-селянською.'' Чому? Та тому, що служать у ній переважно діти робітників і селян, які не змогли ухилитися від служби, вступивши у вузи чи використавши зв'язки і можливості впливових батьків. Нині переважна більшість юнаків з України служить на терені своєї республіки, таким чином об'єктивно створюються територіальні збройні формування, зароджується (чи відроджується Українська Армія, майбутні збройні сили суверенної України. Від нас залежить, якими вони стануть, чиї інтереси захищатимуть і кому служитимуть, від нас і від наших синів, якщо ми їх відповідно виховаємо. Доки перед нами відчинені двері військових учбових закладів, подбаймо про майбутній національно свідомий український офіцерський корпус. Це рішення може стати долетворним для України (і не лише для неї). З огляду на реальну багатопартійність слід вимагати департизації Збройних Сил, бо, як слушно зауважує начальник Головного політичного управління Радянської Армії і Військово-Морського Флоту генерал-полковник М. Шляга, ,,Багатопартійність - це політичне суперництво. В армії — це розбрід. У цих умовах членство в різних партіях має бути на період служби припинене''.

Слід лише додати, що цей принцип стосується всіх партій, а тому потребують змін і військові статути, за якими живе армія, в яких досі вказано, що війська ,,безмежно віддані Радянській Батьківщині, Комуністичній партії і Радянському уряду''. Бо не може бути партійних формувань, це суперечить останнім урядовим указам і вони є протизаконними, та й комплектуватися мають не через військомати призовниками, а добровольцями. Наскільки мені відомо, що в минулому лише одна партія мала колись свої Збройні Сили — це націонал-соціялістична робітнича партія Німеччини з її військами ,,СС''. Армія повинна служити не якійсь партії чи особі, а державі, Батьківщині, бути гарантом Конституції та безпеки. Військовослужбовець (а в ідеалі, я в майбутньому бачу його професіоналом, який служить за майном) повинен чітко знати свої обов'язки і права, бути певним, що завтра його не пошлють на прохання якогось Комітету, роздратованого телерадіопередачами, штурмувати якийсь телецентр (хоч, можливо, простіше було відключити од нього електроенергію та інші системи енергопостачання і комунікації, і обійшлося б без крови, без людських жертв). Що йому не доведеться писати, як ветерану афганської війни, капітанові запасу Олегові Ананченкові такі зболені слова каяття:,,На випадок моєї смерті прошу вибачення в афганського народу за снаряди, пущені за моєю командою на його землі''. Не піддаваймося провокаціям, що створюють образ ворога з армії — плоть від плоті нашої, народної, а краще своєю активною позицією допоможімо їй позбутися не лише традиційної ,,дідівщини'', але й ,,дідівщини по-генеральськи''. Адже ж відомо, чим закінчується служба ,,дідів'' — ,,дембелем'', звільненням у запас. То, може, керівництво країни — не зволікаючи, нарешті, звільнить у запас ,,дідів'' з генеральськими погонами? І разом з молодими чесними і мислячими офіцерами (а їх в армії більшість) будуватимемо нову? Створення якісно нових Збройних Сил — це всенародна справа, а не лише військових, це життєво важлива для всіх нас справа, бо, відомо, що ,,народ, який не поважає свою армію, годуватиме чужу''.

НОВЕ ЖИТТЯ ,,ЛІТОПИСУ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ''

До нас наспіла радісна вістка, що у Львові, після довгої перерви, почав появлятися ,,Літопис Червоної Калини''. Його добре пам'ятають всі старші люди, бо той журнал був у 1930-их роках їх другом і вчителем нашого недавного минулого. З новим життям журналу бажаємо йому довгих творчих років та багато читачів.

Нижче він сам про себе говорить.

Редакція

,,Воскресінням із мертвих'' назвав Роман Федорів відродження журналу ,,Літопис Червоної Калини'' — часопису добре знаного й улюбленого старшою ґенерацією галичан. Журнал під такою назвою був заснований у Львові ще в жовтні 1929 року і виходив до ,,золотого вересня'' 1939 року... ,,За десять років свого життя, — пише далі Роман Федорів, звертаючись зі вступним словом до сучасного читача, котрий сьогодні візьме до рук перше число відновленого часопису, — ,,Літопис...'' зажив слави патріотичного і правдивого видання... Колишній ,,Літопис Червоної Калини'' як міг, як дозволяла йому тогочасна польська цензура, плекав у серцях своїх читачів надію на краще майбутнє. Читачі любили його насамперед за об'єктивність, за те, що не виражав і не обстоював інтересів якоїсь партії, а тільки непорушно стояв на сторожі історичної правди.''

Саме тому, напевно, восени 1939 року журнал мусив умерти. Його, як і інші галицькі видання, не розстрілювали, як розстрілювали тоді сотні й тисячі галичан — його читачів новітні поневолювачі, що хотіли принести на кривавих баґнетах ,,рай'' у нашу землю, а принесли пекло; його вишукували в сільських і міських бібліотеках, у гімназіях і манастирях, в людських оселях, вивозили на пустирі й нещадно знищували... До небес диміли страшні пожарища (і не тільки з книжок), на довгі десятиліття затягували українське небо чорною хмарою ночі, забуття, страшного сну, від якого, здавалося, вже й не прокинемося, розіп'яті й прокляті...

Усі ми поволі встаємо з колін.

Оживає Червона Калина — наша Україна.

,,А ми тую червону калину підіймемо...''

Хочемо підняти, повернувши народові його пам'ять, його минуле, хочемо

ще раз показати йому і світові, що не безрідний він, а великий, із славними ділами, із трагічною, але чесною історією, бо не шукали наші діди-прадіди щастя у далеких світах, грабуючи своїх сусідів; наш народ окрадений, принижений, якому навіть душу хотіли вийняти з живого тіла... Справді, тільки історична пам'ять допоможе народові нашому набратися сил і стати на ноги, не бути ,,вічним невольником'', бо народ, у якого забрано історичну пам'ять, приречений на вимирання. Таких прикладів у світовій історії більше, ніж достатньо: ,,... і випасають вони овець на руїнах своєї колишньої високої цивілізації...'' Тому й завдання відновленого ,,Літопису Червоної Калини'' передусім культурно-просвітницьке, яке й визначає основний напрямок журналу — історико-краєзнавчий.

,,ОТЧИЙ СВІТИЛЬНИК'' — під цією рубрикою зазначений розділ, що присвячений історії України, в якому прочитаєте пошукову розвідку Володимира Гордієнка ,,Листопад. Сходження на Голгофу'' — сторінки з історії Української Галицької Армії, яка виборювала державність Україні. Цікавими, на нашу думку, стануть для читачів спогади ветеранів Січових Стрільців, свідків і учасників подій, що стали героїчною історією нашого народу. Пропонуємо спогади Петра Балацького ,,Кликала мене Україна'' та Михайла Островерхи ,,Тиф. Спогад, що морозить душу''. У цьому ж розділі вміщені й інші матеріяли, зокрема Івана Антонюка про бої Леґіону УСС під Бережанами на горі Лисоні (,,Та встояти не було сили. Лисоня, 1916-й''), а також цікаве дослідження Юрія Шанти про маловідомі сучасному читачеві героїчні сторінки боротьби українців Закарпатської України за свою державність у 1939 році (,,Закарпатська Україна, 1939'').

Повертаємо із небуття імена й творчу спадщину українських письменників, ще донедавна заборонених радянською цензурою, до яких належав і відомий український письменник Олесь Бабій. У першому числі журналу розпочинаємо друкувати його історичну повість ,,Перші стежі''. Дмитро Вітовський, добре знаний як леґендарний Провідник Листопадового Чину 1918 р., постане постане перед Вами ще і як письменник, коли прочитаєте його новелю ,,Похорон Стрільця''.

Розділ ,,ПОСТАТІ. ХТО Є ХТО'', який познайомить постійних читачів ,,Літопису Червоної Калини'' з цілою ґалереєю портретів відомих провідників українства, у першому номері журналу відкривається розповіддю Романа Коритка про Євгена Петрушевича — президента ЗУНРу — одного із найвеличніших і найбільш активних репрезентантів української революції, і, водночас, за висловом історика і публіциста Сидора Ярославина, найтрагічнішої постаті нашої новітньої історії. Про художника-літописця бойової слави УСС Івана Іванця дізнаєтеся зі статті мистецтвознавця Романа Яціва ,,Один із пресової кватири'', яка проілюстрована репродукціями картин-документів, картин-хронік художника — січового стрільця.

Розділ ,,НА ВАРТІ'' віддаємо для публіцистів, письменників, учених, для всіх, чиє гостре слово, світлий ум і щире небайдуже серце має стати на варті нашого сьогодення. Саме з таких позицій виступає Стефанія Андрусів гостро-публіцистичною статтею ,,Дорога до Єгипетського полону''.

Живий подих буднів середньовічного Львова відчуєте з інтересної, популярно написаної розповіді відомого львівського історика-архівіста Йосипа

Гронського у розділі ,,НАШ КРАЙ''. Під цією ж рубрикою в часописі прочитаєте про минуле й сучасне стародавньої столиці Галицько-Волинської землі — древнього Галича у статті археолога Юрія Лукомського ,,На прощу до княжого міста''. Серед інших краєзнавчих матеріялів — ,,Плач на руїнах Белза'' — сумно-трагічна розповідь Василя Габора про колись славне, а тепер ганебно занедбане, давньоруське місто, колишню столицю удільного князівства, а також ,,Змова проти Осьмомисла'' Григорія Смольського, ,,Портрети невідомого мистця'' Всеволода Дробана.

Плянуємо щономера знайомити наших читачів із неопублікованими архівними документами. У розділі ,,АРХІВ'' переконаєтесь у безпідставності новітніх посягань польських шовіністів на збірки й колекції Львівського Оссолінеуму (нині — Львівська Бібліотека АН УРСС ім. Стефаника) — культурне надбання передусім українського народу. В документі — ,,Угода графа Оссолінського з князем Генріхом Любомирським'' однозначно сказано, що колекції Музею Любомирського передані бібліотеці ,,на вічні часи'' і ,,ніхто не зможе їх з місця рушити...''.

Про страхітливі злочини супроти людства, проти народу нашого своїми жахаючими споминами свідчать і звинувачують мучені й мордовані, живі й мертві колишні в'язні та каторжани таборів і тюрем демонічної сталінської імперії ГУЛАГу в розділі ,,ІЗ-ЗА ГРАТ'', який ,,Літопис Червоної Калини'' надає цим людям-мученикам. Нікого не залишать байдужими журнальні сторінки під заголовком ,,Рушив поїзд у далеку дорогу'' — вражаюча оповідь колишньої каторжанки Анни Гошко-Кіт про пережите, про нелегку долю, яка випала їй і її народові, написана настільки талановито і по-письменницьки, що заставляє читача ще раз пережити сторінки свого життя, відчути серцем її болі. ,,Люди, будьте пильними!'' — це волають і заставляють нас бути завжди на варті й такі історичні документи-свідчення.

,,ДЕРЕВО ЖИТТЯ'' — так символічно назвали ми розділ у нашому ,,Літописі...'', у якому пропонуємо Вашій увазі насамперед фольклорно-етнографічі, лінгвістичні матеріяли. Цьому розділові надаємо великого значення у справі національного відродження. Бо, якщо говоримо, — зазначаємо у передмові до рубрики, — що історія — душа народу, то слово, пісня, казка, леґенда, батьківський звичай — жива пульсуюча кров, без якої наша Червона Калина — Україна засохла би. Це також історична пам'ять народу, справжній історичний документ, що пронизує наше Дерево життя від коріння до крони... У цьому розділі вміщено два матеріяли: ,,Шануй вітця свого й матку...'' — науково-пошукове дослідження Оксани Ходак про виховання дітей в українській сім'ї за джерелами ХУІ-ХУІІІ ст., а також нова спроба пояснити походження назви ,,Волинь'' авторства Євгена Крамара.

Не забули ми і про наших братів-українців, які живуть поза межами України. Про їхні проблеми в політичному й культурному житті інформуватимуть матеріяли під рубрикою ,,ГОЛОСИ ЖУРАВЛІВ''. Про державні змагання українців на Далекому Сході у 1917-1920 рр. розповідає стаття Миколи Андрусяка. В цьому ж розділі часопису Ви також дізнаєтеся про життя нащадків козаків, які після зруйнування Запорозької Січі заснували Січ на Дунаї (територія сучасної Румунії), з цікавої розповіді, що переплітається з історичними відомостями про Задунайську Січ, учасника Першої задунайської

експедиції у Добружу-Задунав'я Василя Слободяна ,,Січ на Дунаї''. Доносимо до Вас, шановні наші читачі, й ,,голоси журавлів'' із далекої Англії. Пропонуємо Вам два шкіци — ,,Вітчизна'' та ,,Храм'' Святомира Фостуна — відомого українського письменника, голову Товариства українських літераторів у Великобританії, який живе у Лондоні.

Розділ ,,ЧИТАЛЬНЯ ДЛЯ ЮНАЦТВА'' відкриваємо публікацією повісти письменника, якого більше знаємо як відомого художника, Григорія Смольського ,,Олекса Довбуш'' із передмовою Юри Шкрумеляка.

Не обійшлося й без ,,Сторінок стрілецького гумору'' в рубриці ,,ПРИГОДИ БРАВОГО СТРІЛЬЦЯ ЦЯПКИ-СКОРОПАДА'' — особи реальної і, водночас, легендарної. Вічний, веселий і дотепний стрілець Цяпка Скоропад оживає у палючо-гострій, до плачу смішній (бо ж у кожному жарті є гірка правда.., тож не знаєш, часом, плакати чи сміятися!), сатиричній статті Ф.Б. ,,Як Цяпка ,,світле майбутнє'' будував''.

У кожному числі ,,Літопису...'' — антологія ліричного вірша ,,ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ''. Перше число відкриваємо перлинними поезіями українського поетеси світової слави Наталі Лівіцької-Холодної, що змушена була еміґрувати до США, знаної на батьківщині хіба вузькому колі критиків. Друзі, перечитайте кілька віршів цієї поетки з її поетичного циклу ,,Барвін-зілля'' і Ви побачите: лірика Наталі Лівіцької-Холодної, як і Франкове ,,Зів'яле листя'', також наше національне багатство...

Пам'ятаємо й про улюблені стрілецькі пісні, які знову зазвучали на нашій землі в устах і серцях онуків і правнуків Січових Стрільців. ,,Ой, у лузі червона калина'' — славнозвісна пісня Степана Чарнецького, що стала справді народною піснею, яку співають як гімн нашої України Червоної Калини. ,,А ми тую червону калину підіймемо. А ми нашу славну Україну розвеселимо!'' Саме ця пісня й відкриває наш відновлений журнал ,,Літопис Червоної Калини''.

Розпочинаючи випуск оновленого щомісячного часопису, будемо прагнути, щоби ,,Літопис...'' став тим чарівним запашним євшан-зіллям, дух якого постійно нагадує, хто ми є і чиї ми діти; будемо прагнути, щоби журнал став світильником, який потрібен подорожньому на нашій нелегкій дорозі; і хочемо, щоби журнал став будівничим людських душ... Хочемо також, аби ,,Літопис Червоної Калини'' був другом і порадником у кожній українській (і не тільки українській) хаті, у кожній родині.

Знаменним видається той факт, що перше число нашого часопису з'явилося якраз на свято св. Юрія. Образ святого Юрія-Змієборця — це світлий символ добра, боротьби й перемоги над злом. Св. Юрій, за народними віруваннями, відмикає ключем — переуном-ґромом підземні підвали й випускає на землю весну, нове життя, розковує з льоду води: ,,Святий Юрій по полю ходить, хліб-жито родить''... Тому й невипадково з'явився Юрій-Змієборець на обкладинці відновленого ,,Літопису Червоної Калини'' (обкладинка та художнє оформлення часопису Мирона Яціва).

,,Через терня — до зірок!'' — це про український народ мудрість древніх. На чорному, сплетеному з тереня Українському небі засіяла зірка надії. Віримо, що очиститься від хмар наше небо, засяє своїми одвічними барвами українська земля — голубою — високого неба і сонця та золотою — хлібної ниви і людської душі. І розквітне наша Червона Калина — наша Україна!

,,А ми нашу Червону Калину підіймемо...''
Плекаймо усі разом нашу Червону Калину!

Дорогі друзі! Наш журнал для всіх! Читайте відновлений ,,ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ''!

Купуйте, замовляйте його в українській книгарні ,,Червона Калина'', що у Львові (вул. Миру, 23).

Шеф-редактор часопису
,,Літопис Червоної Калини''
ОКСАНА ХОДАК
разом із редакцією та громадською радою.

Андрій Гречило

ДО ПИТАННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАПОР

Здавна різні народи використовували під час воєнних змагань певні символи, що мали вказувати місце збору воїнів. Найчастіше це був шматок тканини, прикріплений до списа. На князівських стягах давніх слов'ян зображували поганських богів, тотемні знаки, а після прийняття християнства — Ісуса Христа, різних святих. З утрадиційненням на наших землях засад геральдики (кінець XIII століття) пов'язана поява й утвердження постійних земельних гербів, на основі яких пізніше сформувалися національні символи.

Українське синьо-жовте колірне сполучення — одне з найдавніших серед сучасних національних прапорів. Походить воно від герба Галицько-Волинського князівства — золотого лева в синьому полі, який з'явився в другій половині XIII століття. На цей самий час усталилися державні знаки і в сусідніх країнах — Польщі, Чехії, Угорщині.

Найраніше з відомих зображень лева зустрічається на печатці з грамоти 1316 року князів Андрія і Лева II; проте вважають, що ця печаткка належала ще князеві Леву Даниловичу.

1410 року ополчення Львівської землі брало участь у звитяжній Ґрюнвальдській битві під синьою корогвою із зображенням жовтого лева, що спинається на скелю. Такі самі барви мало знамено Перемиської землі (на синьому полотнищі жовтий двоголовий орел під короною).

Золотий лев, що спинається на скелю, став гербом Руського воєводства, утвореного 1434 року (об'єднувало Львівську, Галицьку, Перемиську, Сяноцьку, а з ХУІ століття і Холмську землі). Відомі спроби загарбників «полонізувати» цей герб, змінивши колір поля на червоний, однак «Руський лев» зберіг свої барви й був самобутнім знаком західноукраїнських земель аж до кінця ХУІІІ століття.

Розвиток козаччини мав значний вплив на українське прапорництво. Наймаючи козаків для воєнних походів, монархи дарували їм клейноди, які пізніше залишалися і використовувалися козаками.

Під час національно-визвольної війни 1648-1654 років козацьке військо використовувало прапори різної барви із зображенням зірок, хрестів, місяців, гетьманських або земельних гербів. Ось як описує очевидець штурм козаками Чернігівського полку міста Гомеля 1651 року: ,,Наступ почався 4 червня в неділю. О восьмій годині рано, при зміні варти, побачили спершу корогву червону з білим хрестом і білою обвідкою, потім показалася друга червона корогва, а коло неї три білі й дві чорні, і дві жовто-облочисті (тобто — блакитні), під ними 8 тисяч козаків кінних і піших вибраного війська''.

З цього видно, що Гетьманщина користувалася в ХУІІ столітті різноколірними прапорами. Існували полкові, сотенні, курінні та інші корогви (великий полковий прапор), знамена й значки (малий полковий прапор).

Крім військових прапорів, були в ХУІ — ХУІІІ століттях міські (маґістратські), цехові та інші. Так, місто Богуслав одержало 1620 року привілей, у якому визначався прапор: ''між берегами зеленими річка блакитна, на якій 3 скелі з хрестами золотими''.

У ХУІІІ столітті поширилися прапори з поєднанням блакитного і жовтого кольорів. Так, 1717 року для пошиття прапорів Полтавського полку було закуплено блакитний та жовтий лудан, а також ,,справлено полковую короговь'' — блакитну з жовтим хрестом. 1758 року розроблено ,,абрись'' для виготовлення прапорів Лубенського полку: на одному боці на блакитному полі було зображення козака із самопалом у золотому щиті (трактованого як національний герб), а на другому — полкова або сотенна емблема. Відомий подібний прапор Домонтівської сотні Переяславського полку (1762 року) та інші.

За свідченням сучасників, у жовті жупани та в блакитні шаровари й контуші були вдягнені гайдамаки Ґонти під час повстання 1768 року.

Після поділу Польщі 1772 року Галичина потрапляє під владу Австрії, давні синьо-жовті символи було скасовано.

У березні 1848 року в Австрійській імперії вибухнула революція, що дала поштовх і для українського національно-визвольного руху. Другого травня у Львові було створено Головну Руську Раду, яка займала лояльне становище щодо австрійської влади. І коли в червні на ратуші Львова з'явився синьо-жовтий прапор, члени Ради поспішили відмежуватися, заявивши, що ,,то не Русини оучинили, наветь не знають, кто тоє оучинивь''.

Галичина наприкінці XIX століття була своєрідним ''українським П'ємонтом'', тож не дивно, що відроджені національні барви швидко було сприйнято й на інших українських територіях. Тому, коли в 1911

— 1913 роках на сторінках київських і львівських часописів зав'язалася полеміка про українську національну символіку (у ній брали участь І. Крип'якевич, К. Широцький, С. Томашівський та інші), — питання національних барв не викликало жодного сумніву (не був погоджений тільки порядок розміщення синього та жовтого кольорів на прапорі).

Після лютневої революції 1917 року по країні прокотилася хвиля масових мітинґів і демонстрацій. У Києві такий мітинґ відбувся 29 (16 старого стилю) березня. На ньому робітники, солдати, інтеліґенція йшли під червоними та жовто-блакитними прапорами.

Під цими ж прапорами відбувалися масові маніфестації в Харкові, Севастополі та багатьох інших містах України.

18 травня в Києві відкрився І Український військовий з'їзд, на який Петроградська делеґація прислала синьо-жовтий прапор з написом: ,,Хай живе національно-територіяльна автономія''. Улітку 1917 року частина кораблів Чорноморського флоту підняла українські прапори. Під національними та червоними прапорами 22 листопада в Києві святкувалося проголошення Української Народної Республіки.

14 січня 1918 року Центральна Рада ухвалила ,,Тимчасовий закон про фльоту Народної Української Республіки'', у якому зазначалося: ''2. Прапором Укр. Військової фльоти є полотнище о двох — блакитному і жовтому — кольорах.

У листопаді 1918 року почалася національно-визвольна боротьба на Західній Україні. Тимчасовий основний закон, ухвалений 13 листопада у Львові Українською Національною Радою, проголосив державним прапором Західно-Української Народної Республіки синьо-жовтий (артикул У).

20 березня 1920 року ухвалено крайовий синьо-жовтий прапор Підкарпатської Русі (як складової частини Чехо-Словаччини), а також крайовий герб, що складався з двох полів: срібного з ведмедем (символ Закарпаття) та синьо-жовтого (символ єдности з Україною).

Синьо-жовті прапори були і в проєктах Конституції УНР, розроблених 1920 року Всеукраїнською Національною Радою (у Кам'янці на Поділлі, 9 — 13 травня) та урядовою Конституційною комісією Української держави (у Тарнові (Польща. — Ред.), 1 жовтня).

В УРСР державним прапором за Конституцією 1919 року (ст. 35) було прийнято червоне полотнище із золотою абревіятурою (пізніше доповнене золотим серпом і молотом). Подібні прапори мали й інші республіки СРСР. 21 листопада 1949 року Указом Президії Верховної Ради УРСР червоний прапор з написом ,,УРСР'' було замінено двоколірним, верхня смуга якого (2/3) — червона, а нижня (1/3) — лазурова. У верхній частині прапор має золоте зображення серпа, молота і п'ятикутної зірки. Вживання лазурової барви пояснювали тим, що нібито під лазуровими прапорами український народ на чолі з

Богданом Хмельницьким боровся проти чужоземних загарбників і возз'єднався з російським народом. (Важко сказати, звідки взялася така версія. Може, мали на увазі дарований козакам польським королем Владиславом IУ блакитний прапор з біло-червоним орлом?).

Синьо-жовтий прапор, як і національні прапори інших народів СРСР, піддавався сталіністами всілякому паплюженню.

Тепер ставлення до національної символіки в нашій країні змінюється. Виявляється, що вона зовсім не націоналістична, а навпаки — має гуманний зміст. Так, у прапорі Естонії синій колір є символом чистого неба, чорний — родючої землі, білий — чистої душі народу; у прапорі Литви жовта барва символізує сонце, зелена — ліси й луги, червона — литовську землю.

Серед певної категорії населення нашої республіки побутує думка, що український національний синьо-жовтий прапор створений самим народом; під час історичних звершень він ставав символом боротьби за його національні й соціяльні права. У ньому втілені віковічні прагнення до миру, праця, краса та багатство рідної землі. Це одна точка зору, але існують й інші. На часі проведення референдуму. В Литовській РСР національний прапор проголошено Державним прапором республіки, замість вигаданого 1953 року. Офіційно визнано національні прапори й у республіках Закавказзя.

На початку століття Мстислав Рус писав у вірші ,,Наш прапор'':

Прапор Руси повіває
Синьо-жовтий, золотом тканий,
А на нім завіт сіяє
Мономахом ще нам даний.
Гей! Єднайтесь рідні діти,
Бо в єдности наша сила —
Єдність може лиш злучити,
Що незгода розлучила...

(,,Пам'ятки України'', 4, 89.)

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю ІЗ ЗБІҐНЄВОМ БЖЕЗІНСЬКИМ

«УКРАЇНА — ЦЕ ЦЕНТРАЛЬНА ЕВРОПА»

Перебуваючи у Сполучених Штатах Америки, наш кореспондент професор Богдан ОСАДЧУК зустрівся із Збіґневом БЖЕЗІНСЬКИМ, відомим американським політологом, колишнім політичним радником Білого дому (за часів президенства Дж. Картера), нині — професором порівняльної теорії державних систем Джорджтавського

університету у Вашінґтоні і Колумбійського університету у Нью-Йорку, директором інституту стратегічних досліджень у столиці США. Професор Бжезінський — польського походження, його батько був дипломатом. Співрозмовники знайомі давно, отже, їх розмова має відвертий, аж ніяк не дипломатичний характер. На нашу думку, не всі тези, висловлювані авторами, сприймаються однозначно, проте, переконані, читачі із зацікавленістю довідаються про думку цих компетентних осіб.

Б.О. Пане Бжезінський, українській громадськості було б цікаво довідатись, як ви оцінюєте сучасну офіційну «східну політику» американського уряду, зокрема, його ставлення до Заяв і Деклярацій республік Радянського Союзу, особливо України, про державний суверенітет?

З. Б. Уряд Сполучених Штатів підтримує (і підкреслює це досить виразно) політику перебудови в Радянському Союзі. На мою думку, така політика до певної міри правильна, бо ж перебудова нищить тоталітарну систему і з огляду на це здобуває нашу симпатію та підтримку. Але не забуваймо, що хід історії вже випередив перебудову, а американська політика не встигає дотримуватися темпів розвитку процесів, які розгортаються. Найбільш істотним фактором, який зараз домінує в політичній еволюції Радянського Союзу, є розпад імперії. А прагнення народів до незалежности є основним елементом у розвитку внутрішньої ситуації в Радянському Союзі. З цього виникає — на мій погляд — необхідність для американської політики виробити відповідний підхід.

Наша політика повинна підтримувати демократичні процеси, що ведуть до самовизначення народів, у яких протягом багатьох десятиліть відбирали самостійність. Така американська політика мусить виходити з позиції, що в інтересах Америки є виникнення демократичної Росії (Зб. Бжезінський має на увазі Радянський Союз. — Ред.). А це буде можливо, коли Росія перестане бути імперською державою. Якщо ж Росія вже не буде імперською державою, то це стане передумовою незалежности для інших народів — України, Грузії чи Узбекистану.

Б. О. Чи можлива найближчим часом трансформація американської політики?

З. Б. Така трансформація певною мірою вже відбувається прагматичним шляхом. З другого боку, треба відзначити, що вона ще не знайшла конкретного виразу у формі широкої концепції. Але якщо йдеться про «прагматичний» бік справи, то американський уряд уже застосовує політику переговорів на вищих рівнях офіційної влади республік, які перебувають у стадії змін у напрямі до незалежних структур. Представники цих республік часто приїздять до Вашінґтону.

Їх приймають в офіційних установах столиці США. І це означає досить серйозний крок. Але я вважаю, що вже настав час для того, щоб Сполучені Штати чітко і ясно сформулювали концепцію власного ставлення до процесу дальшого розвитку політичних змін у Радянському Союзі. Така концепція має спиратися на принцип підтримки демократичних рухів з боку Сполучених Штатів.

Б. О. Чи передбачаєте ви можливість запровадження в американській зовнішній політиці щодо Радянського Союзу перехідної фази — паралельної дипломатії, тобто одночасної розбудови контактів і з центром, і з республіками?

З.Б. Думаю, що ми йдемо в такому напрямі. Як я вже відзначив, уже тепер відбуваються — де-факто — переговори з представниками республік, а це свідчить про те, що офіційні кола приймають до відома дійсність, тобто перспективу створення суверенних держав як незалежних учасників політичної гри. Поряд з цим у Вашінґтоні офіційно приймають також представників незалежних демократичних рухів. Недавно у Сполучених Штатах перебував видатний політичний діяч України Михайло Горинь, до якого я ставлюся з великою повагою і якого, користуючись сьогоднішньою нагодою, щиро вітаю.

Б. О. А чи не маєте ви особисто як теоретик і експерт наміру виступити з такою новою доктриною?

З. Б. Я вже написав працю на тему, яка, до речі, широко дискутується у конґресі. У ній я висунув тезу про те, що американська політика, з одного боку, підтримує демократизацію «згори», яку проводить Михайло Горбачов, але, з другого — має усвідомлювати обмеженість такої демократизації і тому повинна подавати допомогу процесам демократизації «знизу». А це, у свою чергу, вимагає підтримки народів Союзу в їхніх демократичних устремліннях до суверенности. Дозволю собі наголосити на слові «демократичних», оскільки існують також самостійницькі течії, які є недемократичними.

Б. О. Не знаю, чи вам відомо, що український демократичний рух пішов назустріч національним меншинам, обрав — на противагу так званому кавказькому шляхові, але й іншим способом, ніж балтійські національні рухи, — третій, власний шлях відкритости і толерантности. Це створює великі шанси на порозуміння з сусідами. Оскільки ви — спеціяліст з цих питань, хотів би запитати вас: як ви дивитесь на сучасну ситуацію і на майбутнє, приміром, польсько-українських відносин?

З. Б. Це залежить великою мірою від мудрости і розсудливости обох сторін. Якщо вони виявлять політичний розум, тоді сусідська співпраця може створити зовсім нову історичну ситуацію. Україна своєю культурою є фактично частиною Центральної Европи. Співпраця з сусідами створила б хороші перспективи для України. Але якщо одна або друга сторона стане на короткозорі, шовіністичні позиції, тоді це

напевно буде використано іншими силами для послаблення і України, і Польщі. Виступаючи публічно у Перемишлі, я наголосив на необхідности польсько-української співдружности. Згодом дійшло до запитань з авдиторії, які до певної міри були для мене й болючими: мій батько родом з Перемишля і свого часу воював за Львів у складі Польщі, а потім був великим прихильником польсько-української співпраці і перед другою світовою війною засуджував польську політику щодо національних меншостей. Зокрема, я мусив відповісти на запитання, чи можлива співпраця поляків з українцями на засадах повернення Польщі Львова? Я, у свою чергу, відповів запитанням: а чи можливе польсько-німецьке поєднання на основі передання німцям Вроцлава?

,,Голос України'', 26.3.91

,,ЯК ВИ УМИРАЛИ, ВАМ ДЗВОНИ НЕ ГРАЛИ...''

На Бродівщині встановлено пам'ятний знак всім полеглим у другій світовій війні українцям

Минулої неділі на вершині гори Жбир, біля села Ясенова Бродівського району, відбулася панахида та відкриття пам'ятного знака усім полеглим у другій світовій війні українцям.

На майданчику радіусом 9 метрів, викладеному старовинною кам'яною плиткою, височить дев'ятиметрова мармурова стела, увінчана хрестом з шліфованого чорного базальту. На фоні рівностороннього хреста з одного боку — терновий вінок, з другого — галицький лев з трьома коронами довкруг. Автор монумента — скульптор Валерій Потюк.

Виступаючи перед багатолюдним зібранням, народний депутат України Дмитро Чобіт сказав, що йому часто доводилося зустрічатися з приїжджими іноземцями з Німеччини, котрі показували документальні підтвердження того, що їхні рідні тут загинули. Не можемо тепер відновити поруйнованих комуністичним режимом багато військових цвинтарів на Бродівщині, сказав Дмитро Чобіт, але ми повинні у майбутньому встановити пам'ятний знак не тільки українцям, але у усім людям, котрі загинули тут у другій світовій війні. Розділені тотолітарними режимами, із зброєю в руках ішов брат на брата. Нині ж ми не повинні допустити повторення подібного. Вступаючи в дивізію ,,Галичина'', молоді люди свято вірили, що зможуть звільнити свою землю від комуністичного засилля, яке поневолило і розділило український народ.

Четар третьої сотні 29-го полку української дивізії Богдан Сенів, засвідчив, що Броди стали другою Полтавою і другими Крутами. Червоноармійці не брали стрільців у полон, всі довколишні поля були покриті тілами воїнів. Вони змушені були одягнути німецьку форму, бо хотіли мати необхідний вишкіл і зброю, щоб бути осередком майбутньої української армії. Полонених розстрілювали біля Підгірців, розповів дивізійник Ярослав Верховий. Тепер там є могила, в якій він теж мав лежати, але доля розсудила інакше. Тут же, біля пам'ятного знака, він впізнав по голосу колишнього побратима Богдана Сеніва, з котрим разом воювали, а потім відбували табірне ув'язнення в Комі АССР. Тих, хто нас розстрілював і ув'язнював по сибірських таборах, — сказав стрілець Володимир Соломаха, — нині карає лиха доля. Про трагедію під Бродами написав повість письменник Іван Багряний і назвав її ,,Огненне коло''. Коло замкнулося над комуністичною імперією, яка сама себе прирекла на загибель. Сімнадцятирічним юнаком служив у дивізійній сотні протитанкових гармат Володимир Молодецький. На відкриття пам'ятного знака він приїхав з далекого Торонто. А загалом, згадує пан Молодецький, з 11 тисяч воїнів дивізії тут, під Бродами, загинуло 5 тисяч, в живих залишилося близько 3 тисяч.

Дивізія утворилася для того, щоб допомогти УПА, адже армія потребувала вишколу, досвічених старшин. Думалося тоді, що маючи регулярну військову частину, тим самим вдасться допомогти Українській Повстанській Армії. Ми хотіли мати свою армію, — сказав пан Молодецький, — але при тому ми німців ніколи не мали за своїх приятелів. Довкруг нас поля политі кров'ю молодих дивізійників, це — наші Термопіли. Мої побратими полягли за те, щоб жила Україна. Так закінчив своє слово перед галичанами дивізійний десятник Володимир Молодецький, чия книга ,,Полум'яні дні'' спонукала Студентське братство взятися і довершити побудову пам'ятного знака.

Звучали слова пісні ,,Як ви умирали, вам дзвони не грали, ніхто не заплакав за вами...''. Маяли національні знамена, старші люди витирали сльози, а в очах молоді горів вогонь завзяття.

Анатолій НЕДІЛЬСЬКИЙ.
Бродівський район. ,,За вільну Україну''

Минуле

Володимир Антонович

ПЕТРО ДОРОШЕНКО
(1627 — 1698)

Петро Дорошенко народився 1627 року в Чигирині в родині козака. Двадцяти двох літ він — козак гетьманської сотні, за видатні здібності Хмельницький надає йому чина ,,арматного писаря'', посилає з важливими дорученнями.

1650 року Дорошенко разом із трьома іншими ватажками ходив із військом до Молдавії, а наприкінці цього ж року вів переговори з польським сеймом. І от 26-літній козак очолює Прилуцький полк, яким орудує шість років. Після смерти Богдана він серед тієї старшини, що до останньої хвилини підтримує політику Івана Виговського. Його полк бере участь у поході проти полтавського полковника Мартина Пушкаря та російських військ. Після поразки біля Хмельника наприкінці 1659 року, Дорошенко здався з козаками Якимові Сомкові, але той позбавив його чину полковника, віддавши Прилуцький полк Федорові Терещенкові. Під протоколом Переяславської ради, яким затверджено Юрія Хмельницького гетьманом, стоїть і підпис козака Дорошенка. Але напочатку 1668 року він стає чигиринським полковником і разом з іншими козаками іде до Москви просити відмінити окремі статті Переяславської угоди. Дорошенко брав участь у поході Юрія Хмельницького та Шереметєва під Чудновим, де вів переговори з керівником польських військ Любомирським. В уряді гетьмана Павла Тетері 1663 року здобув чин генерального осавула, а з 1665 року ще й черкаського полковника. Після падіння Тетері, коли Медведівський сотник Степан Опара, спираючись на селян, проголосив себе гетьманом, то, не маючи підтримки гетьмана Брюховецького, шукав допомоги в кримського хана. Але в дорозі татарських мурз перехопив і схилив на свій бік Дорошенко. Вони сприяють йому здобути булаву. Біля Богуслава татари схопили Опару й віддали його на поталу Дорошенкові. Козаки, на вимогу мурз, оголошують Дорошенка ,,наказним'' гетьманом, і на початку 1666 року він скликає в Чигирині козацьку раду, яка вручила йому булаву. Але її довелося захищати від зазіхань Брюховецького та знешкоджувати його прибічників брацлавського полковника Василя Дрозденка, якого було страчено в Чигирині, потім поліського (Овруцького) полковника Децика, що втік на Лівобережжя. Своїми універсалами новий гетьман закликає лівобережних козаків переходити під його булаву виступати проти Брюховецького. Він же захищає й козаків Переяславського полку, які вбили свого полковника Данька, від розправи над ними російських військ. Та подальшим діям, спрямованим на возз'єднання України, зашкодила трагічна в історії українського народу подія: 30 січня 1667 року Росія й Польща таємно, за спиною українців, підписали Андрусівське перемир'я. Четверта стаття цієї угоди проголошувала, що Росія і Польща ділять між собою Дніпром Україну надвоє Правобережжя знову поверталось під владу

Речі Посполитої, а основна маса селян та козаків — у ненависне кріпацтво. Лівобережжя з Києвом відходило до Росії. Згідно цієї угоди Дорошенка змушували визнати владу польського короля, але гетьман плекав широкі національні пляни. Наприкінці 1666 року на Україні з'явились польські війська під орудою Себастіяна Маховського. Поляки спалювали та спустошували міста й села, винищували населення.

Дорошенко разом із кримською ордою став на захист краю й біля села Печери, що на Бузі розгромив їх, і козаки здобули Браїлів, схопили Маховського й віддали його татарам. На початку 1663 року було укладено союз із кримським ханом, і тоді, разом із ордою, Дорошенко оточив Яна Собєського біля Підгаєць. Але татари відступили, й майбутній польський король врятувався, уклавши з гетьманом тимчасову угоду. Дорошенко усвідомлював, що для подальшої боротьби з Польщею на спустошеному, обезлюдненому Правобережжі не знайти достатньо власних сил. На підтримку Росії він не міг сподіватися, бо цар віддав Правобережжя Поьбщі. Бояри від імені царя радили гетьманові, щоб він для щастя України ,,перебував у вірному підданстві польського короля'', бо так велить угода 1667 року. Залишилося шукати заступництва в турецького султана на умовах, на яких підкорилась йому Молдавія й Валахія. Підписану на початку 1669 року угоду підтримала козацька рада на річці Росаві біля Корсуня. Тут від імені султана гетьманові вручили булаву, бунчук, стяг, а також грамоти, в яких мовилося, чому Порта брала козаків під свій захист.

Взаємини Дорошенка з Росією пожвавилися піля підписання польсько-турецької угоди в Бучачі 1672 року, за якою король відступив султанові Поділля. Підтримуючи політику Дорошенка, російські війська здійснюють кілька походів з метою захопити Правобережну Україну. Ведучи вмілу дипломатію, Дорошенко гадав, що цар віддасть йому булаву над усією Україною, але тут він помилився. Московський уряд волів підтримувати таких претендентів, які були б дрібними й покірними владолюбцям й сліпим знаряддям у руках центрального уряду в підкоренні чужих народів. Саме таким виявилися суперники Дорошенка — гетьман Брюховецький, Многогрішний та Самойлович, і тому всіляким способом Москва допомагає їм оволодіти Правобережжям.

Ще 1668 року, коли з лівобережних міст вигнали російських воєвод, і кипіла народна ненависть і козаки шматували тіло Брюховецького, стихія проголосила Дорошенка гетьманом Лівобережжя. Він переправився через Дніпро й прибув на Сербине поле, де самотнім стояв Брюховецький. Але потрібна ще була козацька рада й згода московського уряду. Та, довідавшись про раду, князь Ромодановський, який прибув на Полтавщину, щоб покарати Брюховецького, за те, що той вигнав російських воєвод, негайно відступив у Слобідську Україну. Як тільки Дорошенко повернувся на Правобережжя, князь отримав від царя нові інструкції, рушив з військом до Чернігова. Тут він розпочав переговори з козацькою старшиною, й 1669 року лівобережним гетьманом став чернігівський полковник Дем'ян Многогрішний. Отож, плян Дорошенка щодо возз'єднання України залишився нездійсненим.

Наступили нові міжусобиці, кровопролиття; між обома гетьманами спалахнула війна. Два роки палала Україна. Маючи підтримку росіян, Многогрішний перемагав, але Переяславський та Лубенський полки тривалий

час визнавали своїм гетьманом Дорошенка.

З часу Чорної ради 1663 року складається враження, що підтримка Запорожжя могла б забезпечити будь якому гетьманові булаву, як це сталося, зокрема, з кошовим Іваном Брюховецьким. На його шлях став і запорозький писар Петро Суховій, якого частина запорожців проголосила гетьманом. Він запросив орду й разом з козаками восени 1668 року рушив проти Дорошенка під Чигирин, але був ущент розгромлений. Наступної весни Суховій за підтримки Полтавського, Миргородського, Лубенського, Прилуцького й Переяславських полків, а також орд кримського хана Адил Гірея виступив проти Дорошенка. Орда здобувала Чигирин, а сам пішов на Умань. Тут скликав раду, щоб вона затвердила його гетьманом. Татари облягли Дорошенка в таборі біля села Конончіна що на березі Росі. Врятували тільки турецькі посли, які з'явилися на Україні, щоб повідомити Дорошенка, що султан затвердив угоду.

Тим часом на раді Уманський, Кальницький та Брацлавський полки обирають гетьманом уманського полковника Михайла Ханенка, прибічника Польщі. Він підписує з королем угоду й 1678 року стає новим гетьманом. Тепер уперта боротьба розгоряється між Дорошенком і Ханенком, за спиною яких стоять й Туреччина, й Польща. Дорошенко розгромив Ханенка біля Стеблева, Четвертинівки та інших місць, захопив Умань, де визнавали Ханенка, і 1672 року він спричинився до великого турецького нашестя на Польщу. За допомогою Дорошенка турки здобули Кам'янець, оточили Львів, змусили короля Михайла підписати ганебну для нього Бучацьку угоду, за якою довелося полякам платити султанові данину, відступити Поділля та сусідні краї.

Дорошенко здійснив першу половину своєї програми, ставши єдиним гетьманом Правобережної України під заступництвом Туреччини. З 1672 року він налагоджує жваві стосунки з московським рядом щодо возз'єднання двох частин України під булавою одного гетьмана і захистом царя. Російський уряд готовий був підтримати ідею Дорошенка про возз'єднання, але доручає її своєму ставленикові — новообраному гетьманові Лівобережжя Іванові Самойловичу, Самойлович скликає в Переяславі 1674 року раду і там, скориставшись зреченням Михайла Ханенка від уряду, стає гетьманом всієї України. Разом із російськими військами Самойлович вирушає на Правобережжя, щоб викликати до себе симпатію населення і вмовляє поступитися Дорошенка. Одначе Самойлович не мав успіху. Правобережну Україну тоді вважали своєю землею й Туреччина, й Польща, яка не визнавала Бучацького договору й вела із султаном війну за Україну. Сусіди кілька років спустошували міста й села, знищували населення, забирали ясир. Українці правобережжя масово тікали на Лівобережжя, але їх поселяли далеко від Дніпра. Незабаром цей край перетворився на велику руїну, обезлюднів, здичів. За три-чотири роки багаті й людні колись міста Ладижин, Умань, Брацлав, Черкаси, Паволоч, Корсунь, Канів та інші стали пусткою, і в народній пам'яті збереглися під іменем ,,Руїна''.

Ця трагічна сторінка нашої історії зламала і Дорошенка. Він побачив єдиний вихід — зректися булави й забути свій плян про возз'єднання України. Будучи безсилим перед російським урядом, замкнувся й у своїй столиці — Чигирині, неприязно ставлячись до політики Самойловича. Тому Дорошенко бажав віддати свою булаву народові, який його обрав. Перед тим зв'язався із кошовим Сірком, скликав наприкінці 1675 року в Чигирині козацьку раду і на ній поклав

відзнаки гетьманської влади перед запорозьким товариством як моральною силою народу. Ці дії гетьмана схвалив російський уряд, однак Іванові Сіркові оголосили догану за прийняття зречення Дорошенка та за втручання в чужі справи.

На початку 1676 року Самойлович з великими силами оточив Чигирин. Дорошенко виїхав за місто, поклав булаву і здався.

Колишній гетьман мріяв решту життя провести тихо на рідній землі, не втручатися в політичне життя. Його оселили в Сосниці на Чернігівщині. Але незабаром він був викликаний до Москви, куди відвезли й дружину. Там йому подарували будинок та 1000 карбованців на утримання, а далі — і маєток і 1000 дворів у селі Ярополчому Волоколамського повіту. 1679 року він стає В'ятським воєводою, яким був до 1682 року.

Решту свого життя Дорошенко прожив у маєтку, де й помер 1698 року. Ще на початку XIX століття на цвинтарі, біля церкви святої Параскеви, зберігалася надмогильна кам'яна плита з написом ,,Лета 7206 ноября 9 день преставився раб Божий, гетьман войска запорожского Петро Дорофеевич Дорошенко, а поживе от рождества своєго 71 год. и положен бисть на сем месте''.

З Дорошенкової родини відомі його мати, яка стала черницею під іменем Митродори, та два брати: Григорій — Брацлавський полковник, та Андрій — Паволоцький полковник. Гетьман був одружений із дочкою родича Богдана Хмельницького Павла Яненка Хмельницького, але дітей не мав. Од другого шлюбу в Ярополчому походила дружина Олександра Пушкіна, правнучка гетьмана Наталія Гончарова.

,,Україна''

Пригадуємо, що при Головній Управі Братства створилася група для збирання і видання матеріялів про американський полон дивізійників.

Повторяємо прохання до кол. полонених присилати свої спомини, документи, знимки та ваші поради та зауваги. Інформуємо, що проголошена збірка фондів на це видання знайшла малий відгук, бо досі ми одержали вплати від Евгена Шипайло $50.00, Петра Батіга $100.00, Богдана Головода $25.00 та Олега Ратича $50.00. Хто наступний? Матеріяли, пожертви, поради та побажання просимо надсилати на адресу Вістей Комбатанта: Veteran's News —

Глядіть обширніше звернення у В. К. ч. 4/90 стор. 91.

Спомини

Олекса Горбач

В НІМЕЦЬКОМУ ПОЛОНІ В ЧУГУЄВІ Й ХАРКОВІ 1941-го РОКУ

(Закінчення)

Ґефрайтер ще побажав мені ,,Гальс унд Байнбрух'', а я йому приємного Різдва й Нового Року і швиденько збігаю вулицею до мосту над залізничними рейками. Брудної пов'язки на рукаві не скидаю — може придатися.

Смеркає. Зісуватися шкарпом до рейок і зразу — до якоїсь карбітовою лямпою освітленої залізничної будки, де довкруги печі сидять 4-5 залізничників.

— ,,Добрий вечір!'' — Запрошують до середини. Питаю, чи не їде звідси який поїзд до Дніпра, може на Кременчук. Залізничники ж народ поінформований.

На Кременчук, кажуть, шкода й вибиратися: там міст, як і в Дніпропетровську, був зірваний, і туди на правий берег без окремого дозволу нікого не перепускають, а за дозволом люди чекають тижнями. Простіше — на Київ: у Дарниці можна перейти Дніпро чи по льоду попри зірваний міст, чи почерез німецький понтонний. А от через яких дві години поїде льокомотива з двома ваґонами почерез Ромодан на Дарницю. Туди можу й пробувати добиратися.

Розбалакуємося. Питаю, яке тут життя, скільки заробляють. Нахмурено розповідають: голод, геть аж у Полтавщину з Києва пробираються за харчами голодні люди, міняють усе хатнє. А за працю платять німці залізничникам 20 карбованців на день. Одну марку зрівняно з 10-ма карбованцями.

— ,,Рахуйте самі.''

Нагадалася ціна за пачку махорки на базарі 16 карбованців. Розповідаю їм про табір полонених і що з ними творять. Мовчать зажурені. Пращаємося й з залізничником іду до тих ваґонів. У них уже куняють мерзнучи попід дощаними стінками якісь жінки з клунками. Льокомотива врешті рушила й нами почало помалу колихати по нерівних рейках і свіжо відбудованих мостах. Пізнім передполуднем ми в Ромодані. Тут усіх виганяє німецький вояк: щоб їхати далі, треба дозволу від німця ,,бангофсофіцера''. Ніякі мої посвідки не діють. Більшість пасажирів залишається чекати на дозвіл. Тому що поїзд незабаром їхатиме далі, то ж вертаюся й зухвало заявляю воякові біля ваґону, що мені ,,бангофсофіцер'' їхати дозволив. Розсідаюся під стіною, поїзд рушає. Враз якийсь здоровило-парубіка завважив мою брудно-білу пов'язку на рукаві й присікається до мене:

— ,,Ах, ти зволоче перекладацька! Скільки ти чоловіка під кулю оддав? Бачив я таких, як ти в лаґері!''

Це мене обурює і, тримаючися засади Клявзевіца, що мовляв найкраща оборона це наступ, з місця перебиваю:

— ,,А ти чим був у таборі? Старостою з червоною пов'язкою, що таким відпасеним вийшов? Видів і я таких на Холодній Горі. Бачив вас, вихованців комсомолу! Я — львов'янин, західняк, що виростав під капіталізмом!''

Це сконфузило мого агресора і він притих, а якась жінка по-російськи стала зацитькувати:

— ,,Ну, бросьте ссорітца!''

На ніч після кількох довгих стоянок по станціях врешті заїжджаємо до Дарниці. Тут поїзд кінчиться. Заходжу, як і інші, у ждальню, де довкола височенної чорної печі-бочки сидить-гріється вже вінок пасажирів: одні з Києва на Лівобережжя за хлібом, другі — з Лівобережжя в Київ з харчовими роздобутками. Як сісти ближче до тепла, ворушаться воші десь під пахвами й біля пояса, а відсунутися від печі — холодно. Якась жінка з-поміж подорожних стогне-плаче: її схопили родові болі. Хтось із залізничників пішов звідкись покликати швидку допомогу, щоб в родильний дім відтранспортувати. Кількох мітикує вголос, чи б не далося впроситися в Дарниці на ніч. Чіпляюся цієї думки, бо голод таки дошкуляє ще більше, ніж нужда під сорочкою.

Тут, на периферії це хатки, зовсім як сільські, з городами. Місяць у повні. Не світиться вже ніде. Стукаю в двері.

— ,,Хто там?''

— ,,З полону йду. Чи не переночували б?''

— ,,Нема місця!''

І так у другій, третій хаті. Лють мене зібрала. То ж помітивши високо під дахом скапу два шульки кукурудзи, що сушиться, стягаю, обриваю шульок і, налущивши зерен, кидаю в рот, пробую гризти. Хоч сяк-так дав шлункові зайняття, а вошей заспокоював тим, що сорочку витягнув під шинелю з-під паска, і воші на холоді втихомирилися. Вертаюся на станцію, щоб до ранку якось доканючити ніч. Місцеві розказують: по льоду йти заборонено, німці стріляють. Але з пропуском можна пройти понтоновим мостом, там стоїть вартовий німець. Ранком рушаю в напрямі панорами Київських гір на правому березі Дніпра. Морозовий ранок, легкий туман над сизою стяжкою замерзлої ріки. Іду набережною, вона веде до понтону. Здалека видніють обривки рельсів і прясел висадженого мосту, вони затоплені в лід, у ріку. Але тут і там біля мостових пілонів вибух фонтанний води: це німці ламають мінами лід, щоб спинити комунікацію по льоду.

Підходжу до вояка біля понтонної ,,стежки з викладених ще білих дощок'', здоровлю по-німецьки, показую свої папірці з Харкова: хочу пройти до Києва. Оглянув їх і мене і кивнув, що можу йти. Понтонні дошки злегка похитуються. І врешті Київ: щось у грудях ворушиться на думку, що можна буде його хоч тепер оглянути, як не пощастило через ,,презренного малороса'' Корнієнка в листопаді 1940-го по дорозі в армію.

По дорозі ліворуч вхід до глухо-мертвого узвозу, присипаний снігом; у написі нове для мене слово ,,Фуникулер'', ага — линова залізничка-трамвай! Врешті широка вулиця ліворуч — Хрещатик. Доми з обох боків це всього румовища, труск сягає аж до половини їздні: довідався потім, що це наслідок закладених більшовиками мін, вибухлих після приходу німців, та у пожеж від підпалів. На рештках мурів при хідниках оголошення по-німецьки й по-українськи якогось там німця-генерала, що за саботаж розстріляно 300 чоловіків,

а за наступні саботажі будуть розстріляні дальші закладники. Оце тобі ,,німецька Україна!''

Питаюся якоїсь старшої жінки, де тут український Червоний Хрест.

— ,,Ви з полону?''

— ,,Так, з Харкова з Холодної Гори й хотів би дати там знати про табір у Харкові.''

Жінка витягає з закупної ручної торби зім'яті паперові рублі, пхає мені в руку і тлумачить, як зайти туди, бо це недалеко. Дякую й рушаю далі, роззираючи будинки праворуч. Уцілілий пихато-імпозантний будинок Раднаркому: величезний мармуровий фонтан із колюмнадою з післяголодових і терористично-постишеських років. А за 2-3 кілометри на схід за Дніпром у Дарниці сільські дімки з шульками сушеної кукурудзи на жердці під скапом даху.

Нагадується, як я ще півтора року тому в студентському хорі горланив ,,Кантату визволення'', шедевр якогось совстихотворця: ,,...Київ Львову мовить слово: ,,Здрастуй, милий брате, ми тепер на Батьківщині заживем багато''...

Ще хтось мені показав подвір'я, де в скромненькому бараку, ніби притуленому до межового цегляного муру, і той УЧХ. Стукаю, заходжу: сидять за скромненькими столиками три старші жінки.

— ,,Добридень! Я з полону з Харкова в даній тюрмі на Холодній Горі. Там яких 15-20 тисяч полонених. З голоду вмирає яких 20-30 щодень. Робіть щось, щоб тому зарадити. Я сам зі Львова й мені вдалося як перекладачеві вибрехатися, ніби я не був червоноармійцем'', — відрецитовую давно в думках укладену інформацію.

Одна з-поміж жінок, може, це й була Людмила Івченко, бо вона — як я на еміґрації довідався, — працювала в Києві в УЧХ, — гірко всміхнулася й почала свою журливу розповідь:

— ,,На Холодній Горі полонені під дахом. А ми тут напроти Києва в Дарницьких лісах маємо 300 тисяч серед лісу в снігах, без даху над головою, і вмирає їх денно по сотні, і ми не можемо нічого вдіяти. Наш голова, проф. Багазій, ходив до німецьких властей: заявляв про готовність зібрати для них харчів і примістити їх у якихось порожніх будинках, але німці заборонили йому вмішуватися в справи полонених. Ми можемо всього займатися відпущеними з полону, яких області ще не звільнені, і для них у нас тут гуртожиток утримується, даємо для них даром теплий обід. А оце моя денна пайка хліба, — і вийняла з сумом кромку ,,цеглинки-коміснякa''. — ,,Ви певно не їли? Я вам дам бльочок на обід, а от Гріша (саме надійшов якийсь колишній полонений) заведе вас до гуртожитку, там зможете перепочити.'' І відділила половину своєї кромки й подала мені зі словами:

— ,,Воно справді прикро: в вас нині Різдво, а не можу вас нічим більше погостити.

— ,,Ні, — кажу, — я грекокатолик і у Львові українці святкують Різдво за два тижні, як і вся православна Україна.''

Подивилася трохи зачудовано на мене. А мене, признаюся, заколола столична іґноранція про Галичину. І то ж не йдеться про якусь глуш, а про український історично-культурний епіцентр, — думав я в своїй галицькій зарозумілості. Мої ж односільчани місили тому 22 роки болото шляху ,,на Львів

почерез Київ'', а тут тобі на! Мене беруть за ,,поляка'' чи латинника, як рік тому роздоймуватий росіянин-п'ятигорщанин Панін у Белебеї.

То ж подякував за все, сховав бльочок за кляпу вушанки й рушив із Грішею до цього гуртожитку. Надворі взявся холодний вітер, тож спускаю кляпи вушанки й не запримітив, що вітер поніс із неї й мій бльочок. У гуртожитку — це була просто якась квартира з кількох кімнат на першому поверсі, що нею піклувалася якась старша жінка, що й сказала:

— ,,Якщо ви завошивлені, то мусітиме спати без матраца на сітці в оцій першій холодній кімнаті, бо шибки в вікнах порозбивані. Або підете до міської бані й там дасте вашу білизну й одяг для прожарки та й самі помиєтеся.''

Поспішаю з Грішею знову кудись київськими вулицями до цієї лазні. Прийшли, а вона якраз закрита, і то на два дні. Лишається холодна кімната й сітка. Що ж, хіба піти по обід? І я враз стверджую, що бльочок загубив, а йти ще раз в УЧХ — можуть подумати, що брешу. Дуже багато в поваленому Києві під швидкими до розстрілювання німцями оглядати не буде чого. А війна скінчиться, все ще сюди прийду. То й допитуюся в Гріші, як можна вирушити далі на захід.

— ,,Отут постійно їдуть грузовики на Рівне з Сінного базару. Вступим, може якраз їхатимуть.''

Прийшли на Сінний, а там якісь шофери сказали: — ,,Були, але вже з годину, як відїхали.'' Що ж, іще один ,,пех''; залишається поїзд.

— О, той їде інколи, — каже Гріша, — але аж із Пост-Волинського.''

— ,,Ну, хай буде!''

— ,,А, то сідай у трамвай і їдь аж до Заводу ,,Більшовик'', а там уже сошею Брест-Литовською дійдеш.'' Дякую, прощаюся й сідаю на трамвай: отим рублем, що дала була стрічна літня киянка, плачу за квиток. Зупинка Завод ,,Більшовик'' і не була чи не кінцевою. То ж ,,беру клепачі на плечі'' й чвалаю далі по Берестейському шосе. Це вже за містом. Десь праворуч відходить дорога в ліси, і люди вдвійку тягнуть санчатами й санками напиляні дрова. Не мерзнути ж їм. На станції німець ,,бангофсофіцер'' поставив собі на пероні ялинку: на ній горить кілька свічок. Бодай тим їх ,,гаймат'' гріє. Зухвало заходжу й допитуюся за поїздом на Львів. Показую свої харківські папірці.

— ,,Чоловіче, як трапиться тобі тягарівка до найближчої станції, будь щасливий. От незабаром поїде до Фастова.''

Я тому й радий, хай і зимно. На містку якогось ваґону отак заїхав до Фастова й уже знову зухвало розпитую вояків, чий ешелон стоїть на сусідніх рейках, куди їдуть.

— ,,Нах Пеля-Цека!''

Знову вгадую: що воно за місцевість? Ах, Біла Церква! Ну, це не по дорозі. Протупцював до ранку на холодному пероні (освітлена ялинка і тут!). Мені б на Козятин-Вінницю треба. Знов допитуюся в ,,бангофсофіціра'', чи нема такої спокуси.

— ,,Стоїть он, — каже, — вагон з льокомотивою, але ти, чоловіче, ним не поїдеш: там високі шаржі.''

Справді, в вікні показався навпів, без шапки, якийсь гавптман чи полковник. Проходжуюся по пероні, ніби мене зовсім цей поїзд не цікавить, відходжу доволі далеко. Але чую, що льокомотива набирає пари, коротко свиснув її гудок

і мій одноваґонний особовий поїзд звільна починає котитися. Аж тоді біжу що духу до східців, вскакую на них — і вже їдемо! А поїзд мчить у морозний ранок, вітер дме, руки заклякли триматися залізного поруччя. Минаємо, не зупиняючися, вже й Козятин. Роззухвалившися дотеперішніми успіхами, міркую, що добре було б непомітно стати хоч у коридорі вагону: обережно вхилюю двері. Але де там! Це тепла бальонка, без коридору й переділів; усього якийсь стіл і довкола в одних блюзках німецькі офіцери. Ні, це не для мене. То ж обережно примикаю двері назад. Але вже один з-поміж них видно запримітив такого зайвого пасажира сальонки, відчинив двері й заверещав на мене:

— ,,Зіскакуй якстій!''

— ,,Та ж я заб'юся на смерть!'' — відповідаю, — ,,не можу вже.''

— ,,Ти куди хочеш?''

Відповідаю: що був перекладачем, що хочу до Львова, і тепер їду на відпустку. Це видно трішки розм'ягчило серце мого шваба:

— ,,Ну, але не смій заходити до середини!''

— ,,О, ні, не буду!''

І він замкнув двері, а я був уже щасливий, що мене не скинув зі сходів на бігу. Десь коло Вінниці минаємо робочі команди, що звужують тор рейок: дівчата сміються до такого пасажира на сходах, як я, їхній німець-наглядач погрожує мені кулаком. Щоб його посердити, показую йому, як зухвалий хлопчак, ,,довгого носа'': великий палець при носі, інші розчепірено ,,грають, як на сопілці''.

Ще один перегін і поїзд помалу звільнює біг, в'їжджаючи на перон: здалека читаю німецький напис ,,Жмеринка''. Швидко зіскакую зі східців, щоб приділом поличників чи копняків не заплатити за залізничний квиток. Сміло заходжу до порожнісенької великої ждальні, щоб погрітися. При вході мадярський гонвед аж засмаркався від морозного вітру. Загороджує дорогу: щось там пашталакає ,,штогальо-мегал''. Я колись у Львові трохи вчився по-мадярськи, як зактуалізувалася була справа Закарпаття, але багато нас мадярський консул не навчив поза кількома банальними фразами. Тепер із гонведових слів розумію тільки запит: ,,Немет? Машінаваль?'' (Німець? Поїздом?). То ж знову зухвало-впевнено відповідаю:

— ,,Немет! Машінаваль!''

Мабуть, мій неголено-зім'ятий вигляд його не переконав; тягне мене за рукав до станційного дежурного німця, вказуючи головою: ,,Бангофсофіцір повторюючи кількакратно. Що ж, підемо й туди.

Я йому, поздоровивши, зразу підсуваю оба свої магічні папірці з Харкова й самопевно пробую ,,заклясти в цапа'': я оце був перекладачем в німецькій армії й тепер їду до Львова на відпустку. Той їх розглядає і кидає мені коротко:

— ,,Мій дорогенький, тут нічого не стоїть, що ти маєш їхати поїздом. ,,авф Марш нах Лємберг'' це означає пішки (цу Фус лявфен).'' Не піддаюся:

— ,,Але ж подивіться на дату. 23.XII. я ще був у Харкові, то ж ясно, що сюди не міг нині тільки заїхати.''

— ,,Так, так, я видів, як ти ще сюди приїхав. Ти мусів би мати посвідку від ,,Райхсбандірекціон-Ост'' (Дирекції залізниць Німецького Райху-Схід), щоб мати право їхати поїздом.''

— ,,Ну, добре, але де ж та Дирекція?''

— ,,В Києві''.

— ,,Чоловіче, — кажу — та ж не буду вертатися по посвідку''.

— ,,Як собі знаєш...'' — і затопився в своїх паперах, відсунувши мені мої папірці назад. А мадяр чепить за мною й не думає йти собі геть. Врешті питає німця, вказуючи на мене;

— ,,Немат? Немет!''

— ,,Нікс, немет! Дольмечер!'' (Не німець перекладач), — відповідає залізничник, навіть не підводячи голови.

Гей, як не вхопить мене мадяр за обшивку шинелі, як не витрутить за двері. Ще й кольбою почастував. Нема на це ради, гадаю собі, і таке треба стерпіти — в нього рушниця і влада. То ж рушаю зі станції геть уздовж рейок. А там назбиралося повикидуваних, подібних мені пасажирів — жінок, чоловіків: мадяри позганяли з помостів і будок при товарових вагонах. Ідемо разом: жінки, що вирушили шукати чоловіків-синів полонених, що ніби були десь тут, то коло Вінниці, то коло Проскурова, чоловіки, що вертаються з голодного Донбасу в свої давні подільські сторони, щоб перекормитися, і таки жінки — то з Донбасу, то з Дніпропетровщини, щоб обмінювати свої статки-маєтки на харчі аж отут на хлібному Роділлі (де ,,хліб на кіллі, а ковбасами пліт городять'' — за передсовєтською поговіркою).

Кленуть на румунів, що в Гнівані перед Жмеринкою мають свою заставу, бо ж усе Поділля далі на схід це румунська зона: на станції при контролі клунків грабують усе, що їм сподобається. Віднесуть награбоване і знову приходять, щоб відібрати ще решту залишеного. І так без кінця. Справжні грабіжники-опришки.

Розбалакуюся на ходу з якимось інженером з Донбасу, що вертається додому:

— ,,Але ж ви — освічена людина! У простих це зрозуміле, але як ви годите все так те з наукою? Як ви собі того Бога можете уявити? Хіба не з біблійних легенд?''

Тлумачу йому своє розуміння (придалася з 8-ої кляси ,,Апологетика'' мого катехита о. Костельника!):

— ,,Ви ж знатимете: астрономія й фізика вас навчила, як збудований космос і неограничний світ, а біологія — як збудований органічний світ. Яке воно все продумане, упорядковане законами; чи ж могло це саме від себе виникнути? Ви ж визнаєте як інженер цілу систему природних, фізикальних, математичних законів: вони ж можуть походити тільки від якогось досконалого Розуму, який їх уклав. І як хочете, то цей найвищий Розум, що дається помітити в усіх проявах неорганічного світу, і є Бог, як його розумію''.

Призадумується мій донбасець-подолянин:

— ,,Ну, на таке розуміння міг би я погодитися. Але от церква, попи, їх влада, чи вони тут потрібні? Чи не вистане тут справедливої держави?''

— ,,Якими дикими тваринами стають люди, народи без внутрішньо-етичних законів суспільностевого співжиття, ви бачили на прикладі совєтських партійців і енкаведистів у ,,справедливому'' совєтському суспільстві, а тепер бачите на прикладі німців. Церква й її представники — духовенство, що не тотожні з державною владою й її правними кодексами, повинні бути тим

моральним ,,магнітним антиполюсом'' — авторитетом, що на свій лад пильнували б, як своєрідна совість, пригадуванням етичних засад, виражених у релігійному ,,кодексі'', себто в Біблії, у приступно-зрозумілій формі, і тим викорінювали б тваринний еґоїзм у людині.''

На таких балачках непомітно минає час. Заночувати прийшлося в якомусь селі, зійшовши з тору попращавшися з донбасцем.

Старосвітська бідна селянська хата з велетенською піччю й прилавками у світлиці. Гостинно прийняли, накормили. Розповідаю про себе, про Харків, Київ. Люди тут уже навчилися мовчати. Хочуть мені постелити на лаві: відмовляюся, прошу про оклепанець соломи на землі, бо не хотів би їм залишити як заплату — вошей. На дорогу дають паляницю (,,Чим хата багата''!). Добираюся до Сербинців, і тут удалося на станції втиснутися в будку товарної плятформи й докотитися до Деражні, де мадярський гонвед усіх повиганяв. Зразу йду між залізничників: гріється їх кількох у тісній будочці. Розказую коротко про свою дотеперішню дорогу, питаю за дальшими поїздами на Львів. Діловито інформують: от зараз їде цілий состав, 5 поїздів, з коровами до Німеччини. Над ним німець-військовий, а до кожного поїзду один наш супровідник. Шлють зараз одного залізничника по найближчого супровідника корів. Приходить дядько; йому вже мої подоляни просто владно тлумачать:

— ,,От чоловік з полону, хоче до Львова, візьмеш його з собою.''

Озирнув мене мій опікун і теж коротко, без розпитувань тлумачить:

— ,,Я залишу в останньому вагоні злегка недочинені двері. Лізь у кут між корів. З німцем ми пройдем уздовж составу, я закладу ретязь. Перед відїздом я щераз вернуся і ретязь відімкну. Тоді вже там, де тобі треба буде, відсунеш двері. Але, якби тебе німець знайшов, не смій казати, що я тебе туди впустив''.

— ,,Але ж, ясно!''

Дякую своїм залізничникам, прощаюся. Незабаром, залізши крізь щілину, я опинився в кутку вагону з коровами: їх повнісенький вагон, може 15-20. Доптали вони мені по ногах, то притискали до дощок, але бодай гріли. Мій супровідник корів щераз зазирнув у вагон, накричав ніби на корів, а мені тихо сказав, що ретязь закладений так, що можу просунути руку крізь щілину з вагону й його відкинути. Врешті поїзд рушив. Визволивши стопи чобіт з-під коров'ячих ратиць, прилипаю до щілини між дошками вагонової стінки. По дорозі видно слабо освітлені будинки станцій, написи скрізь німецькі: їх форма на схід від Збруча російська, на захід польська. Проїхали Проскурів, довше простояли в Підволочиськах, хіба кілька годин. А тоді вичитую ,,Вєлькє Боркі'', ,,Тарнополь''.

Стало сіріти. Свою сербинівську паляницю я давно з'їв, обзивається голодний шлунок. Та я ж їду з коровами, їх можна б пробувати доїти. Я ж на селі з коровами виростав, пас їх, бачив, як мама їх доїла. Тягну казанок із наплечника, дощупуюся до дійок найближчої корови. Тягну то за одну дійку то за другу над підставленим казанком — ні краплини молока! Невже це ялова корова, що запустилася? І я собі пригадав, що мама не лиш тягнула жменями дійки, але й їх стискала. Пробував і я так: і враз струмки білого молока потекли в брудний, запалений казанок, до якого нападало ще й волосинок коров'ячої шерсти. Своїм ,,відкриттям'' я врадувався неменше, ніж Архімед відкриттям різної ваги каменя в воді і поверх води.

То ж знову прилипаю до щілини, розглядаю засніжений краєвид: Золочів, Красне. Серце б'ється живіше: кого я застану в живих? Думалося про дорогих серцю людей, залишених у Бригідках.

Але помалу надходить час погадати, як з вагону вилізати, щоб від німця бодай поличниками за їзду не платити. На Головнім же Двірці коров'ячий поїзд ледве чи ставатиме, бо оце сповільнив біг і гальми скриплять на Знесінні. Присуваюся до дверей, до ретязя, відкидаю його крізь щілину. Але тут намерзло на підлозі-дверях коров'ячої сечі, що я ніраз не в силі зрушити дверей. Мій супровідник може й не прийти. Враз бачу, що тут крутяться два львівські Антки, роззираючися, де б що можна вкрасти. Звідси і львівський арґотизм: шукати коліяра ,,вдавати дурного'', себто якщо приловлять непокликаного між ваґонами на станції злодія-майданика, то він вдає, мовляв, ,,шукає знайомого залізничника''. То ж кличу крізь щілину:

— ,,Допоможіть відсунути двері, вилізти з вагону!''

— ,,Тоньку, там хтось є! Чого ти хочеш?''

Повторюю щераз, додавши:

— ,,Вертаюся з німецького полону, а не можу відсунути дверей!''

Пробують і вони — спершу один. Теж не йде. Гей, як запремося й потиснемо втрійку ,,Гей-руп!'' Двері як не затарахкочуть, відкотившися по шині навстіж. Оба Антки в ноги, зникли як змиті. Швидко зіскакую та почерез рейки, одні, другі. Якийсь шкарп, я аж у рові в снігу опинився. Що там далі робили корови, супровідник, не знаю. По дорозі в купах нагорненого снігу ґрунтовно витираю чоботи з коров'ячок. Не можна ж по елеґантному Львові ходити ,,хлопом-соломкою'', що йому з дірявих чобіт соломники з віхтя вистають.

Перші трамваї з написами ,,Ґерманештрасе'', ,,Остґотенштрасе''. А хай тебе лихо візьме: уже вспіли дурацькі окупаційні топономасти навіть вулиці поперезивати! А де ж та ,,Україна'' вуйка Адольфа, що про неї мріяла 1939 року наша Славка в нашому Семінарі в сивому персіянському футрі?

Поспішаю на свою давню квартиру на Личаківській (ах, це тепер ,,Остґотенштрасе''!), яку залишив був тому майже докладно 14 місяців, ідучи в ЧА. Ті самі знайомі сходи на 2-гий поверх. Дзвоню. Відчиняє та ж сама пані Дубєльова, тільки похуділа і згорбленіша. Та ж вузька поздовжна кімната-мешкання з одним вікном, що починається мікрокухнею, той же засунений у кут безголовий манекен, на якому примірювалися блюзки, шиті для довколишніх пань Галушкових, Стадникових, Дембських: нас трьох ,,станційників'' тоді висилано на короткий прохід, як ця сусідська ,,елеґанція'' приходила ,,до міри''. Як же приїздив пасерб цієї вдови по маґістрацькому возному ,,заводовий'' капраль Зьдзєх, що вмів мугикати лиш одну пісеньку ,,Ей гуралє нє бійта сє, ма гуралька два warkoче, подзєльта сє'' й парфумувався якоюсь гостро-неприємного запаху ,,кольонською водою'', то для нього на столі укладено ще 5-е ,,ліжко'', як катафальок. Вітаюся, цілуючи приписово пані Дубєльовій руку, коротко розповідаю, де ,,пропадав'' півтора року, та зразу переходжу до найпекучішого мені запиту, чи повиходили в'язні з тюрем, як прийшли німці, на Замарстинівській чи в Бриґідках на Казимирівській сиділа від грудня 1940-го моя дівчина, як мені писали були колеґи з університету.

— ,,Ах, панє Олєсю, те безбожне большевікі помордовалі фшисткіх! А цо плачу било!''

Для мене воно, як удар грому. Значить, Мані вже нема в живих.

Вгощає мене моя господиня пригрітою на прімусі тарілкою ріденької юшки з логазою. Прошу лиш води руки помити, вибачаюся, що ні шинелі не скидаю, бо темніє, а мені ще 30 км до родинного села.

За Винниками по дорозі підвезли до Гаїв саньми молоді господарі, що верталися зо Львова. Самі зачепили: розказую ті ж невеселі новини від Харкова по Деражню. Задумано мовчать.

Засніженою польовою дорогою добиваюся далі до села. При вході, як завжди, вартівник. Вітаюся: це мій ,,амант''-тенор із ,,Запорожця за Дунаєм'', що його ми сіпнулися поставити в читальні тому 4 роки, хай і без ,,орхестрового'' супроводу.

— ,,Ох, то буде радість у тебе в хаті!''

Ага, значить, що моїх хатних великі вивози й арешти не зачіпили.

Пес не впізнав: розгавкався. А хати тої ночі припадком не замкнули.

— ,,Добрий-вечер! Тут уже всі сплять?''

Позривалися всі з постель. З братом обійми, татові й мамі поцілунок мозолистих рапавих селянських рук, як за кожним приїздом додому з ,,панського'' Львова: так тут каже прадавній звичай. Хто того не робить, кажуть: ,,Спанів, стидається хлопського роду''.

Поки гріють щось ,,перекусити'', коротко розповідаю, звідки й як. І прошу теплої води обмитися цілому вперше від півроку і вичесати ,,маржинку'' з голови.

О, якраз у коморі залишився від золення-прання зола-луг, найкращий засіб. Довідуюся про жахливе спустошення в селі серед моїх ровесників: потвердження про вимордуваних большевиками не лиш у Львові в Бриґідках на Замарстинівській, на Яховича й на Лонцького, але й у повітовій Бібрці, бо й з усіх названих осередків ,,побудови ленінізму-сталінізму'' чудом урятувалося з життям по одному романівцеві-свідкові. І розповіді, розповіді без кінця — до ранку. Так починався календарний Новий Рік, 1942-ий.

Омелян Кульчицький

ПРИГОДА НА ГОРІ ЗУЛЬЦ

В кінцевому етапі 2-ої світової війни Українська дивізія опинилася в Австрії в околиці містечка Фельдбаху. Завдання її не було легке. На своєму відтинку фронту вона мала зупинити наступ Червоної армії, яка прорвала оборонні лінії в Угорщині й швидко посувалася на територію Австрії.

І-ий курінь 29-го полку, який на Словаччині творив бойову групу ,,Вільднер'', отримав наказ розбудувати оборонні становища на горі Зульц, яка домінувала на всю околицю Ґляйхенберґу. Сама гора невелика й виглядала як острів, оточений просторими луками, які починались у підніжжі гори й тягнулись так далеко, як око бачило.

Ми розбудували свої становища, включно з вовчими ямами, які мали охороняти вояків від осколків ґранат і артилерії. 10, 10 і 11-та сотні зайняли

становища на хребті гори, а важка 12-та — на її схилі. Наліво стояв 30-ий полк, а направо протитанкова сотня, командиром якої був сотник Чучкевич.

Наступних кілька днів було спокійно, що ми використали для розбудови наших окопів. Однак цей спокій тривав недовго, бо одного ранку розпочалось бомбардування 30-го полку всією важкою зброєю ворога — підготовка до наступу. Звичайно такий обстріл є на те, щоб здеморалізувати противника й зламати його психічно, тоді в наступі його легше поконати. Ця канонада тривала до полудня і негайно після того почався наступ Червоної Армії, яка прорвала фронтову лінію 30-го полку. В тих боях загинув між іншими сотник 30-го полку Залеський, кол. офіцер Червоної армії.

Вночі червоноармійці посунулись вперед і ми побачили, що нам загрожує оточення на горі Зульц. Ми відступати не можемо, бо маємо наказ боронити гору до останнього вояка, хоч, на мою думку, ,,стратегічне положення'' гори не мало вже жодного значення, коли ворог втилі, — але наказ є наказом.

Тим часом ми вже не маємо зв'язку з штабом куреня, протитанкова сотня відступила й наше праве крило відкрите, 12-та сотня, яка мала командира Шнеллера й всіх підстаршин німців, не повідомляючи нас, вночі забралася. Наші три сотні й мисливська чота, якою я командував, залишились на горі самі, без зв'язку з командою, без харчів і запасу амуніції.

Ще того самого дня ми попали під сильний обстріл ворожої важкої зброї. Починаючи поодиноким встрілюванням, обстріл посилюється у грізну канонаду — безліч стрілен безперервно розриваються, осколки із свистом летять у всі боки, обрізуючи галуззя дерев, що падають на наші становища; ґранати катюш немов котяться по землі, серійно вибухаючи, нищать усе довкола. Передо мною величезне дерево з шумом паде на землю — його зрізала пострілом протитанкова гармата.

Дим, сморід спаленого пороху, горіюча суха трава й листя, повітря повне диму впливає на мене пригноблююче — попадаю в апатію, що називається у військовому жарґоні ,,психічне заламання''. Мені здається, що ніхто звідси не вийде живим.

По кількох годинах канонада затихає, тільки тут і там розриваються поодинокі міни мінометів. Зчасом і це втихає. Сподіваємося наступу, але противник зайнятий у боях вдолі. Поволі вилазять з окопів живі вояки — обсипані землею, просяклі смердючим димом. Між старшинами вбитий гарматний спостерігач хор. Кокодинський, поранений хор. Кушнір. Непоранені пор. В. Козак. хорунжі О. Яримович, В. Мотика і я. У цій критичній ситуації команду перебирає пор. Козак і вирішує з цієї гори відступити. Я із своєю чотою відходжу перший. Орієнтуючися по кулеметних серіях, де ведуться бої, веду неповний курінь серединою гори. Виходимо з лісу. Дерева рідшають, зате тут густі кущі для прикриття відступу. На відкритих місцях повземо. Через рейки швидкими стрибками перебігаємо малими групами. Нараз залопотіла міна й розірвалась на рейках. Ворог нас побачив і почав обстрілювати, щоб загородити нам дорогу відступу. Однак ми вже не чекали на чергу малими ґрупами переходити рейки, а всі разом їх швидко перебігли й опинилися в безпечному від прямого вогню місці. Через далековид побачили, що ворог вже на горі. Тепер ворог почав нас обстрілювати з мінометів. Двох вояків убито, третій помер від поранення, а кількох поранено.

Тепер чуємо близькі кулеметні, крісові постріли й ґранатні вибухи. Ми опинилися в центрі боїв. Не знаємо, де наші, а де ворог. Треба нав'язати контакт із своїми. Йдуть стежі, однак безуспішно повертаються. Один рій зібрався, щоб відійти на наступну патрулю, як міна несподівано розірвалася поблизу — були вбиті й поранені. На якомусь дереві мусить сидіти ворожий обсерватор. Хор. Мотика відходить на стежку й нав'язує контакт на правому крилі з нашою 13-ою сотнею.

Я теж йду на стежку з підстаршинами Олесем Ґардецьким і М. Приймаком. Зближаємося до якогось малого села. Полем веде дорога, по обох боках якої рови, зарослі травою. Біжимо ровом короткими стрибками. В половині дороги до села я почув свист кулі біля моєї голови. Відрухово паду у рів. Снайпер стріляє у місце, де я упав, довший час, мабуть, не певний чи мене поцілив, але мене охороняє від його куль берег рова. Інстинкт самозбереження тисне мене до землі. Щоб перехитрити снайпера, я довго лежав, не рухаючись. Врешті я рішився побігти до села. Приготовляючись до стрибка, я підсунув праву ногу вперед... і знову свист куль біля моєї голови. Так я пролежав у тому рові до самої ночі. Різні думки проходили крізь мою голову, а найбільше дивувало мене, як то снайпер не вбив мене, коли я біг, а тепер тримає мене тут під своїм обстрілом, не даючи можливости піднести голови.

Врешті я добився до командного пункту куріня. Наш командир дуже втішився, що нам вдалося вирватися з гори Зульц, кажучи: ,,Я знав, що мої старшини не дурні.''

ДУШПАСТИР-КАПЕЛЯН о. МИХАЙЛО ЛЕВЕНЕЦЬ

о. Михайло Левенець — в студентському віці в Бродах.

О. Шамбелян Михайло Левенець все своє життя присвятив служінню Богові, своїй Церкві та українському народові. У тридцятих роках, будучи студентом філософії у Львові, за свою патріотичну діяльність кілька разів був арештований окупаційною польською владою та був суджений у Дубні за національну діяльність на Волині. Незабаром після звільнення з польської тюрми покликають його до польського війська, де він з успіхом кінчає старшинську летунську школу в Познані. Поляки вимагають від молодого здібного старшини зміни метрики — з греко-католицької на римо-католицьку, що фактично означало зміну національности. Категорична відмова приспішила звільнення М. Левенця з польського війська.

Після звільнення з армії Левенець знову включається в суспільно-громадську працю, організує курси культурно-освітніх діячів «Просвіти», очолює студенську групу в Академічному домі у Львові, виїздить з доповідями в терен.

У 1933 році Михайлові Левенцеві вдається поступити екстерном до Богославської Академії у Львові, яку він успішно закінчує, а 12 червня 1938 приймає з рук Митрополита Андрія Шептицького свячення у духовний стан. Молодий священник добровільно вибирає для своєї душпастирської праці скомунізоване передмістя — Гаї Старобрідські, повіт Броди. У скорому часі, завдяки наполегливій душпастирській праці о. М. Левенця на цьому терені — були дуже гарні успіхи. Колишні комуністи стали зразковими християнами й свідомими українцями, а про комунізм згадували, як про велике нещастя для українського народу. Згодом о. М. Левенець переходить до Любеня на сотрудника о. д-ра Ігнатія Цегельського. Прихід більшовиків на західньо-українські землі

в 1939 році застав о. М. Левенця у Любені Великому, з якого мусів утікати, бо більшовики від самого початку почали його переслідувати як священника-патріота.

Через границю о. М. Левенець перейшов під німецьку окупацію й поселився в Сяноці, працював сотрудником о. Гащака у Балигороді та провадив, як директор, 7-клясову школу аж до покликання його до Львова після початку німецько- більшовицької війни на одного з настоятелів Малої Духовної Семінарії.

У 1943 році о. М. Левенець голоситься нести духовну опіку над вояками Першої Української Дивізії «Галичина». Проходить старшинський вишкіл, отримує ступінь лейтенанта й іде на фронт. У важкому становищі під Бродами о. М. Левенець не тільки несе душпастирську опіку, але як добрий і відважний старшина зберігає холоднокровність, виявляє вояцький хист, багато українців рятує від смерти чи більшовицького полону. За свої заслуги отримує не тільки признання й подяку від своїх братів-українців, але також високі воєнні нагороди. Треба підкреслити, що велику бойову відвагу о. М. Левенець успадкував по своєму батькові, який був старшиною австрійської армії. Наприкінці війни , коли дивізія «Галичина» була перейменована на Першу Українську Дивізію Української Національної Армії, знову опиняється на фронті в Штирії, Австрія.

Після закінчення війни о. М. Левенець стає канцлером Апостольського Візитатора у Мюнхені.

За згодою духовної влади о. М. Левенець організує в Німеччині, в замку Гіршберґ, Духовну Семінарію, стає заступником ректора о. д-ра Василя Лаби. Прийшло до конфлікту з мадярами, урядовцями IPO, вони кривдили українських студентів, за яких заступався о. М. Левенець. Його звільнили і на його місце прийшов о. Малиновський. Згодом семінарію перенесено до Кулемберґу в Голляндії.

Щоб обмежити кошти видавання «Християнського Голосу», о. М. Левенець основує в Мюнхені друкарню «Логос», яка існує донині.

У 1952 році на доручення Кир Івана Бучка о. М. Левенець переїздить до Парижу на становище канцлера Апостольської Візитатури і члена Церковного Суду. Згодом є духовним опікуном профспілкової організації ОУРФ і молодечої СУМ. Під свою опіку перебирає Четвергову школу, яку веде з Сестрами Служебницями. Стає активним членом Відділу НТШ в Сарселі та членом Відділу КоДУС-у.

1961 року новоіменований Апостольський Екзарх Владика Володимир Маланчук назначує о. М. Левенця парохом катедрального храму св. Володимира в Парижі. У 1962 році владика іменував його протопресвітером, а 1963 Папа надає йому звання Монсіньйора-Шамбеляна.

Отець шамбелян М. Левенець великий приятель молоді, постійно

турбується її долею, наділяє її всебічною допомогою, старається, щоб з неї виховалися правдиві християни, добрі українці, свідомі свого українського призначення. Він був генеральним капеляном Спілки Української Молоді, якій від самого початку її відновлення на чужині приділяє багато уваги, опіки й допомоги.

Отець шамбелян М. Левенець український душпастир, талановитий проповідник, глибокий знавець теологічних наук, великий соборник, людина доброго й лагідного серця, справедливий і об'єктивний в обороні Христової правди і своєї Батьківщини багато разів наражував своє життя на смертельну небезпеку. Усе його тверде життя — це служба Богові й Україні.

ПОХОРОН СВ. ПАМ. о. ШАМБЕЛЯНА МИХАЙЛА ЛЕВЕНЦЯ

У лікарні ,,Жофр'' біля Парижу, 12 лютого 1991 р. відійшов у вічність на 80-тому році свойого трудолюбивого життя о. шамбелян Михайло ЛЕВЕНЕЦЬ.

Тлінні останки Покійного перевезено до катедрального храму св. Володимира Великого в Парижі, де 15 лютого о год. 6-тій увечорі преосв. Владика Михаїл Гринчишин в асисті 8-ох священників та при участі своїх і чужих вірних відслужив Парастас.

Дня 16 лютого Архиєрейську Службу Божу й Панахиду відправив Владика Михаїл. Співслужило 10 українських і 2 французьких священників.

Поминальне слово виголосив Владика, прощаючи Покійного. Останнє прощання відбулось на цвинтарі Монтпарнас. Біля головного входу цього великого, славного — у самому серці Парижу — кладовища сформувався похід жалібної ґромади, яка під проводом духовенства та під звуки похоронніх пісень супровожала Покійного.

Надгробне прощальне слово від української громади сказав голова Об'єднання Українців у Франції д-р Володимир Косик, висловлюючи глибокий біль і жаль по втраті одного з найвизначніших духовних провідників нашої церкви, талановитого проповідника, заслуженого патріота, великого соборника, любителя молоді, людину твердого принципу і сильного характеру, що відчувалось в його дії не тільки на церковному відтинку, але й у многогранній громадській праці. Покійний відійшов із цього світу в повній свідомості, що гідно і совісно виконував свій обов'язок супроти Бога й Батьківщини.

На закінчення відспівано ,,Вічная пам'ять'' і ,,Чуєш, брате мій''. Свіжу могилу вкрили вінки, сплетені зі синьо-жовтих квітів. Зложили їх вдячні: парохіяни, сестрицтво, Об'єднання Українців у Франції зі СУМ-і та Головна Управа 1-ої Української Дивізії УНА.

Хоч ряди нашої і так завжди скромної еміґрації у Франції природно значно проріділись, все одно багаточисельними були ті, що любили, цінили та з почуттям обов'язку і вдячности прибули, щоб відпровадити загальношанованого ,,Отця Канцлера'' в останню дорогу життя. Між ними — бувші учні колишньої Четвергової школи, якою так дуже дорожив Покійний

і був її довголітнім катихетом; в одностроях, зі своїм прапором, Сумівська молодь, якої капеляном був у діяспорі, члени профспілкової, робітничої організації у Франції, що їх теж був духовним провідником, Сестрицтво Матері Божої — ці ,,найменші'', вигнані з багатої рідної землі на заробітки у Франції, яким Покійний як справжній Батько співчував їхній недолі; представники інших громадських і наукових організацій та наші дорогі брати-православні, з якими Покійний завжди був у незвичайно дружніх відносинах. Прибуло теж шість французьких монахинь, під якихопікою був коротко перед смертю, як також чимало інших франц. приятелів, яких він, як авторитетний парох Української Церкви, вмів для нас приєднати.

Під час похоронних відправ співав церковний хор під дир. В. Дратвінської. Організація його — це перше діло Покійного в Парижі. Прибувши тут у 1952 р., застав церкву без належного дяка і хору.

Покійний, як другий зчерги наш священник — похований у гробівці, що його сам за життя виклопотав з великим трудом на те, щоб тлінні останки ,,робітників Христового виноградника'' не були розкинені безслідно по далеких цвинтарях Парижу.

Після важких життєвих трудів і довгих терпінь, особливо в останніх роках, морального характеру — тепер він на Монтпарнасі, поблизу могили Симона Петлюри, де кожний прибулий українець зупиниться на його гробі, щоб проказати щиру молитву та згадати добрим словом заслуженого СВЯЩЕННИКА-ПАТРІОТА.

Вдячні бувші парафіяни

Фейлетони

Ро-Ко

„КАТАСТРОЙКА" ГОРБАЧОВА

Чи то сон, чи то дійсність? — питаюся сам себе, коли вранці пробуджуюся. Дивні часи настали! І події відбуваються, немов у якійсь казці, чи в драмі на сцені в театрі чи акробатичні акти на арені в цирку.

В Німеччині, неначе з „Пісні про Нібелюнґів", з'явилися відважні лицарі й голими руками на смерть налякали страшного червоного драґона й прогнали його геть, а він навіть димком, не то пекельним вогнем з своєї пащі не дмухнув.

У Чехо-Словаччині драматург Гавель сам вийшов на сцену з-за тюремних куліс та, немов казковий Гамлет, найуспішніше відіграв головну роль у драмі, яку сам написав і назвав: „Бути чи не бути".

У Польщі з'явився, мов архангел на білому коні, Валенса, щоб розділити люд по правиці і лівиці, а сам далі поїхав довкола світу. Сидить він з президентами й їздить у фаєтонах з королями. Коли сидів гордо біля королеви з королів — англійської Єлисавети, то навіть коні, відчуваючи, що тягнуть визначну персону, тупцювали, неначе до музики в цирку.

На телевізорі впадали в очі Валенсів задоволений усміх та його руки, складені вигідно на його промінентному животі. Мій приятель, той від мистецтва, який розуміється на політичному бонтоні, відразу закоментував, що біля королівської дами тримати руки на животі є не політично. Я знаю, що в „публічній" ситуації з руками найбільший клопіт, але щоз ними робити?

Казкова хвиля, мов химерний мусон, загостила на Україну. З розораних могил ожила козацька слава — на вулицях Києва, Запоріжжя гордо повівають козацькі оселедці на поголених головах жилавих молодців. Загомоніла стрілецька слава січових стрільців у Львові. В Києві заспівали „Ще не вмерла"...

А в Москві, немов у цирку, виводять акробатичні акти — і вони мені у снах спокою не дають.

Ось на арену галопом в'їжджає козак — гарцює на двох конях. На конячих лобах написи: „Перестройка", „Гласность". А тут як „Перестройка" не зафиркає, а „Гласность" як не стане на диби, і козак гепнув на землю — скривився, мало не плаче. Якесь знайоме обличчя...

— Та то, Горбачов! — вигукую. Спочатку не впізнав його, бо там, де він мав би мати темну пляму на голові, лежить густий оселедець.

Ще добре я не заспокоївся, як на арену в'їжджає на малому

сибірському конику великий чолов'яга. Робить неймовірні штуки стоячи на коні, ще й собі співає частушки, пригараваючи на балалайці.

— Та то Єльцин! — не можу вийти з дива і пробуджуюся...

Ходжу по хаті, мов запаморочений, аж моя жіночка зауважила мій ,,політичний стан''. Розповів їй мій сон, а вона подумала, похитала головою, мов ворожка, й коротко рекнула: ,,То віщі сни! На новій Січі родиться твій гетьман з булавою золотою! ''

— Дійсно, де наш Горбачов, Валенса, Гавель, Єльцин?'' — питаюся себе й мудрих і не таких мудрих (я можу помилятися) людей.

— Не знаю, — відповідають.

— Почекай, історія, не мачуха, дасть нам великих людей, — кажуть ті мудрі.

— А чому інші не чекають на історію, а ліплять собі великих людей із політичної глини, що під руками?

Мій приятель, той від мистецтва, почувши мій сон, інтерпретує все оптимістично.

— Горбачов з козацького роду, — твердить він впевнено. — Він битий на чотири козацькі копита й стане найбільшим реформатором людства, як недавно пророкував наш достовірний історик. Хоч злобні карикатуристи малюють на місці великої плями на його голові серп і молот, а ще злобніші — самого Сталіна, на тому місці мав би рости козацький оселедець, — говорить він по-театральному.

— А чому не виріс? — питаюся його, дотримуючись політичної теми.

— Бо він лисий, — задоволено поплескав себе по животі мій приятель.

Мій приятель, той від політики, має свою політичну теорію. Він твердить, що тут входять у гру не ,,політична глина'', не козацькі чуби, а історичні кацапсько-хохлацькі відносини.

— Горбачова предки називалися Гопкалами — від гопака — то він хохлацького соцпоходження. Хто Єльцин — сам знаєш. Кацап завжди поб'є хохла. Чому? Тому, що кацап хитрий, а хохол захитрий — то певна річ, що захитрий програє з хитрим, бо захитрий перехитрить себе, замість свого противника. — І це тепер стається? — він розговорився, як промовець, що має сказати ,,маленьке слово'' на святі державности.

— Ніби тому п'ять років з'явився спаситель, а тепер з того спасителя жарти собі роблять. Найбільший жарт — це те, що Верховна Рада всемогучого Радянського Союзу, — він підніс свій голос, немов хотів надати своїм словам могутнього підкреслення, — видала закон, яким забороняє робити жарти з Горбачова й малювати його карикатури! І що з того, як саме життя заграло з Горбачовим ,,біґ джовк'' — великого жарта. Тому ніякі закони не стримають народ

говорити жарти, бо що людям більше лишилося, як в крамницях вітер віє, а рублі стали дерев'яними грішми.

Наступного дня, мов на потвердження, прочитав я в англомовному щоденнику репортаж про „перестройку" Горбачова, і чомусь ні словом автор не згадав про „гласность". Трудова інтеліґенція, — пише він, — перезвала „перестройку" на „катастройку" (без лапок), а малі хлопці на вулицях Москви розповідають про Горбачова такі „жарти", що не годиться їх повторяти в поважному журналі. Ще й карикатуру намалювали: Горбачов і Єльцин виступають як два акробати на трапезі в цирковому акті — Єльцин тримає Горбачова за ріденьке волосся, що йому ще залишилося на голові...

„Якби Горбачові придався густий чуб — саме тепер", — зітхнув я.

Ва-Том

„ВЕЛИКА СИЛА"

Пані Шпилька зірвалася нагло і сіла на ліжку, надслуховуючи. Хтось був у домі, в цьому вона була впевнена. Її першою думкою було — втікати! Збігти по сходах на долину, вирватися на дорогу і бігти щосили в місто. Але... вломник міг її задержати... а то й вдарити чимсь важким по голові, заки вона вспіла б добігти до дверей...

З великим зусиллям вона включила світло і рішила відкрити вікно та що сили кричати: „Гелп!" (Рятуйте!). Та в тій хвилині вона запримітила годинник. Він вказзував другу по півночі. — Та ж в такій порі сусіди вже давно спали, — подумала. І, навіть, коли б хтонебудь і почув її крик, то ж поміч прибула б запізно...

Усвідомивши безнадійність ситуації, пані Шпилька відчула, як по її спині забігали мурашки, ноги її ніби деревіли, майже завмирали і все

її єєство опановував страх... тривога... Здавалося їй, що вона не мала б сили навіть палець піднести в своїй обороні... а раптом вона відчула, що в її роті засохло і вона знала, що коли б зайшла потреба кричати, то язик відмовить послуху...

Нестерпну тишу переривало тільки рівномірне цокання годинника та радше приспішене гупання її серця... Холодний піт виступав великими краплями по цілому її тілі... а тоді...

Пані Шпилька почула тихі, обережно ставлені кроки по сходах, нагору.. Він йшов до неї!.. Насторожівши слух, вона дожидала найгіршого...

... а, його кроки наближалися, осторожно, повільно... крок-за-кроком... ще один... і ще один і... він вже біля дверей її спальні! Ще хвилина, двері відчиняться, а тоді...

А тоді?! Її уява вже відтворювала страшну сцену нелюдського злочину, що зараз станеться... Ось він заатакує її безборонну, одиноку, саму в цілому домі...

Саму?.. Так ось чому в нього стільки відваги! Він напевно не посмів би йти до неї, коли б з нею був присутній сильний, великий і кремезний мущина! І здавалося, у безнадійній ситуації — ця думка блиснула, немов спасіння.

— Ох, коханий мій, найдорожчий! — примусила себе пані Шпилька сказати. Голос її звучав якось неприродньо і дивно, та вона продовжувала: — Який ти здоровенний! Який Міцний!

Не відриваючи своїх очей від дверей ні на хвилину, пані Шпилька почала бити руками по подушках.

— Ах, ти брутальнику! — скрикнула вона вже тепер. — Що ти робиш? Та ти ж мене тиснеш, аж болить!.. Що ти монстер якийсь, чи що? Ти несвідомий своєї сили!

Двері не відчинялися! Може він справді повірить що з нею хтось є? Пані Шпилька була певна, що він, притаївшись по тамтій стороні незамкнених дверей, з чимось залізним в руках, підслухував. Коли б тільки їй вдалося його переконати, що з нею хтось є, — була надія, що він піде собі геть. Зрештою, це була одинока надія...

— Йди геть! — крикнула пані Шпилька, заметушившись на ліжку. — Забирайся! Досить! Йди геть, кажу, бо я змучена! Хочу спати!

Сказавши це, пані Шпилька зіскокла з ліжка і з усієї сили загупала по підлозі, і... раптом почула шалений тупіт! Він збігав сходами наділ, гримнув фронтовими дверима, а там побіг чимдуж вулицями... Пані Шпилька стояла хвилину, надслухаючи — а тоді безсильно впала на ліжко і давши сльозам волю, заридала...

* * *

Була майже обідня пора, коли пані Шпилька врешті відважилася зійти наділ. На її превелике диво — нічого не бракувало. Меблі, телевізор, відео, кухонне й інше приладдя — все стояло на своєму місці. Переляканий у відповідний момент вломник, очевидно, дав ногам знати. Не вкрав нічого. Не скористав нагоди.

* * *

Про цю небуденну подію пані Шпилька розказувала в нескінченність. З неприхованою гордістю повторяла вона цю саму історію сусідам, приятелям, знайомим. І мало було таких, які не подивляли б її відвагу, холоднокровну присутність ума в пануванні над собою, та блискучість малощо не геніяльного подвигу... Подивляли і хвалили.

Тільки пан Шпилька ніяковів, опускаючи голову, хоч і кивав нею час-від-часу на знак згоди.

Ніхто навіть не здогадувався, що тільки йому одному була відома ідентичність ,,вломника''. Тільки йому довелося пережити таку несподівану прикрість. Та не тільки прикрість але і неописаний страх, що заставив його стрімголов утікати з власної хати, тої пам'ятної ночі...

Як це сталося, що він, пан Шпилька, став ,,вломником'' і то в своїй власній хаті — він міг би виснити в кількох реченнях:

Фірма, яка його, пана Шпильку затруднювала, висилала його з групою кількох робітників до іншого міста на вечірню зміну. Там вони ночували. Та цим разом, пан Шпилька, справившись завчасу зі своїми завданнями, вирішив зловити останній поїзд домів, знаючи, як його жінка, пані Шпилька, боїться бути самітньою вдома... Та про це вона ніколи не довідається!

СТАНИЦЯ В ТОРОНТО
ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

Загальні збори Станиці відбулися 28 квітня 1991 року з участю 64 членів і двох гостей.

Перед зборами завітав до нас на залю хор школярок зі Львова ,,Писанка''. Дівчата заспівали ,,хлопцям'' три пісні, а ,,хлопці'' зложили для них дарунок — 164 доляри. За це ,,писанки'' прислали гарну подяку — написали, що дякують 164 рази.

Збори відкрив голова П. Дем'янюк о год. 3-ій по полудні. Хвилинною мовчанкою вшановано пам'ять 10 померлих у звітному періоді членів.

Зборами провадила президія в складі: М. Бігус — голова, К. Когутяк і І. Падик — секретарі. У почесній президії засіли капелян о. В. Шараневич, генеральний секретар СКВУ д-р В. Верига, секретар головної управи Братства Б. Климців, голова крайової управи Братства Л. Бабій.

Секретар Станиці В. Швець прочитав звіт з діяльности управи. Влаштовано чотири імпрези:

Зеленосвяточна Панахида. Панахиди відбуваються заходами Комбатанського Комітету.

Панахиду ,,Броди'', за полеглих дивізійників відслужено в церкві св. о. Миколая. Служило 10 отців при численно заповненій церкві. Співав хор ,,Обнова'' під диригентурою П. Бубели. Збірка на Братство ,,Броди-Лев'' дала 334 дол. Після Панахиди відбулася тризна, на якій промовляв д-р О. Сокольський.

Дивізійна ,,Маланка'' відбулась 13 січня 1991 р. з гарним моральним і матеріяльним успіхом.

XXI Крайовий делеґатський з'їзд Б-ва. Станиця, як господар З'їзду, влаштувала успішний бенкет для відзначення 15-ліття існування при Станиці хору ,,Бурлака''. Всі члени хору отримали похвальні грамоти, а диригента й деяких заслужених громадян відзначено Золотим хрестом Братства за особливі заслуги. Бенкет вшанувала своєю присутністю незламний борець за права і свободу українського народу Ірина Калинець, начальник освіти Львівської области.

Крім цього, члени Станиці беруть участь у маршовій колоні під час Панахиди *11 листопада (Poppy Day)* біля Пам'ятника полеглим українським воякам канадської армії.

Фінансовий звіт. Приходів було 6 757 дол., розходів — 9 095, тобто рік закінчено недобором 3105 дол. Більші суми приходів — це 2 790 дол. з членських внесків і 1 787 дол. з імпрез. Значніші розходові суми — це адміністраційні видатки (включно з обіжником) 2 790 дол. і пожертви й допомоги, в які включено спонзорування двох імігрантів до Канади, 4 710 дол.

Звіт ,,Залізного фонду'' прочитав М. Бігус. Приходів було 13 416 дол., а дотацій 5 763 дол. Приходи — це відсотки від інвестицій в трьох українських

кредитівках. Розходи: Фундація св. Володимира в Кракові — 2 000 дол., Т-во української мови ім. Т. Шевченка в Києві — 1 000 дол., стипендії для двох учнів у Бразилії — 713 дол., пожертва на видання творів у Німеччині — 500 дол., зворот Станиці коштів спонзорування іміграntів з Польщі — 1550 дол. Станиця теж призначує з Фонду пожертви іншим організаціям, як хорові ,,Бурлака'', Капелі бандуристів у Детройті, Суспільній службі і ін.

Організаційна референтура провела розпродаж книжки ,,Українська дивізія'' Д.В. Гайке англійською мовою. Книжка подумана для англомовного читача (в тому для дітей й родини дивізійників), які, якщо чули про дивізію, то хіба від Візенталя й Літтмана на телебаченні. Книжка подає справжню історію дивізії.

Суспільна опіка. На списку у Станиці є 12 побратимів хворих чи інвалідів. М. Рудзік і Є. Логаза вдержують з ними зв'язок телефонічно або їх відвідують по домах чи шпиталях, підтримуючи їх на дусі. Як потрібно, то їм теж помагають.

Суспільна служба. Через нашого представника В. Радевича управа втримує зв'язок з Торонтонським відділом Суспільної Служби, щоб подати від нас допомогу, коли потрібно,

Хор ,,Бурлака''. Гарний звіт про працю хору прочитав О. Масликевич. За два роки хор дав 19 концертів, в тому 2 різдвяні, співав на 18 Панахидах, 13 Службах Божих, мав 10 виступів на академіях чи інших імпрезах і 7 шлюбах. Хор дав концерти в Америці — Юніон, Сиракузи, Вашінґтон; їздив до Кіченер. Під час турне в Україні хор співав на Панахиді за полеглих дивізійників при посвяченні наріжного каменя під пам'ятник у с. Ясенові під Бродами. Хор отримав в подарунку національний прапор з ратуші у Львові та привіз подяки ,,за збереження української пісні на чужині''.

Контрольна комісія висловила управі признання за пророблену працю.

Перевибрано, доповнивши новими членами цю саму управу, на чолі з Петром Демянюком.

СВЯТКУВАННЯ СТОРІЧЧЯ УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ

(Канадська Сцена) — В 1891 році Василь Єленяк та Іван Пилипів прибули до Канади, щоб розпочати нове життя на вільній землі. Вони заклали початок іміґрації українців до Канади.

Цього літа канадські українці відзначають своє перше століття в Канаді, яке вони офіційно іменують вшануванням пам'яти свого минулого, привітанням свого нинішнього буття та поглядом у своє майбуття.

Перше українське село було засноване в Една-Стар в Альберті, а через рік туди прибули перші поселенці. Сьогодні мільйони канадців походять з того коріння, з родин чи громад тих першопоселенців.

З-поміж інших запланованих подій цього святкування, яке розпочнеться на День Канади, 1 липня, в Галіфаксі, буде відтворено поселення перших українців. Офіційне відкриття святкування, яке триватиме цілий рік, відбудеться 29 серпня в Едмонтоні.

Святкування проходитимуть в багатьох містах. В програмі свята —

мистецькі виставки і серед них експозиція картин одного з найбільш оригінальних канадських художників Василя Курилика; пересувна виставка ,,100 років українського життя в Канаді'', яка буде показана у Ванкувері, Едмонтоні, Вінніпеґу і Торонто; велика телевізійна вистава про українців у Канаді та меморіял у Оттаві на честь усіх імігрантів Канади — дарунок народу від українців-канадців.

НАГОРОДИ ЕТНІЧНИМ ЖУРНАЛІСТАМ

(Канадська Сцена) — У місяці квітні 12 канадських етнічних журналістів отримали нагороди на бенкеті, влаштованому Клюбом Канадських Етнічних Журналістів і Письменників. На цьому бенкеті почесним гостем був державний секретар і міністер багатокультурности і громадянства Джеррі Вейнер.

Дев'ять річних нагород журналістичного клюбу одержали: Кузкм Адхія і її чоловік Вереіндра Адхія за 20-річну працю в радіопрограмі ,,Сандід Бхараті'' (Музика Індії); Річард Кумбо — за чудовий і довголітній вклад в пресу на мальтійській мові в Канаді; Сібіл Форстер-Рентмейстер — за журналістичну працю в двомовному (німецька-англійська) місячнику ,,Ехо Ґерманіка''; Джон Гасек, письменник — за серію ,,Афтермат оф Тоталітаріанізм'', надруковану у ,,Вінніпеґ фрі Прес'' і газетах Сполучених Штатів.

Українець Роман Колісник одержав нагороду за гуморески, які впродовж багатьох років користуються успіхом в українській пресі; Моніка Ланґ, співредактор ,,Дойче Прес'' — за значний вклад в німецькомовну пресу в Канаді; Анджело Персічіллі, редактор відділу новин телепрограми СФМТ (канал 47) — за висвітлення питань багатокультурности в Канаді; Руді Томік, редактор ,,Грватскі Пут'' — за успішну 30-літню працю в пресі хорватською мовою.

,,Канадська Сцена'' також була представлена на бенкеті як неприбуткова організація, що протягом чотирьох десятиліть подає новини для етнічної преси. Вона отримала три нагороди за кращі статті і радіопередачі, які сприяли розумінню міжнаціональних культур. Нагороди отримали: Роза Чан (радіо) — за радіопередачі на її щоденній програмі CHIN-AM ,,Чайна Войс'', яка прокладає міст між дітьми, народженими в Канаді і в Китаї; Флавія Косма (телебачення, СФМТ) — за її документальний фільм ,,Румунія: країна на роздоріжжі'', що передавалася три рази на телебаченні й викликала кампанію допомоги серед канадського населення румунським дітям; Сібілл Форстер-Рентмейстер (друкування) — за її статтю ,,Що таке Німеччина?'', опубліковану в ,,Ехо Ґерманіка'', яка сприяла взаємозв'язкам між німецькомовними канадцями та іншими етнічними групами.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І-ої УД УНА В ЕДМОНТОНІ

Едмонтонська станиця Братства кол. вояків І-ої УД УНА відбула свої річні Загальні Збори 24-го лютого з присутністю 32 членів. Збори провела президія в складі: о. крилошанин Василь Мартиник — предсідник і Богдан Небожук — секретар. Після відчитання і приняття протоколу з минулорічних загальних

зборів від управи звітували: Б. Небожук — секретар, М. Свистун — касир. М. Зубрицький — орг. реф., Р. Дринич — кольпортер, Д. Радьо Товариський Суд і М. Кучер — голова.

Станиця начислює 65 членів, 46 передплачує журнал ,,Вісті Комбатанта'', в більшості члени вив'язуються із своїх обов'язків, але є певне число, які не беруть участи в праці нашого Братства. Цього року станиця втратила відданого члена і громадського діяча д-ра Ярослава Онуферка, який помер 7-го січня. Б. Небожук склав звіт з поїздки на відвідини цвинтарів в околиці Фельдбаху, де, крім нього, брали участь від нашої станиці Р. Чучман і І. Верхола. М. Свистун повідомив, що більшість членів заплатили свої членські вкладки, усі фінансові зобов'язання супроти Головної Управи виконано, передплата на журнал В. К. вислана на час, крім того, переслано $420 на прес фонд, $150 на інвалідський фонд, $500 на подорож хору ,,Бурлака'' в Україну. Кінцевий звіт склав голова М. Кучер. Він згадав про зеленосвяточну Панахиду, вшанування річниці бою під Бродами Панахидою та товариською стрічею та його доповіддю присвяченою цій річниці. Станиця брала участь в імпрезах та святкуваннях української громади міста Едмонтону, якими були: річниця смерти ген. Р. Шухевича, чорнобильська аварія, Український День, свято Покрови з відміченням 45-ліття створення Української Національної Армії, річниці Листопадового Зриву та Свята державности. М. Кучер брав участь в 21-ім Делегатськім З'їзді нашого Братства в Торонті, на якім були перевибрані до Товариського Суду від нашої станиці М. Кучер, З. Прокоп і П. Дацків. На закінчення М. Кучер звернувся до присутніх із закликом долучитися до перепроваджених збірок на фонд ,,Вістей Комбаната'', Фонд Дітям Чорнобиля і закуплення книжки май. Гайке.

На внесок голови Контрольної Комісії З. Прокопа, уділено абсолюторію уступаючій управі і, на його внесок, вибрано нову управу в слідуючім складі: М. Кучер — голова. Р. Чучман — заступник голови, Б. Небожук — секретар, М. Свистун — касир. П. Ґулька і І. Лошук — орг., прапороносці — Р. Дринич і В. Бойко — кольпортери; крім того, до управи ввійшли ще: М. Левицький, В. Думанський, С. Боєчко, Д. Радьо, І. Вархола, М. Блавацький, З. Прокоп, М. Зубрицький, М. Боднарук, В. Багнюк, станичний капелян о. В. Мартиник.

Збори закінчено відспіванням ,,Не пора''.

Б. Небожук

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ — УД УНА В СТ.КЕТЕРИНС

Цьогорічні Загальні Збори станиці відбулися в приміщеннях школи ім. княгині Ольги 14 лютого 1991 о год. 1:30 по полудні. Присутніх було 16 побратимів (на всіх 27 членів.) Голова станиці Омелян Гаврилишин попросив присутніх вшанувати пам'ять Костя Мартинишина, одного з найбільш карних членів нашої станиці, який відійшов на вічний апель, а також всіх померлих членів станиці. Після прочитання і прийняття порядку Зборів вибрано Президію в складі: Василь Михаськів — голова, Володимир Павлусь — писар і, як член, Василь Рекуляк, новий член, що перенісся до Ст. Кетеринс з Судбур. Його

привітали присутні рясними оплесками.

З минулорічної діяльности звітували всі члени попередньої Управи, а голова станиці Омелян Гаврилишин звітував про участь нашої станиці в громадських, політичних та суспільних ділянках на терені Ст. Кетеринс. Організовано в уніформах взяла станиця участь в Панахиді в 40-кову річницю смерти ген. Тараса Чупринки, в Панахиді за героїв в часі Зелених Свят, в Панахиді за поляглих членів Дивізії під Бродами, в святкуваннях днів Незалежности і Соборности. В дні 29 липня дуже вдало відбувся наш пікнік, з якого увесь дохід в сумі $352,35 вислано до СКВУ для дітей Чорнобиля. Сходини станиці і пікнік відбуваються в приміщеннях школи ім. княгині Ольги при парафії св. Кирила і Методія, парохом якої є о. д-р Микола Комар, великий патріот. Він не лише дуже прихильно ставиться до праці станиці, але й пропаґує добре ім'я Дивізії, і в річницю боїв під Бродами виголошує високопатріотичні проповіди. Тому в часі спільного Свяченого парафії голова станиці Омелян Гаврилишин вручив йому Золотий Хрест Заслуги від Головної Управи Братства. Такими ж Золотими Хрестами Заслуги були відзначені в часі концерту Незалежности і Соборности України побратими Володимир Павлусь і Ілля Сенькусь. Обидва вони є карними членами станиці і щиро працюють в наших громадських і політичних організаціях. Ілля Сенькусь працював в станиці Торонто, співає в хорі ,,Гомін'', дякує в церкві, а Володимир Павлусь працював довгі роки в станицях в Судбурі, Тандер Бей, очолював Комітет побудови пам'ятника на могилі о. Степана Столярчука в Ніяґара Фалс. Повідомив голова членів також про відзначення річниці 100-річчя поселення українців в Канаді громадою Ст. Кетеринс і про участь нашої станиці в святкуваннях і виданні пропам'ятної книги.

В дальшому Контрольна Комісія уділила абсолюторію уступаючій Управі і приступлено до вибору нової Управи. На внесок Л. Сьолковського переобрано ту саму управу в складі: голова — Омелян Гаврилишин, заст.голови — Михайло Лисюк, писар — Добромир Казанівський, касієр — Кость Фіцик, член — Василь Михаськів, член — Михайло Денис. Голова Контрольної Комісії — Михайло Чорнописький, члени Контрольної Коміії — Франко Салітринський і Ілля Сенькусь; прапороносці: Петро Піжицький і Богдан Криницький; представники до КУК: Омелян Гаврилишин і Петро Піжицький; відвідування хворих: Василь Катериняк і Людвік Сьолковський.

Голова Укр. Чорноморського Дому В. Михаськів підкреслив, що під вмілим головуванням Омеляна Гаврилишина наша станиця має дуже добре ім'я і є високо цінена в громаді Ст. Кетеринс, і побажав і надальше такої жвавої праці.

Відспіванням ,,Не пора'' Збори закінчено.

Д. Казанівський — писар

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА У ВІННІПЕҐУ

40-ві річні Загальні збори відбулися 17 березня 1991 р. в залі церкви св. Андрея, в присутності 42 членів. Збори відкрив голова Олесь Загорода, вітаючи присутніх, та попросив встати й мовчанкою вшанувати пам'ять побратимів, які відійшли у вічність.

Вибрано президію: д-р Р. Бучок — голова, Л. Кральна — секретар, д-р

Р. Романович і проф. М. Тарновецький — члени.

М. Мисько, секретар минулорічних зборів, прочитав протокол, який без змін схвалено. Звітували поодинокі члени, які вив'язалися із своїх завдань. Після звіту Контрольної комісії звітував голова О. Загорода. Він подякував за віддану працю членів у своїх функціях та послух супроти зверхників. Рік 1990 був активним роком. Наші делеґати-представники завжди були присутні в різних національних та церковних святкуваннях із нашим прапором. «Хочеться працювати, якщо є згода та співпраця між членами управи й членством, — казав він, — та нехай так залишається на майбутнє. Щира подяка паням-подругам за їх поміч, а особливо пані Іванчик.»

Цьогорічна коляда пройшла успішно, а прихід в сумі 6432 дол. призначено для дітей чорнобильської катастрофи. Про це була згадка М. Романюка в пресі.

Проф. М. Тарновецький, член управи Товариства Прихильників Руху, вияснив про різні дороги допомоги Україні.

Після дискусії над звітами, Загальні збори висловили признання управі за її працю. На пропозицію д-ра Р. Бучка, перевибрано управу з деякими змінами. Не кандидували М. Мисько, І. Нестор та М. Кащій. Їхнє місце заступили Я. Дибайло, М. Лісак та М. Семеґин — вільні члени управи.

Перевибраний голова щиро подякував за довір'я й запевнив про дальшу працю управи в наступному році. 1991 рік є повний різних святкувань: 100-ліття поселення українців в Канаді, 40-річчя від заснування Станиці Братства й інші святкування, в яких ми завжди беремо участь.

М. Романюк прочитав статтю з України, написану щирим патріотом, його односельцем із Ясенова, який попав у полон у дивізійному мундирі, перебув совєтську неволю, а тепер перебуває у бідному положенні.

Д-р Р. Бучок закликав усіх до співпраці та пам'яти, щоб завжди звертатись очима до України, яка очікує від нас помочі. В майбутньому заплановано відбути Конґрес Українців Католиків у Львові, а ми, колишні вояки, плянуймо поїхати у рідні сторони та разом з нашими братами відсвяткувати цю подію. Збори закінчено піснею «Не пора...»

Славко

ВІДЗНАЧИЛИ 85-ЛІТТЯ ПОБРАТИМА

Каже приповідка, що старий вояк ніколи не вмирає — він ,,відходить у відставку''. Зенон Ґоїв, довголітній член Управи Станиці Братства в Дітройт, Міш, бувший учасник боїв під Бродами й Фельдбаху, її перший прапороносець, ще довго не збирається вмирати, а тим більше ,,відходити у відставку''. Повний енерґії, цікавиться подіями українського життя в діяспорі, а тим більше в Україні.

Зліва: Михайло Ніньовський, Мирон Воронович, Зенон Ґоїв (ювіляр), Мирослав Прийма.

Заходом друзів-дивізійників, зорганізовано приняття, для відзначення 85-ліття дня уродин Зенона Ґоїва в четвер, 23-го травня 1991 року, в залі Українського Культурного Центру. Святковий вечір відкрив Мирослав Трешневський, вітаючи ювілята, численно зібраних побратимів й близьких приятелів, накреслив його життєвий шлях: Зенон Ґоїв народився в Снятині, теперішньої Івано-Франківської области. Батько працював в українській щадниці ,,Прут''. В родині було шестерно дітей, трьох синів покінчили високі школи. Зенон був завжди веселої вдачі, непосидющий, любив бавитися у ,,військо''. Після матури був покликаний до польського війська, де скінчив підстаршинську, а опісля пішов до старшинської школи, яку закінчив в ранзі підхорунжого-,,плютонового''. Польський шовіністичний уряд не давав можливости українцям авансувати у військовій кар'єрі. Зрезиґнований Зенко залишає військо й знаходить працю в різних українських установах. В 1939 році був зобов'язаний голоситися два рази в тижні в польській поліції аж до розпаду Польщі.

Михайло Ніньовський, теперішній голова Станиці, навів кілька цікавих споминів з вишкільних днів Дивізії в Гайделягрі і його перше знайомство з

Зенком в 11-ій вишкільній сотні. Мирослав Трешневський відчитав листа від редактора Михайла Бажанського — товариша Зенка з дитячих літ у Снятині. У свойому листі редактор Бажанський чи не найкраще змалював портрет особи Ювілята: ,,Він, як і його родина — це справжні українські патріоти. Патріотизм глибоко передався і йому. Він піддержує конструктивні, всегромадські діла. Вірний своїй церкві, виконує всі обов'язки справжнього українського громадянина в діяспорі. Зенон, як і його покійна дружина, це щирі жертводавці. Не тільки жертвують на свою церкву, вони не забувають скласти свій гріш на допомогу рідним вдома, тут, не забувають про рідну школу, виховні організації, та відомі українські інституції, як НТШ, Українська Енциклопедія, а особливо на український Гарвард, якого Зенон і його дружина Ярослава стали меценатами. Велику частину свого часу присвятив видавництву ,,Снятин'', як його скарбник''. — Закінчує свойого листа: ,,Зенон Ґоїв є прикладним громадянином всієї України в діяспорі, й там вдома. Вірний своїм постановам, правдомовний і чесний та дружній у свойому оточенні''.

Далі Богдан Сердюк й Осип Ворик вручили Ювілятові ''Золотий Хрест за особливі заслуги'', виданий Головною управою Братства, на рекомендацію Управи Станиці.

В мистецькій частині забавляв присутніх Ярослав Стеткевич, котрий на своїй усній гармонійці вигравав дивізійні й побутово-ліричні пісні. Зчерги, Богдан Левицький і Ярослав Кривий поділилися з присутніми своїми спогадами про Зенона Ґоїва з дивізійних часів, як рівнож часу полону в Аувербаху.

Згодом Мирон Воронович і Мирослав Прийма вручили Ювілятові портрет із дивізійною відзнакою, дарунок Управи Станиці Братства.

Зенон Ґоїв подякував організаторам вечірки, гостям й друзям-дивізійникам за їхню участь у вечірці відзначення його 85-ліття народин.

Щасти Боже многих і щасливих літ нашому Ювілятові, Зенонові Ґоєві!

Мирон Воронович

LENCZYK UKRAINIAN TRANSLATION COMPANY

43 Plexfield Road, RUGBY, Warwickshire CV22 7EN.
Tel.: (0788) 814646

Українське державно зареєстроване бюро, якого власниками є два кол. вояки Першої Дивізії Української Національної Армії, полагоджує скоро і солідно такі справи в країнах: Німеччина, Австрія, Велика Британія:

Прохання про німецькі старечі пенсії для осіб, які покінчили 65 років життя
Прискорені пенсії для жінок, які покінчили 60 років життя
Івалідські пенсії
Вдовині пенсії і пенсії для вдівців
Прискорені пенсії для осіб, які закінчили 63 роки життя
Австрійські пенсії
Пенсії з Великої Британії
Інвалідські пенсії для колишніх вояків Української Національної Армії.
Старечі і вдовині пенсії для жінок на рідних землях
Спровадження рідні з України на тимчасовий побут у Великій Британії

Просимо звертатися до нас по анкети на запрошення. Ми висилаємо в Україну всі потрібні інстукції і адреси, щоб улегшити приїзд до Великої Британії.

Радимо особам, які ще не є на пенсії, перевірити завчасу як стоїть справа з їх німецьким обезпеченням, беручи під увагу це, що війна скінчилася 45 років тому і, що після певного часу папери прямо нищать. Це відноситься також до осіб, які працювали в Австрії.

Так як кол. Західна і Східна Німеччина тепер стали одною державою, особи, які працювали на території кол. Східної Німеччини, можуть тепер також вносити прохання на німецькі пенсії.

Ми полагоджуємо справи пенсій навіть для таких людей котрі не зберегли ніяких документів з Німеччини.

Ми не вимагаємо ніякої заплати аж доки не одержимо пенсії.

П'ЯТА РІЧНИЦЯ ЧОРНОБИЛЯ

З ініціятиви СКВУ, українська громада Торонта відмітила - річчя чорнобильської катастрофи маніфестацією у Maple Leaf Gardens і походом до будинку парляменту. Наша Станиця взяла активну участь почесною стійкою з прапором, яку держали І. Крупка, М. Василик і М. Засідко, а М. Рудзік був у почоті, що супроводжував головного промовця Л. Лук'яненка й інших промовців на сцену. Гарно й дуже добре проводив всією імпрезою кол. посол А. Вітер. Добру й гарну промову виголосив Д. Лук'яненко.

Здавалося б, що така подія в час великих зрушень на нашій батьківщині згуртує нашу громаду в такому числі, що те приміщення не помістить усіх. Це ж треба зрушити совість нашого неукраїнського окруження і довести до його свідомости загрозу небезпеки, що висить не тільки над Україною — небезпека нового ядерного вибуху не знає ні політичних, ні географічних границь. Нашою маніфестацією ми виявляємо свою солідарність з рідним краєм й нашими

рідними. З жалем приходиться ствердити, що наші сподівання не здійснилися. В імпрезі взяло участь приблизно 6 тисяч осіб. Це не дуже похвально для нашої громади.

До недоліків імпрези можна вважати перевантаження мистецькими виступами. Всі вони були добрі й гарні, скромно кажучи, але краще, щоб були коротші бодай наполовину. Непростимим огріхом треба вважати, що ,,неголовні'' промови продовжили час програми бодай на одну годину.

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ ,,БРОДИ — ЛЕВ'' ЗЕЛЕНОСВЯТОЧНА ЗБІРКА 1990 р.

З С А

1. Амстердам .... $ 100.00
2. Вашінгтон, Д.К. 55.00
3. Гартфорд 279.00
4. Дітройт 435.75
5. Кенморе 200.00
6. Клівленд 1,000.00
7. Лігайтон 132.00
8. Норт-Порт 187.10
9. Нюарк 437.75
10. Нью-Йорк 1,101.50
11. Ню-Гейвен — Бріджпорт 241.50
12. Рочестер 55.00
13. Чікаго 1,367.35
14. Філядельфія 1,384.35
15. Ютіка 164.00

разом **7,140,30**

К А Н А Д А

1. Вінніпеґ .... кан. $ 214.00
2. Гамільтон 250.00
3. Едмонтон 150.00
4. Кальґарі 100.00
5. Монтреаль 200.00
6. Лондон 85.00
7. Оттава ....— —
8. Саскатун 50.00
9. Ст. Кетерінс 50.00
10. Студбурі ....— —
11. Тандер Бей 80.25
12. Торонто 334.00

разом **1,513.25**

Дякуємо Управам та членству Станиць Братства 1 УД УНА за організування Зеленосвяточних збірок та щира подяка нашій жертовній громаді за пожертви.

Управа Братства ,,Броди — Лев''

П о д я к а

В пам'ять сл. п. Степана КОНРАДА, кол. учасника Визвольних Змагань Українського Січового Стрільця та звітодавця 1-ої Української Дивізії УНА Його дружина ВП. Пані Каролина Конрад пожертвувала на охорону воєнних могил суму ам. дол. 100.00. Щиро дякуємо Пані Конрад та цією дорогою складає щирі співчуття з приводу відходу у вічність її подруга життя.

Братство Охорони Воєнних Могил ,,Броди-Лев''

З нових книжок

Ярослав Качай

«КҐБ ВНУТРІ»

(''KGB — The Inside Story'', by Christopher Andrew and Oleg Gordievsky; Harper Collins, Publisher.)

В цій виданій в 1990 році, книзі, яка має 776 сторінок, розглядається закордонна й до певної міри внутрішня діяльність КҐБ від Леніна до Горбачова. У цій книзі в деталях описані спроби розвідувальної та підривної роботи цієї нелюдяної інституції.

КҐБ — це остання назва цих секретних органів безпеки й розвідки Совєтського Союзу, відомих під іншими назвами, які на протязі 70 років свого існування знищили в жорстокий спосіб мільйони невинних людей і уявних «ворогів народу», а найбільше українців.

Характериними рисами КҐБ є засекреченність, параноя, дезінформація, брехня, терор й неуцтво. КҐБ має велику сітку шпигунів за кордоном, а сьогодні в західній Европі діє понад 700 агентів. Крім шпигунської роботи, КҐБ теж ширить за кордоном дезінформацію. Закордонні аґенти висилають до центру в Москві звіти із своєї діяльности, які оцінюють знавці від даної країни. Ці «експерти», не добре обізнані із західньою ментальністю, часто з таких звітів роблять фальшиві інтерпретації та висновки, що кілька разів довели до «холодної ввійни» з Заходом.

Внутрі країни КҐБ проявив найбільшу свою діяльність за часів Сталіна, меншу за Брежнєва. Наслідки тої «діяльности» всім відомі.

КҐБ — це спадкоємець попередніх секретних служб, які існували від початків Московської імперії, почавши від Івана Грізного. Він заснував в 1565 році секретну поліцію, назвавши її «опричниками». Було їх тоді около 6000. Поліцаї одягалися в чорні уніформи й їздили на чорних конях. (КҐБ змінило чорні коні на автомобілі — «чорні ворони».) Відзнакою «опричників» були голова пса і мітла. Вони мали, як пси, винюхувати «ворогів народу» і, як мітла їх вимітати. За Петра Великого назву тої секретної служби змінено на «Приображенський пріказ», а згодом, аж до часів Леніна, — «охранка». «Приображенскій пріказ» вже за Петра Великого мав своїх аґентів за кордоном. Вони пірвали у Варшаві козацького полковника Григора Герцика (він був жидівського походження), який з гетьманом Мазепою, по програній битві під Полтавою, залишив з ним Україну. В 1717 році вони пірвали з Гамбурґу високого козацького старшину й родича Мазепи Андрія Войнаровського. Їх обох вивезено до Росії, де їх ув'язнено й знищено.

Під сучасну пору КҐБ начислює понад 600 тисяч членів. Розпоряджаючи величезними сумами грошей, КҐБ купує за кордоном людей, які продають йому важливі секретні документи й винаходи своїх держав, наприклад, американські Ґрінґлянси й родина Вокери, англієць Кім Філбі, через якого загинуло багато наших молодих патріотів. Після його розкриття він втік до СССР, де помер

в 1988 році. В пам'ять Філбі СССР видав в 1990 році поштову марку з його портретом.

На початку 1980-их років центр в Москві прийшов до висновку, на основі звітів своїх шпигунів, що ядерна війна не минуча й до неї приготовувався з вірою, що Захід робить це саме. Тому він наказав своїм аґентам у Британії та Америці слідкувати за «ознаками» приготувань до такої війни, як от: як довго горять світла в державних будинках, чи не відбувається нагромадження крови, потрібної для поранених вояків; чи пані Тачер часто зустрічається з королевою Британії. Цей приклад доказує наївність і параною людей які керують «центром».

Автори книги теж згадують про різні політичні вбивства, організовані КҐБ, між ними й про вбивства С. Бандери й Л. Ребета.

За Горбачова, якого КҐБ висунуло на генсека партії, найважливішою стала індустріяльна шпіонажа. До неї приймають людей тільки з відповідним технічним вишколом.

У великій бібліографії знаходимо свідчення генерала Л. Григоренка, які досьогодні є засекречені й уважаються за одні з найважливіших авторитетних джерел.

Дещо про авторів. Крістофер Андрю випускник Кембджського університету в Англіїї, автор інших праць про англійську розвідку, а Олег Ґордієвський був полковником КҐБ, який працював через довший час в Англії та рівночасно через 11 років співпрацював з англійською розвідкою. В 1985 році він утік на захід.

Недовір'я, підозріння, брехня й параноя — це характерні риси російської ментальности, тому нам, українцям, треба про це пам'ятати й їхнім обіцянкам не дуже вірити.

ПЕРШЕ І ДОСІ УНІКАЛЬНЕ ВИДАННЯ:
,,Українські військові відзнаки''; видав Ярослав Семотюк
Ukrainian Military Medals by Jaroslaw Semotiuk

Врешті появилося видання, яке в інших народів існує десятиліттями чи може й сторіччями, — добре опрацьоване видання-альбом всіх відомих українських військових орденів, хрестів й медалів, як теж і ветеранських емблем та відзнак. Всі вони надруковані в оригінальній величині та кольорах. Подані теж короткі описи й дати випуску.

Це в дійсності два окремі видання — українською мовою (3 тисячі) та англійською (2 тисячі) для архівів, бібліотек та колекціонерів.

Здійснилася ідея Ярослава Семотюка, який вложив багато праці й своїх грошей. Вийшли ці два альбоми в діяспорі, бо плекання української військової традиції, як звичайно, в Україні не дозволялось, хоч тепер знаходить воно велике зацікавлення.

,,Вжиток емблем і відзнак в Україні сягає сивої давнини, — пише Ярослав Семотюк у вступі. — Ще за княжих часів представники різних значніших родів мали свої родові відзнаки чи герби... Пізніше за козацьких часів, в Україні не існувало централізованого уряду, що видавав би нагрудні чи інші відзнаки. Проте військові з'єднання, полки й сотні мали свої власні прапори

різних кольорів і розмірів... Щойно в нашому столітті українські військові відзнаки стали набувати знайомих нам форм.

Новітнє українське військо було започатковане створенням Леґіону Українських Січових Стрільців (присяга 3.9.1914 р.), а пізніше — Армії Української Народньої Республіки та Української Галицької Армії. Під час існування Української Самостійної Держави в 1919 році були вироблені закони, грамоти та проєкти бойових хрестів та медалів на стрічках чотирьох ступенів — разом сім штук. Однак через тривалий безперервний воєнний стан, ці відзнаки не були випущені. Тому більшість пізніших випусків — це пропам'ятні відзнаки, призначені для усіх учасників даних військових формацій чи окремих бойових акцій, а згодом і для відмічення ювілейних річниць цих формацій чи ветеранських організацій.

Згодом виникли нові українські військові формації: Карпатські Січовики (1938 р.), Українська Повстанська Армія, Українське Визвольне Військо та Українська Дивізія ...''

Усіх основних репродукцій орденів, медалів й інших відзнак в альбомі є 67, а поодиноких кольорових малюнків — 155.

Малюнків з відзнак Української дивізії та Братства кол. вояків є 25, а Об'єднання б. Вояків-Українців у Великій Британії — 15. В альбомі поміщено відзнаки Армії УНР, УСС, УГА, Корпусу Січових Стрільців, Українського Козацтва, Спілки Визволення України, Буковинського Куреня, Союзу б. Українських Вояків в Канаді, УПА, Українського Вільного Козацтва, Леґіону полк. Романа Сушка.

Тут теж читач знайде інструкції, як носити відзнаки й як їх зберігати нащадками тих воїнів, які ними були нагороджені.

Видання цього альбому на часі, особливо в сьогоднішній час відродження в Україні, і тому видавцеві Ярославові Семотюкові, колекціонерови й ентузіястові збирання української символіки, належиться велике признання. Це фахово опрацьоване й люксусове видання повинен набути кожний ветеран і діти чи внуки колишніх воїнів, що померли. Ці відзнаки не тільки можна оглядати з приємністю, але вони мають велике значення для молоді й тих, що про ділянку української військової традиції мало знають.

Р. Колісник

,,ДИВІЗІЙНИМИ СТЕЖКАМИ''

Ім'я Степана Мединського відоме як громадського діяча української громади в Лондоні, Онтаріо, але й як дириґента хору, церковного дяка, активного дивізійника та автора численних репортажів та спогадів поміщених на сторінках української преси.

Недавно, як Різдвяний дарунок, я одержав невелику книжечку споминів Степана Мединського п. н. ,,**ДИВІЗІЙНИМИ СТЕЖКАМИ**'', Торонто 1990 р., яку ,,як доказ пошани і любови до батька'' видали його діти: Оля, Андрій, Марійка і Михась. Такі, гідні наслідування вчинки — рідко трапляються серед нашої громади, а видання цих споминів зробило велику приємність батькові та й не одному читачеві. Велику приємність справила ця чепурна книжечка на мене і численних читачів, а особливо дивізійників.

Книжечка, розміром 137 сторінок, складається з 22-ох розділів.

Спомини, як і статті С. Мединського, читаються дуже легко, в них автор глибоко відчуває дух життя і це старається передати читачеві. Підбір слів, послідовність подій, широко розмальована панорама Другої світової війни, описи щоденного вояцького життя з великою дозою гумору, захоплюють читача своєю правдою про щоденний труд і піт вояка.

Ці спомини мають свій початок з червня 1944 року, коли фронт стояв над рікою Стрипою і коли більшість нашої молоді з-під фронтових теренів були вислані німцями копати окопи, на роботу до Німеччини або до Дивізії. Українська Повстанська Армія в той час вже сильно діяла на всіх територіях Західньої України, але через пересувний фронт не могла приймати тисяч переселеної молоді із фронтової смуги. З уваги на це був виданий наказ організації, що краще як йти на будову фронтових ліній чи на роботи до Німеччини, молодь може вступати в ряди Дивізії ,,Галичина''.

Так знайшовся в рядах Дивізії Степан Мединський і з Дивізією перейшов вишкіл в Німеччині, відбув протипартизанську кампанію на Словаччині та Югославії. З Дивізією воював на східньому фронті в Австрії під Фельдбахом, біля Грацу, і з нею після капітуляції Німеччини 8 травня 1945 р. здався англійцям в полон біля Шпіталю над Дравою. Вивезений англійцями спершу до Белярії, а відтак до Ріміні в Італії, щойно по двох роках перевезений на Брітанські Острови, де ще після півтора року був звільнений.

Моє перебування в Дивізії, часто схрещувалося з перебуванням Степана

Мединського. Прибули ми до дивізії майже в той сам час, хоча мене тоді післано до Польово-запасного Куреня під Бродами, але на Словаччині я був у штабі того самого куреня що й автор. Я брав участь у тих походах, що й автор, воював у тім самім полку на фронті.

Полон я пережив разом з ним. Брали ми також участь у громадському житті Англії — в Союзі Українців у Великій Брітанії в Об'єднанні вояків у Вел. Брітанії, але познайомились і заприязнились ми щойно в Канаді.

Тому читав я ці спомини ,,одним духом'' і навіть прочитавши їх я довгий час сидів і роздумував над описаними подіями. Їх я призабув і щойно автор пригадав мені, навіть подавши багато дат.

Ще раз перечитую деякі сторінки споминів **,,ДИВІЗІЙНИМИ СТЕЖКАМИ''** і відчуваю любов його дітей до свого батька. Цю неприховану синівську любов і респект до свого батька теж дуже чітко виявив автор на початку своїх споминів. Відходячи до Дивізії ,,Галичина'': ,,Я поцілував батька в руку і затиснувши уста, пішов.''... ,,Бідний батько. Чи відчув він тоді, що це вже останній раз він мене бачить?..'' Яке глибоке пережиття — цей образ прощання сина з батьком...

Пиши далі, друже Степане! Пиши про полон, про побут в Англії, про життя в Канаді, про свою родину і громадську діяльність...

Остап Сокольський

УНІВЕРСИТЕТ ВИДАВ КАТАЛОГ КНИГ З УКРАЇНСЬКОЇ ТЕМАТИКИ

(Канадська Сцена) — Готуючись до святкування 100-річчя поселення українців у Канаді, видавництво Торонтського університету видало каталог книг української тематики. До нього входять такі видання: Орест Субтельний ,,Історія України''. І і ІІ томи університетського монументального видання ,,Енциклопедія України'' і ,,Канадські українці'' під редаґуванням Стелли Гринюк і Любомира Луцюка. Каталог містить вісімнадцять найменувань. Його можна придбати за адресою: University of Toronto Press, 10 St. Mary St., Suite 700, Toronto, Ontario. M4Y 2W8. (416) 976-4738.

В НОВОМУ АТЛАСІ — 22 ЕТНІЧНІ ГРОМАДИ ТОРОНТА

(Канадська Сцена) — В місті Торонто проживає 73% населення, рідна мова яких португальська, і 61% населення — в'єтнамці. У Скарборо понад 50% македонців, а у місті Норт Йорк 81% мешканців, що розмовляють їдиш.

Ці факти відображено у публікації, яку можна було б перекласти на українську мову як ,,Атлас рідної мови мешканців Торонта'' (Mother Tongue Atlas of Metropolitan Toronto, Volume 3), недавно виданий урядом Онтаріо. Атлас укладено на основі перепису населення 1986 року. Матірна мова це перша мова, яку діти починають вивчати змалку і продовжують розуміти все життя.

Групи мов поділяються на: арабську, прибалтійську Еестонська, латвійська і литовська), китайську, англійську, французьку, німецьку, грецьку, індо-іранську (бенгальська, інді, перська, пенджабська, сінґаліс, урду), італійську, корейську,

македонську, угорську, нідерляндську (датська), флямяндську, еспанську, таґалоґську, українську, в'єтнамську, юґославську (хорватська, сербська, словенська), їдиш.

На картах зображено географічне розташування кожної групи ,,рідної мови''. Публікація також вміщує економічні і демографічні показники кожної групи.

Міністер Громадянства Онтаріо Елайн Зємба сказала, що атлас є цінним знаряддям як для уряду, так і для громад в дослідженні, плянуванні програм і політичному та соціяльному розвитку.

Придбати книжку можна за 33 дол. від: Publications Ontario, 880 Bay Street, Toronto, Ontario. M7A 1N8 , Tel. (416) 326-5300), а за межами Торонта дзвонити безплатно 1-800-668-9939.

Нам пишуть

В. Ґоцький

МОЯ ВІДПОВІДЬ РОМАНОВІ СТАРОСОЛЬСЬКОМУ

Насамперед треба пригадати, що саме Р. Старосольський, автор допису у ч. 2. ,,Вістей Комбатана'' п.н. ,,Помилки, поправки, доповнення'', в якому доповнює дещо і опрокидає дещо більше із моїх споминів ,,На другому етапі'' — це той сам Р. Старосольський, який в таборовій газеті ,,Наші Будні'' редаґував сатиричну частину п.н. ,,Бий! Я його знаю.'' Мабуть, це й спричинило, що й у відношенні до моїх особистих спогадів, він застосував таку саму мірку. Через те в дописі більше ,,бий!'', ніж ''я його знаю''. А шкода. Бо Роман багато більше знав і запам'ятав, ніж я, що стояв здалека від таборового культурного життя. Так він справді багато речей справляє, а ще більше доповняє, що коли хтось захоче писати історію наших таборів, то обов'язково буде мусіти зачерпнути деякі дані із його допису.

Біда в чому іншому. Цікаві й важливі факти так тісно пов'язані саме з отим ,,бий, я його знаю'', що трудно читачеві вгадати чи справді Роман С. ставиться до автора спогадів як до приятеля, чи як до особистого ворога, якого треба лиш лупити? Та це вже приватна справа Р.С. й лише він один може на неї відповісти. З цілого його допису виходять такі чотири засадничої натури закиди:

Перше, й найважливіше, що я неправильно насвітлив наше таборове життя.

Друге, що я несправедливо оцінив працю деяких людей.

Третє, що я повинен був не згадувати ,,компасівки'', бо це приносить ганьбу нашому вояцтву.

І четверте, що злосливо неправдиво висловився про сотника Панчука.

Решта замітів — це на сумлінні Р. С. хай залишиться, бо це чисто персональні ,,кольки''.

* * *

Чи я справді неправильно представив наше таборове життя — то на це я маю десятки листів з подякою, з доповненнями тощо. Ні один читач і наш

колеґа по таборуванні не зробив такого закиду. Та тут є ще інша справа. Я не старався писати історії нашого табору, в якій було би документально зафіксоване все його життя. Я писав особисті мої переживання на тлі нашого табору.

Отже, я писав про те, що я знав або сам був учасником. Що я міг несправедливо оцінити деяких друзів, то я того свідомий і у вступному слові я за це просив вибачення. Але я належу до людей, які не люблять з кадильницею бігати, щоби всі бачили та чули. Це не мій стиль. Людей сприймаю такими, як їх бачу, розумію. Я далекий від того, щоби комусь щось пришивати. Це теж не моя вдача. Тут, мимоволі, мушу вернутись до персональних справ. Факт, що комендант А. Гавірко переніс мене з маґазину до загальної канцелярії, це для мене ані аванс ані догана. Не в тому річ. Річ у чому іншому, й про це я в інших місцях згадував. Йдеться про спосіб проведення того перенесення. А. Гавірко ані мене не попередив, ані не запитав, чи я не маю нічого проти такого перенесення. Переніс і все. Мені ж заявив, що робить це на вимогу англійського одягового старшини кап. Батерсби. Про те, пане Романе, йшлось, що на вимогу першого-ліпшого англійця, не питаючи про мою згоду, — мене перекинуто, як зайвий кусок поліна.

А моє огірчення викликав той факт, що до наших внутрішніх таборових справ вмішуються чужинці, а наш комендант, замість оборонитись, їм ще потурає. Така сама процедура була повторена, коли мене у Вульєроксі звільнено зовсім, а передано мої функції Вітошинському — теж буцім то на вимогу англійського коменданта. Знов не мій особистий жаль, але ота сліпа й без застанови постава коменданта Гавірка супроти англійців, мене боліли й болять донині. Що ми не керуємось своїми законами, але даємо собі добровільно накидати чужу волю.

Також я не винен в тому, що А. Гавірко зі всіма був товариський, приязний. У відношенні до мене завжди прибирав зверхню поставу, може не так зверхню, як холодно службову.

А коли б я не згадав про ,,компасівку'', то я був би вже таки брехуном. Історикові може не потрібно про це згадувати, але це були мої особисті спомини. А ,,компасівка'' була славна на цілий Мідленд, як колись ,,рімінське золото''. То як про неї не згадати? Зрештою, я її перехворів таки добре. То аж незручно не згадати. Згадувалось про ,,козачі суди'', згадувалось про ,,чорну раду'', то чому не згадати про котів та про ,,компасівку''? Дайте мені, пане Романе, хоч один речевий доказ, чому не треба було згадувати.

І врешті, найважливіше, чому я ставився до сот. Б. Панчука з певним недовір'ям, а то й осудом. Коротко, тому що багато з нас не мали нагоди запізнатись з його поглядами, з його діями. Я, на нещастя, таку нагоду мав.

Поперше, сотник Панчук, такий якого знає більшість із його виступів перед вояцтвом та його потягнень організаційних — це людина, якої ми досі в житті не стрічали. Модерний українець, з широкими контактами серед англійців. Швидкий у вирішуванні, консеквентний у виконуванні. З усіх людей, які відвідували нас в Ріміні, цей одинокий подавав надії, що дивиться на речі реально, менше говорить, а більше робить. Тому ми ним були захоплені. Але коли в розмові в редакції ,,Життя в таборі'' ми поставили йому питання, як англійці сприймають боротьбу в краю та які мають пляни щодо України, —

то його відповідь нас облила ведром холодної води. Про якусь боротьбу в краю англійці нічого не знають. А супроти України мають свої пляни. Коли ж ми його запитали, чи він, маючи доступ та приязні відносини по міністерствах, не може якось впливати на зміну їх наставлення, то він нам сказав твке: ,,Я сам дуже мало знаю. Мені ніхто ніяких матеріялів не дає, тож компромітувати себе я не буду''.

Подруге. Коли ми були вже в Англії, коли почалась підготова до включення нас, полонених, в члени СУБ, то Панчук в приватному товаристві висловився:,,Як я буду мати в руках Дивізію, тоді мені легко вдасться опанувати решту еміґрації''. Ходило про те, що Панчук хотів у Лондоні створити центр всієї нової еміґрації, очевидно, під його проводом. Але всі теж знали вже тоді, що Панчук, хоч вихований у націоналістичному середовищі Канади, тепер афішував себе завзятим оборонцем УНР на еміґрації. Отже, дивізійники, в його плянах мали бути тим цементуючим і перерішаючим знарядям в дорозі до його кар'єри — вождя всієї еміґрації в Европі.

Чи моя особиста оцінка правильна була, чи неправильна, але я почав просто боятись вибуялої амбіції тої людини. Тим більше, що ми були вже в Англії обмінялись пару листами, з яких він знав, що я не одобрюю його амбітних плянів.

Оце, що треба було доповнити чи вияснити, щоби доповнити те, чого не знав Р. Старосольський, або чого не хотів знати.

РОЗШУК

Родина пошукує дивізійника **Миколу Німця,** нар. 1925 р. в с. Опарівка. Вишкіл пройшов у м. Кобленц (3-тя сотня важких кулеметів). Остання його вістка з Чехо-Словаччини. Мабуть, був тяжко поранений. Хто знав би його долю просимо писати на адресу ,,Вістей комбатана''.

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСТЕЙ КОМБАТАНА"

В часі від 16 квітня до 24 червня 1991 р. надійшли слідуючі вплати на пресовий фонд журналу В. К.:

Станиця Братства 1 УД УНА Філядельфія із збірки в пам'ять св. п. Івана Бориса. Пожертви зложили: п-ні Анна Борис (дружина покійного) **дол. 30.00; по $20.00:** Богдан і Теофілія Артимишин, Зенко і Ліда Завадович, Петро і Марія Кондрат, Ярослав Бобинський, Василь Загасайло, Володимир Сімків, Микола Бохна, п-ні Іванна Мазурок, п-ні Варвара Швед і Василь Припін; **по $10.00:** Михайло і Євгенія Білик, Володимир Матієвич, Теодор Рак, Ярослав Качай, Василь Сорока, Роман Клос, Евген Шкільник, Олесь Ґардецьки, Володимир Данилюк, Михайло Кузьма, Григорій Походжай, Микола Бойчук, Ярослав Лучанко, Олександр Луцький

разом 370.00

Станиця Братства 1 УД УНА в Рочестер із збірки в пам'ять св. п. Миколи Оглюк. Пожертви вплатили: $100.00 Ярослав і Ольга Городецькі; **$25.00:** Богдан і Ліда Хомяк; **по $20.00:** п-ні Дарія А. Оглюк, Мирон Хомяк, Михайло Рінаш, Володимир Мотика; **по $10.00:** Любомир і Люба Білик, Василь Білан, Мирон Масловський, Мечеслав Балич, Микола і Зоя Литвинець, Іван і Ольга Мельник; **по $5.00:** Микола Марґолич; **по $3.00:** Богдан Рудий

разом 273.00

Українська Стрілецька Громада в Монтреалі зі збірки на Українську пресу на тризні по бл. п. Юліяна Захарчука: **$100.00:** Павло і Стефанія Ґенґало; **$25.00:** Осип і Надія Винницькі, **по $20.00:** Іван Стельмащук, Тарас Турчинюк, Петро Стельмащук, Іван Хохлач, Олександер і Іванка Ґут, Марія Захарчук; **$13.00:** Н. Мельник, **по $10.00:** Орися і Стефанія Король, Марія Таратута, Анна Сунак, Василь Борис, Мирон Камінський, Ілько Бажило, Богдан Балицький, Осип Цяпа, Зенон Бандура, Василь Багира, Оксана Томко, Нестор і Оля Кліма, Клява Пивоварчук, Ярослав Захаревич, Володимир і Евгенія Дикий, Михайло Іваницький, Анна Рузаник, Марія Чайківська, Анна Ковальська, Михайло і Стефанія Звонок, Михайло Височанський, Петро Горбусь, Стефан і Ірина Кравчук, Василь Самсон; **по $5.00:** Розалія Павлівська, Йосип Безначук, Ірина Давидович, Анастазія Лебедь **разом 518.00**

з того на пресовий фонд В.К. **178.00**

Станиця Братства 1 УД УНА в Судбурах замість квітів на свіжу могилу побратима св. п. Юрія Сліпенького пожертви зложили; **по $20.00:** Г. Савків, Б. Катулька, Л. Левицький; **по $10.00:** Т. Ємчук, А. Макарець, В. Фіцуляк, В. Радомський, М. Симочко,

М. Голинський, Р. Хоміцький, І. Онуфрик; **по $5.00:** К. Ткаченко, В. Давидяк.

разом	**150.00**

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Легайтоні складає замість квітів на могилу св,. п. Тетяни ГРАБИК на пресовий фонд В. К. **100.00**

В першу сумну річницю смерти дорогого брата бл. п. Богдана Тарновецького /помер 23.7.1990 р./ пересилаємо на пресовий фонд даток та молимо Господа за спокій Його душі в небесних хоромах, Роман і Ніна Тарновецькі — Торонто **50.00**

Іван і Стефа Олійник, Батг, Н. Й. замість квітів на свіжу могилу старшини 1 УД св. п. Миколи Оглюка **25.00**

Н.Н. наш вірний і завжди жертовний довголітній читач **1,000.00**

Отець митрат Володимир Андрушків, Когауз Н. Й. **100.00**

Емільян Корчак — Ліон, Франція **70.00**

Зенон Ґоїв, Дітройт з нагоди щасливого переходу в ряди 85-річних молодців **50.00**

Евген Борис, Торонто **50.00**

Володимир Ленчик, Англія **50.00**

Михайло Цяпа, Ен Арбор **50.00**

Василь Давидяк /Макольондра/, Ванкувер **25.00**

Володимир Мота, Монтреаль **22.00**

Евстахій Загачевський, Рочестер **15.00**

Осип Левицький, Вудгейвен **12.00**

по дол. 10.00: Тарас Ґут — Торонто, Григорій Козакевич — Ріджайна, Степан Ґамула — Міссісаґа, Володимир Папірчук — Калґари

разом	**40.00**

Петро Яцинич — Нью-Йорк **7.00**

по дол. 5.00: Іван Фіґоль — Торонто, Осип Гвоздецький — Белл Рівер, Василь Клімачук — Торонто згл. вже в Англії, Василь Думенко — Торонто, Ярослав Кульчицький — Гамільтон,

разом	**25.00**

по дол. 2.00: Степан Максимюк — Сілвер Спрінґ, Орест Коцюба — Еффорт

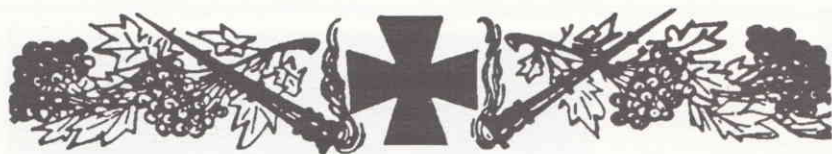
разом	**4.00**

РАЗОМ 2,666.00

Наше щире співчуття пересилаємо Родинам і Приятелям св. п. Івана Бориса, Миколи Оглюка, Юліяна Захарчука, Юрія Сліпенького, Тетяни Грабик, і Богдана Тарновецького.

Дякуємо Управам Станиць, ініціяторам збірок та збірщикам. Просимо і в будучому пам'ятати про потреби журналу.

Адміністрація В. К.

Ті, що відійшли...

ЛЕВ КУРИЛЕЦЬ
***30. II. 1923 — †21. II. 1990**

СТЕФАН МАМАЛИҐА
***17. XII. 1922 — †17.XII. 1990**

Некрологи у ,,Вістях Комбатанта''
ч. 2/91

ЮЛІЯН ЗАХАРЧУК
***25. 10. 1912 — †12. 04. 1991**

12 квітня 1991 року, відійшов у вічність Юліян Захарчук. якого похорон відбувся 15 квітня ц. р. у Монтреалі. В часі Панахиди і похоронної відправи у церкві Успення Божої Матері на Роземонті держали стійку з прапорами ветерани Української Стрілецької Громади, Братства колишніх дивізійників УНА, канадського Леґіону ім. І. Мазепи та члени місцевого Відділу УНО.

Панахиди в днях 13-го і 14-го квітня і похоронну службу відправив ветеранський капелян о. митрат Я. Гайманович, який в церкві прощав Покійного побратима і від парафії склав вислови співчуття родині. Він теж відпровадив тіло Покійного на місцеве українське кладовище.

Над відкритою могилою бл. п. Ю. Захарчука голова місцевого відділу

УНО, Іван Стельмащук, зложив від управи і членства системи УНО співчуття пані Марії дружині, їхнім синам Борисові і Адріянові і усім членам родини Покійного. Окремо відмітив працю бл. п. Юліяна, довголітнього активного члена системи УНО і делегата до КУК. Жалібною піснею ,,Видиш, Брате Мій'' прощали приявні на похороні покійного Захарчука, якого тіло спочило далеко від рідних земель, за волю яких боровся він зі зброєю в руках.

Традиційну тризну влаштовану заходами родини, яка відбулася в домі УНО, якої господарем був М. Височанський, започаткував о. митрат Я. Гайманович молитвою і співом ,,Христос Воскрес''. О. К. Винницький змалював коротко життєвий шлях Покійного.

Юліян Захарчук народився 25 жовтня 1912 року у Бродах. По закінченні гімназії поступає у Львівський Університет на Виділ Права, яке закінчує зі ступенем магістра прав. В 1942 році одружується з Марією Табановою, у них народжується двох синів: Борис — в краю і Адріяна — в Канаді.

На заклик батьківщини вступає в ряди І-ої Дивізії, де після вишколу одержує ступінь хорунжого і служить аж до закінчення війни, виконуючи обов'язки батерійного старшини в Гарматньому полку дивізії. Учасник битви Дивізії під Бродами, виходить з неї живим і дальше бере участь в усіх операціях Дивізії на Словаччині і Австрії під Фельдбахом. По закінченні війни перебуває до року 1947 в таборі полонених в Ріміні, а по звільнені з полону переїздить до Німеччини до родини, з якою в 1949 році еміґрує до Канади. У Монтреалі включається в громадську працю. Кількакратно був головою Монтреальського Відділу УСГ і членом управи УНО, делеґатом до КУК у Монтреалі і тут виявив себе активним і продуктивним членом.

Стефанія Звонок, голова місцевого Відділу Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб, зложила на руки своєї членки пані Марії Захарчук, дружини бд. п. Юліяна, вислови щирого співчуття для родини.

Сестра Покійного пані Стефанія Ґенгало в імені усіх членів родини зложила щиру подяку усім, хто брав участь у похоронних відправах і жалобній трапезі.

На заклик господаря М. Височанського переведено збірку на ,,Нев'янучий Вінок'' для бл. п. Юліяна Захарчука, яка дала суму кан. долярів $518.00, яку розділено на ,,Вісті Комбатана'' — $175.00, на ,,Новий Шлях'' — $165.00 і на ,,Українське Слово'' — 178.00.

Щира подяка належиться усім жертводавцям.

Вічна Тобі Пам'ять Дорогий Побратиме!

О. К. В.

ІВАН БОРИС
***3 січня 1922 — †13 травня 1991**

Іван Борис, кол. вояк І УД, прикладний член Філядельфійської станиці Братства помер після довгої недуги. Залишив дружину, сина й доньку з родинами.

На Парастасі прощав покійного голова Станиці мгр. Богдан Артимишин і близький друг покійного Володимир Ходак, а над гробом прощальне слово виголосив секретар станиці Михайло Білик.

Покійний Іван народився в Серниках Долішніх Рогатинського повіту.

Філядельфійська станиця висловлює дружині Анні і дітям сердечні співчуття.

Ярослав Качай

ЮРІЙ СЛІПЕНЬКИЙ
2.II. 1918 — 27.III. 1991

27-го березня 1991 року несподівано відійшов у вічність наш побратим по зброї Юрій Сліпенький.

Покійний народився в Нагірнянка-Бучач. В молодих роках вступає в ряди ОУН. Під час большевицької окупації живе в підпіллі. З приходом німців бере участь в акціях проти німецьких наїзників. Був арештований. В часі його переводу до в'язниці втікає. По якомусь часі зголошується по дивізії. Бере участь в боях під Бродами, у запаснім полку. Після війни опиняється в таборі в Ріміні. Вдається йому вирватись з Ріміні до Австрії. В 1947 році виїжджає на працю до Тунісії (півн. Африка). Там стрічає Надію Калисту. Одружуються в 1948 році. В 1951 р. поселюються в Канаді, місцевість Судбури. Працював в ніклевій індустрії ІНКО аж до пенсії.

Живучи в Судбурах, покійний Юрій включується до праці в організаціях Визвольного Фронту, Станиці Братства Дивізійників і парафії церкви св. Покрови. Покійний Юрій був працьовитим і зразковим членом згаданих організацій. Наша громада втратила відданого члена.

Панахиду й похоронні служби відправили о. митрат Теодор Прийма й о. Мартин Балагуш. Прощали востаннє Юрія побратими Братства й численні члени українських організацій.

На тризні переведено збірку на ,,Вісті Камбатана'' в сумі 150 дол.

Юрій залишив у смутку дружину Надію, доньку Дарію з чоловіком Кристом, внуків Степана, Андрія і Наталку. Похоронено його на Католицькім Цвинтарі в Судбурах.

Хай канадська земля буде йому легкою, а пам'ять про нього довготривалою.

Богдан Катулька

Д-Р ЯРОСЛАВ ОНУФЕРКО
***20. V. 1912 — †7. III. 1991**

Ділимося сумною вісткою з членами Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, що в день Різдва Христового, 7-го січня 1991 р. в Едмонтоні помер на удар серця наш побратим д-р Ярослав Онуферко.

Я. Онуферко народився в Тернополі в родині Івана і Анни Яцун. Народню і середню освіту здобув в Тернополі, ветеринарні студії закінчив в Брні, Чехо-Словаччина, повернув до Галичини і відкрив канцелярію в Збаражі і Бродах. В часі творення дивізії ,,Галичина'' зголосився добровольцем в її ряди, був лікарем-ветеринаром у штабі дивізії. По закінченні війни, щасливо оминув полон, перебував деякий час в Німеччині, а відтак поселився в Канаді, нострифікував свій диплом і працював на державній праці.

Покійний д-р Я. Онуферко через довгі роки був прикладним членом станиці, був головою Контрольної Комісії, членом Епархіяльної управи БУКК і Організацій за Патріярхат УКЦ.

Смерть д-р Я. Онуферка — це в першу чергу болюча втрата для його родини: сина Бориса і дочки Тамари Стефанів; внуків: Василя, Романа, Христю, Ліду і сестру Стефанію Пастернак в Україні. Едмонтонська громада болюче відчула й ще довго відчуватиме втрату д-ра Я. Онуферка.

Станиця Братства взяла участь в Панахиді з прапором, зворушливе поминальне слово на Панахиді та прощальне в часі св. Літургії сказав кол. дивізійник і теперішній парох церкви св. Йосафата о. Василь Волошин. Під час похоронних обрядів проведено збірку на фонд Дітям Чорнобиля, яка дала $2755.

Родині д-р Ярослава Онуферка висловлюємо наші найщиріші співчуття. Хай канадська земля буде Йому легкою. Вічна Йому Пам'ять!

Михайло Кучер

ОЛЕКСА НАВРОЦЬКИЙ
***29. I. 1924 — †9. 2. 1989**

Дійшла до нас спізнена вістка, що 9. 2. 1989 помер після короткої недуги в Ротердамі (Голляндія) підстаршина 1 УД-УНА бл. п. ОЛЕКСА НАВРОЦЬКИЙ, нар. 24.1.1924 р. в Ярославі. Іспит зрілости склав в укр.гімназії в Тернополі 1942 р. Після

капітуляції студіював право в університеті в Ґрацу, 1947 р. переселився до Мюнхену, де працював в ІРО, а від 1952 до 1954 продовжував студії в УВУ в Мюнхені. В тому часі був солістом церковного хору і чоловічого хору „Дніпро''. Від 1956 до 1960 рр. був солістом різних професійних хорів. Грав на скрипці й був спортсменом-лещетарем.

У 1960 р. одружився з голляндкою українського походження, яку залишив в смутку враз із сином. Вічна йому пам'ять!

Б. Ш.

ПОШУКУЄМО КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД УНА:

1. **Кохлевича Івана,** сина Степана, із Сокаля, нар. 1905, остання вістка була по боях під Бродами.

2. **Яцківа Івана** сина Петра, нар. 1924 р. в Йоськовичах, обл. Львівська.

Вістки просимо спрямувати на адресу:

Ярослав Куницький, 17 Humberside Blvd., Toronto, Int. M6S 4K6

Андрійович Лев, ур. 1921 в Навірній, був у лікарні 1944 р. у Львові. Бачили його у Відні, відтак по війні у Зах. Німеччині. Хто знав би про його долю, проситься подати вістку до: Роман А. Гавриляк, 20 Waterside Plaza, Apt. 26K, New York, N.Y. 10010 Tel.: (212) 213-5993

НОВІ ВИДАННЯ БРАТСТВА:

В розпродажі появилися два нові видання нашого Братства а саме:

1. ВІЙСЬКОВА УПРАВА та УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ "ГАЛИЧИНА" авторства Романа Колісника. Це про діяльність Військової Управи та німецьку політику відносно українських національних збройних сил в роках 1943-1945. Сторінок 168, ціна дол. 15.00

2. УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ ГАЛИЧИНА, статті - есеї сімох авторів, В. Кубійовича, К. Панківського, Л. Шанковського, ген. П. Шандрука, В.Д. Гайке, Д. Армстронґа та М. Малецького впровадження. Книжка в основному призначена для відвідувачів з України, зацікавлених ґенезою, створенням, діяльностю та долею дивізії. Сторінок 124, малого формату, ціна дол.5.00.

Просимо набувати через Крайові та Станичні Управи, або через адміністрацію Вістей Комбатанта.

Видавнича референтура Г.У. Братства

Ціна $5.00